

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

Šperk doby laténské

Kateřina Kalábková

Bakalářská práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina KALÁBKOVÁ**
Osobní číslo: **H08073**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Šperk doby laténské**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce by měla obecně charakterizovat dané období, definovat typy šperků vyskytující se na území Čech a následně vyhodnotit případné geografické, chronologické, typové či další závislosti či odlišnosti.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

WALDHAUSER, Jiří. Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha: Libri, 2001-2006. ISBN 80-7277-053-5. WALDHAUSER, Jiří. Encyklopedie Keltů v Čechách, Dodatky. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-350-3. ČIŽMÁROVÁ, Jana. Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku. Praha, 2004. ISBN 80-7277-249-X. JIRÁŇ, Luboš - VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech 7, Doba laténská. Praha, 2008. ISBN 978-80-86-124-80-3. DRDA, Petr - RYBOVÁ, Alena. Keltové a Čechy. Praha, 1998. ISBN 80-200-0658-3. FILIP, Jan. Keltská civilizace a její dědictví. Praha, 1995. ISBN 80-200-1256-7.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Luboš Jiráň, CSc.
Ústav historických věd

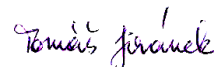
Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. října 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vykonala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Polné dne 26. dubna 2011

Kateřina Kalábková

Anotace:

Práce je věnovaná laténským šperkům jakožto společenskému fenoménu daného období. První kapitoly shrnují základní informace o obecné problematice laténského období a osídlení v něm. Další kapitoly jsou již cíleně vázány na problematiku šperků (specializovaná výroba a laténský umělecký styl). Následuje dělení laténských šperků ze tří hledisek: podle druhu, materiálu a chronologického hlediska, podkapitoly vázané na společenský kontext, tedy věnující se majitelům šperků a jejich výrobcům. Kapitola věnovaná nálezovým okolnostem ukazuje na rozdíly možností interpretace šperků na základě toho, kde byly nalezeny.

Těžiště práce je ve zpracování katalogu prstenů a analýza vytvořená na základě poznatků o nich.

Klíčová slova:

Doba železná, Keltové, umění, řemeslo, specializovaná výroba, prsten

Annotation:

The purpose of this thesis is to analyse La Tène jewels as a social phenomenon of this period. The first chapters summarize basic information about general issues of the La Tène period and the settlement in it. Other chapters are already connected to the issue of jewels (specialized production and La Tène art style). Dividing of the La Tène jewels from three aspects follows: according to type, material and chronological aspect, subchapters connected to social context, dedicated to the owners of jewels and their manufacturers. The chapter dedicated to the finding circumstances shows the possibility of differences in interpretation of jewels based on where they were found.

The focus of this thesis is in processing the catalogue of rings and the analysis made on the basis of knowledge about them.

Keywords:

Iron Age, Celts, art, handicraft, specialized production, finger ring

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Hodnocení a přínos použité literatury	7
3 Charakteristika období	10
4 Charakteristika osídlení.....	16
4.1 Podmokelská skupina	19
4.2 Kobylská skupina	20
5 Specializovaná výroba.....	21
6 Laténský umělecký styl.....	22
7 Dělení laténských šperků	24
7.1 Dělení šperků podle druhu	24
7.1.1 Spony.....	24
7.1.2 Jehlice.....	25
7.1.3 Kruhové šperky	25
7.1.4 Opasky.....	30
7.1.5 Perly a korále.....	32
7.1.6 Amulety a závěsky	32
7.1.7 Jiné, neobvyklé, druhy šperků.....	33
7.2 Dělení šperků podle použitých materiálů.....	34
7.2.1 Kovy	34
7.2.2 Anorganické materiály	38
7.2.3 Organické materiály	43
7.3 Chronologie šperků	44
7.3.1 LT A.....	44
7.3.2 LT B1a (Předduchcovský horizont)	44
7.3.3 LT B1b- C1a.....	45
7.3.4 LT C1b	47
7.3.5 LT C2 až LT D2	47
7.4 Šperky a jejich „majitelé“	47
7.5 Šperky a jejich výrobci.....	49
8 Nálezové okolnosti laténských šperků	51
8.1 Nálezy z pohřebišť	51
8.2 Sídlištní kontext.....	52

8.3 Depoty	52
8.4 Ojedinělé nálezy	53
8.5 Muzejní sbírky.....	53
9 Šperky podmokelské skupiny	55
10 Šperky kobylské skupiny	55
11 Význam šperků pro období doby laténské	56
12 Prsteny z laténského období z prostoru Čech.....	57
12. 1 Katalog laténských prstenů	57
12. 2 Závěr vytvořený na základě katalogu laténských prstenů.....	83
13 Závěr.....	86
14 Resume	87
15 Seznam použitých zdrojů	90
15.1 Použitá literatura	90
15.2 Odborné články	93
15.3 Internetové zdroje.....	98
16 Seznam příloh a jejich zdroje	99
16. 1 Seznam a zdroje textových příloh	99
16. 2 Seznam a zdroje obrazových příloh	100
17 Textové přílohy	103
18 Obrazové přílohy.....	115

1 Úvod

Doba laténská¹ střídá dobu halštatskou a tím dovršuje dobu železnou. Železo je již používáno na výrobu všech základních nástrojů a náradí. Ač je mnohými badateli považována za období největšího rozkvětu pravěké civilizace a vrchol pravěké ekonomiky, je nutné si uvědomit, že se jedná pouze o vrchol lokální, beroucí v potaz srovnání s předchozím vývojem na daném území. Období je označováno též jako protohistorie, protože nám poprvé při poznávání osudů „barbarské“ Evropy a jejích obyvatel pomáhají kromě pramenů hmotných také písemné informace², ač zprostředkované pery antických autorů. Těmto dílům se však nedá úplně věřit, protože mají sklon být značně tendenční.

Laténské období se archeologicky projevuje společnou symbolikou, vyjádřenou laténským stylem, a velmi homogenní laténskou kulturou, pro niž jsou však typické regionální varianty ve sférách rituálních aktivit, sídelní struktury a ekonomiky.³ „Laténský sloh však postupně učaroval i mnohým pravěkým národům v Evropě: ty jej přijímaly buď celý, nebo alespoň částečně převzaly jeho prvky, které mísily se svým vkusem.“⁴

Laténská kultura se v některých publikacích označuje jako kultura Keltů, tak jednoduché to ovšem není. Antické písemné prameny umisťují toto etnikum na sever od Alp a jazykovědci jsou schopni určit keltský původ některých zeměpisných názvů, ačkoliv na území Čech Keltové bezesporu žili, nemuseli to být pouze oni, ale také lidé z jiných, nekeltských národů. Které z archeologických nálezů jsou opravdu keltské a které ne, se však samozřejmě nepozná.

Význam keltského osídlení českých zemí je zcela mimořádný. Na dosud nevídaný stupeň byla pozvednuta technologická úroveň výroby i jiných aktivit. Keltové přinesli znalost

¹ Název období je odvozen podle lokality La Tène ve Švýcarsku, odkud bylo ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století získáno množství předmětů zhotovených a zdobených v tehdy neznámém novém stylu. Jako první označil toto období právě jako dobu laténskou švédský archeolog Hans Hildebrant roku 1872, o dva roky později zpřístupnil toto své poznání odbornému světu na mezinárodním sjezdu ve Stockholmu. (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Praha, 1956. Str. 36. Dále citováno jako: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*.)

Pozornost na toto období v Čechách byla upoutána poměrně brzy zejména díky pohřebišti v Jenišově Újezdu (okres Bílina), jehož část prokopali a roku 1899 publikovali R. v. Weinzierl. Ten zařadil pohřebiště na počátek laténské kultury v Čechách a díky jeho knize byl zájem přenesen i na některé starší české nálezy, například na podmokelský poklad. (Tamtéž. Str. 38.). Tato lokalita zůstala dodnes největším známým keltským pohřebištem v Čechách.

² Prvním dnes známým autorem, který se o Keltech zmínil ve svém díle, byl Hekataios z Milétu. Mezi další autory zmiňující se o Keltech patří například Hérodotos, Polybios, Poseidónios z Apameie, Plinius Starší nebo Titus Livius. Nejvýznamnějším pramenem jsou však pravděpodobně Caesarovy *Zápisky o válce galské*. (VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7: Doba laténská*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-86124-80-3. Str. 9 — 10. Dále citováno jako: VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*.)

³ Tamtéž. Str. 9.

⁴ NEUSTUPNÝ, Jiří. *Pravěk lidstva*. Praha: Orbis, 1946. Str. 410. (dále citováno jako: NEUSTUPNÝ, Jiří. *Pravěk lidstva*.)

několika technických vymožeností, mimo jiné hrnčířského kruhu (jeho užívání lze pozorovat od Ha D3/ LT A, od stupně LT A se objevuje keramika točená i dotáčená) a rotačního mlýnku na obilí. Zemědělská produktivita byla zvýšena díky železné radlici (zavedena nejpozději v LT A), která umožnila obdělávání i méně kvalitních těžších půd. Úroveň hutnictví, kovářství a jeho technik, stavitelství, hrnčířství, šperkařství a dalších oborů je možné srovnávat s úrovní středověkou. Některé výrobky keltské železářské výroby přežily v prakticky nepozměněné podobě dodnes: například kladivo, dláto, kleště, sekera, pila nebo pilník z kalené oceli. Sortiment železných nástrojů dosáhl v rámci pravěku vrcholu. Neznamená to sice, že všechny tyto předměty Keltové sami vynalezli, některé z nich převzali při svých cestách po středomořské Evropě, často je však následně inovovali, funkčně dotvarovali a přizpůsobili domácím potřebám.

Velký význam pro rozvoj ekonomiky mělo zavedení mincí. Nejstarší mince napodobovaly mince řecké a zprvu měly pravděpodobně význam spíše symbolický, jako zhmotnění majetku, avšak později začaly fungovat jako platidlo. Tento proces měl za důsledek změnu výrobních i obchodních vztahů. Přesto se v motivech mincí nadále skrývají administrativní a náboženské aspekty.

Na období keltského osídlení Čech se značně koncentruje pozornost a badatelská aktivita archeologů. Specialisté na archeologii Keltů⁵ na území Čech se setkávají na konferencích a kolokviích.

Výsledky jednotlivých výzkumů jsou často publikovány v podobě článků v archeologicky zaměřených periodikách či regionálních sbornících.

Toto období je velmi lákavé i pro laickou veřejnost, je proto patrná snaha pro ni vytvořit nejrůznější akce, vzdělávací a zábavné programy. Například občanské sdružení Bratrstvo Keltů má za sebou již 16 let činnosti a hlásí se k němu přes 550 členů z celé České

⁵ Mezi nejvýznamnější jména mezi českými keltology patří například: Jan Filip (archeolog a keltolog evropského renomé, působil též jako profesor na Univerzitě Karlově. V letech 1963–1974 působil jako ředitel Archeologického ústavu ČSAV. Založil periodikum *Archeologické rozhledy*, které také více než 25 let redigoval), Libuše Jansová (specialistka na dobu laténskou: pověřena např. vedením výzkumu v letech 1951–1963 na keltském oppidu Hrazany a posléze na Závisti v letech 1963–1973), Petr Drda, Jiří Waldhauser (realizoval řadu rozsáhlých záchranných výzkumů: např. v Radovesicích; neúnavný popularizátor Keltů a archeologie vůbec), Natálie Venclová (archeoložka, jejíž specializace je: doba železná, pravěké sídlištní, industriální a rituální aktivity, prostorová archeologie), Pavel Sankot, Jarmila Valentová, Petr Holodňák, Vladimír Salač (zabývá se dobou laténskou, starší dobou římskou, problematikou hospodářství v mladším pravěku a tématem pravěké sídlištní keramiky. Při zkoumání keramiky se zaměřuje na kvantitativní vlastnosti střepů a nádob a možnostmi jejich interpretace). Podrobnější bibliografii autorů k době osídlení Čech Keltů lze najít například v seznamu literatury na konci šestého a sedmého dílu *Archeologie pravěkých Čech*. Z moravských archeologů se jistě sluší zmínit alespoň Miloše Čizmáře (specializuje se dobu laténskou: zabývá se například problematikou center střední a pozdní doby laténské, časně laténské osídlení, púchovské kultury... Je to iniciátor a organizátor každoročních pracovních setkání českých, slovenských a v posledních letech i polských a rakouských badatelů o době laténské. Působí též jako výkonný redaktor a editor nové řady moravského časopisu *Pravěk*.)

republiky. Snaží se své členy i širokou veřejnost seznamovat s duchovním i kulturním odkazem Keltů, každoročně pořádá například festival plný hudby, přednášek, tance, rituálů, ukázek jejich mírového i válečného života jako oslavu svátku keltské kultury Beltine (30. dubna — 1. května).⁶ V létě 2005 vznikl Archeopark v šumavských Prášilech⁷: jsou zde postaveny makety nadzemních domů z laténského období, ale i unikátní kultovní stavby z vnitřního areálu čtyřúhelníkových valů u Mšeckých Žehrovic. Doprovod tvoří i výukové programy pro školy a skupiny zájemců, o některých víkendech i cykly delších programů. Rovněž milovníci turistiky se při svých putováních mohou seznámit s problematikou Keltů, například prostřednictvím Keltské stezky Železnými horami u oppida České Lhotice na Chrudimsku (jako součást komplexu Keltského archeoparku Nasavrky)⁸, nebo na Obřím hradě nedaleko Kašperských hor na Šumavě. Na zámku v Nasavrkách došlo v roce 2003 k otevření prvního na Keltů specializovaného muzea v Čechách. „Informační centrum keltské kultury“ na zámku Nižbor⁹ nedaleko Berouna (a pár stovek metrů od oppida Stradonice) návštěvníky seznamuje s pochodem Keltů Evropou, provází jejich životem, prací i smrtí.

S příslušníky keltského etnika, neobývajícími však českou kotlinu, ale Galii, a nazývanými podle ní Galy, se setkávají již i malé děti v televizi, a to v malované i hrané verzi příběhů o Asterixovi a Obelixovi.¹⁰

Literatury o laténském období existuje takřka nepřehledné množství, ať již se jedná o seriózní monografie opírající se o vědecky zjištěná fakta i publikující výsledky archeologických výzkumů, nebo o populárně naučné knihy různé kvality, románově laděná či až vědeckofantastická díla, zpravidla snažící se zavděčit pouze gustu čtenáře napínavostí a zajímavostí příběhů a osudů hrdinů na úkor faktografické přesnosti. Keltové jsou rovněž častým a stále vděčným námětem knih pro milovníky záhad a často až nadpřirozena. Autoři takovýchto knih si zejména libují v otázkách víry a mytologie, častým tématem jsou druidové a jejich praktiky, ale také depoty nebo válečnické výpravy Keltů. Zkrátka všechny otázky, na které se archeologové zdráhají jednoznačně odpovídat, neboť na ně ani pomocí adekvátních metod jednoznačné odpovědi nelze nalézt, tito autoři zpravidla bez mrknutí oka vyřeší.

⁶ Více například internetové stránky: URL: <<http://www.beltine.cz/>>. [cit. 9. 2. 2011].

⁷ Více například internetové stránky: URL: <<http://www.archeoparkprasily.cz/>>. [cit. 9. 2. 2011].

⁸ Více například internetové stránky: URL: <<http://www.boii.cz/01-uvodni-stranka/index.php>>. [cit. 9. 2. 2011].

⁹ Více například internetové stránky: URL: <<http://www.nizbor.com/>>. [cit. 9. 2. 2011].

¹⁰ Ač se nejedná o dílo přímo historické, je zajímavé, nakolik se například shoduje prezentace druidů v tomto díle s tím, jak si je představuje většina laické veřejnosti. Míru historické věrohodnosti těchto filmů i komiksů, které jim byly předlohou, se věnuje: JACKOVÁ, Magdaléna. Malý velký Kelt. In: BARTLOVÁ, Milena (ed.). *Pop History: O historické věrohodnosti románů, filmů, komiksů a počítačových her*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-345-2. Str. 121–129. Autorka konstatuje například shodu oblečení a vzhledu Galů v komiksu s historicky doloženými údaji.

Obrazně řečeno autoři takovýchto knih z jedné třísky dokážou postavit celý dům. Otázkou je, zda má smysl vyvolávat o takovýchto dílech diskuzi vedenou odborníky a snažit se uvést danou problematiku na pravou míru, a do jaké míry by to byla zbytečná snaha, neboť racionální a vědecky podložené výsledky by pro kategorii čtenářů vyhledávající tento typ literatury byly nezajímavé a pravděpodobně by tedy tuto diskuzi ani nesledovali.

Rovněž internet je zahlcen hesly vyšší i nižší kvality o Keltech.

Ač by tato práce měla být věnována především šperkům, jejich náleзовým okolnostem, popřípadě jejich výrobcům či majitelům, není možné toto téma násilně odtrhávat od problematiky společnosti nebo od dalších řemesel. A to proto, že mnohé činnosti byly značně specializované a věnovala se jim pouze část obyvatel. Výroba šperků byla silně propojena s jinými řemesly, zejména s těmi věnujícími se získávání potřebných materiálů. Rovněž byla těsně propojena s obchodem, ať již v podobě obchodu s hotovými výrobky, nebo s potřebnými surovinami.

Šperky také úzce souvisí s problematikou společnosti, myšlení, kultu a víry. Vlastnictví šperků mělo bezpochyby, na rozdíl od dnešních dob, i jiné rozměry, než čistě zdobit osobnost majitele. Některé z nich sice byly praktickými doplňky ošacení (zejména spony, ale i opasky), bezpochyby to však byl i prostředek osobní sebeprezentace, některé druhy šperku sloužily pravděpodobně i jako jakýsi odznak určitého společenského postavení. Není také jasné, do jaké míry mohly některé šperky značit rodinný stav jejich majitelů.

Společnost doby laténské tvořila bezpochyby poměrně složitý systém vazeb, který však můžeme pouze tušit a domýšlet na základě archeologických pramenů či jiných indicií. Archeologové a badatelé jsou při poznávání dávných civilizací ovlivněni svými znalostmi a teoriemi, tak jako tím, že není snadné se na doby minulé dívat nezaujatě. Krom toho archeologické prameny prošly několikerou selekcí: první zajistili sami naši předci tím, které předměty ztratili nebo úmyslně schovali do hrobu nebo depotu (ač jistě za jiným účelem, než aby se tyto předměty staly zdrojem poznání o dávných dobách pro budoucí generace), je totiž samozřejmé, že například při plánovaném přesunu s sebou odnesli i všechny hodnotné věci a při výzkumu se tak podaří nalézt pouze věci zničené, ztracené nebo omylem zapomenuté. Druhou selekci zajistila příroda. Některé materiály (zejména organické) nepřežily dlouhé uložení v zemi a k jejich rozpoznání je často nutné použití různých specializovaných metod a spolupráce s jinými obory, zejména přírodovědnými a chemickými. Třetí selekci potom ovlivňuje schopnost archeologů rozpoznat všechny náleзовé okolnosti a jejich dostatečná dokumentace, neboť každý archeologický výzkum je neopakovatelnou akcí a v případě jeho

špatného provedení jsou informace z dané lokality často nenávratně ztraceny, nebo je přinejmenším značně snížena interpretační schopnost těchto pramenů.

Tato bakalářská práce je pojata jako kompilační (proto je také jedna kapitola věnovaná literatuře a jejímu hodnocení). Snažila jsem se opírat jak o nejnovější poznatky z novějších publikací, tak o poznatky ze starší literatury, které však navzdory zvýšení úrovně poznání v několika posledních desetiletích naplněných intenzivními archeologickými výzkumy v mnohých případech zůstaly nezměněny až do dnešních dob. Práce se věnuje problematice doby laténské na území Čech, ač občas bylo nutné zařadit tyto informace do širšího kontextu časového i územního. Vzhledem k tomu, že tato kvalifikační práce vznikla na katedře, jejíž výlučné zaměření nejsou pravěké dějiny ani archeologie, je text uzpůsoben tak, aby mu rozuměl i čtenář nezabývající se problematikou pravěké archeologie. Je tak také zajištěna větší komplexnost práce a bližší provázanost s jinými, avšak často těsně souvisejícími problematikami v rámci laténského období. Pokud jsem použila některé odbornější pojmy a termíny, snažila jsem se je stručně vysvětlit, v případě hlubší problematiky odkázat na příslušnou literaturu věnovanou danému tématu.

Práce zahrnuje celou dobu laténskou tak, jak je vymezena Reineckovým chronologickým systémem, tedy období LT A- LT D. Toto období je v práci označováno jako „doba laténská“.

Cílem práce rozhodně není obsáhnout všechny problematiky laténského období a utvořit o něm komplexní práci, protože by se však téma laténských šperků stalo těžko pochopitelným bez znalostí základních informací o daném období a osídlení v něm, považovala jsem za nutné několik prvních kapitol věnovat obecnější problematice doby laténské. Například chronologie zaznamenala několikrát zpřesňování a korektury, některé pojmy se proto v novější literatuře používají v trošku odlišném kontextu než v literatuře starší.

V rámci této práce není dost dobře možné věnovat se podrobně všem druhům šperků, neboť množství nálezového materiálu je tak široké, že by se práce stala příliš povrchní. Bohatá pramenná základna však umožnila podívat se na šperky z různých pohledů a rozdělit je podle různých hledisek. V podkapitole věnované materiálům laténských šperků se zabývám i tím, jak tyto materiály byly získávány, stručně se zmiňuji i o tom, k jakým dalším účelům byly využívány, případně o technologii výroby šperků z daného materiálu, o možných technologických odlišnostech výroby šperků od jiného řemeslného zpracování nebo naopak o jejich podobě.

Pro bližší zkoumání jsem si vybrala pouze jeden druh šperku, a to prsteny. Původně jsem sice měla v plánu věnovat se ještě nálezům ze skla, ale při zpracovávání práce jsem

došla k závěru, že dostatečná badatelská základna bude vytvořena již sesbíráním jednotlivých nálezů prstenů a informací o nich. Proto jsem od příbrání dalšího materiálu ustoupila.

Nálezy prstenů jsou prezentovány ve druhé části práce formou katalogu.

Použité obrazové přílohy pocházejí přímo z používané literatury.

2 Hodnocení a přínos použité literatury

V této kapitole se krátce zmíním o literatuře, ze které jsem čerpala nejvíce, a pokusím se zamyslet nad přednostmi i případnými problémy jednotlivých děl. Nebudu se samozřejmě věnovat všem použitým pracím, ale pouze těm pro mne při koncipování práce neužitečnějším.

Při formulaci obecnějších kapitol mi nejvíce pomohly šestý a sedmý díl osmidílného kompendia *Archeologie pravěkých Čech*¹¹. Užitečným mi byly zejména díky tomu, že přehledně předkládají nejaktuálnější pohled na nejstarší dějiny území Čech. Velmi jsem ocenila i seznam literatury na konci svazků, díky kterému bylo snazší zorientovat se v literární produkci věnované latéskému období.

Dalšími „nosnými sloupy“ pro tuto práci se staly práce Jana Filipa: *Keltové ve střední Evropě*¹² z roku 1956 a *Keltská civilizace a její dědictví*¹³, která vyšla v několika vydáních, použila jsem však to nejnovější, rozšířené čtvrté vydání z roku 1995. První zmíněná kniha, svými rozměry i poznatky značně monumentální, je analýzou archeologických pramenů především ze střední Evropy, která vyústila mimo jiné v chronologickou periodizaci vývoje latéské civilizace. Kniha je určena především odborněji vzdělaným badatelům. Je v ní kladen důraz na poznání počátků keltské kultury a jejího vývoje z předchozí doby halštatské i na periodu tzv. plochých kostrových pohřebišť. Oproti tomu kniha *Keltská civilizace a její dědictví* je určena pro širší veřejnost s úmyslem uceleně přiblížit laikům svět Keltů po všech stránkách (věnuje se například hospodářské úrovni keltské společnosti, její náboženské úrovni, náboženským představám, uměleckému stylu,...). Ocenitelný na této knize je zejména srozumitelný jazyk. Důkazem jejího obrovského ohlasu je to, že byla přeložena do několika jazyků.

Rovněž jsem značně ocenila knihu Jiřího Waldhausera *Encyklopedie Keltů v Čechách* z roku 2001 a dodatky¹⁴ k ní z roku 2007, aktualizující stav bádání ke konci roku 2006. Dílo

¹¹ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7.* a TÁŽ (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 6: Doba halštatská.* Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-86124-79-7. (Dále citováno jako: VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 6.*)

¹² FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě.*

¹³ TENTÝŽ. *Keltská civilizace a její dědictví.* 4. vydání. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0526-9. (dále citováno jako: FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví.* 1995.)

¹⁴ WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách.* Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-053-5. (dále citováno jako: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách.*) a TENTÝŽ. *Encyklopedie Keltů v Čechách: Dodatky.* Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-350-3. (dále citováno jako: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách: Dodatky.*) Podobně jako toto dílo je koncipovaná kniha: ČIŽMÁŘOVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-294-X. (dále citováno jako: ČIŽMÁŘOVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku.*). Jedná se o soupis moravských a slezských latéských nalezišť ke konci roku 2003. Obsahuje také slovník pojmů běžně užívaných archeologickou produkcí k době latéské.

je určeno především zájemcům o Kelty z řad široké veřejnosti. Kniha zahrnuje dějiny Keltů během 6./5. — 1. století př. Kr. V úvodní části uvádí čtenáře do dějinné problematiky: jsou v ní například kratší kapitoly věnované dějinám Keltů, jejich hmotné kultuře, zemědělství, výrobě polodomácké i specializované, obchodu, kultovním představám, vojenství... Druhá část je řazena formou slovníku snažícího se postihnout jednotlivé lokality (hroby, pohřebiště, oppida, vesnice, ale i jednotlivé, často náhodné nálezy keramiky, zbraní, šperků či jiných artefaktů), krátce je charakterizovat a vyzdvihnout nejdůležitější nálezy. Zahrnuje také zeměpisné názvy pocházející snad již z daného období. U každé lokality je také seznam odkazující na další literaturu, z níž je možné získat další podrobnější informace o nalezišti nebo přímo jednotlivých nalezených předmětech, což jsem ocenila obzvláště při vypracovávání části práce zaměřené na jednotlivé nálezy prstenů. Ač je bezpochyby tato encyklopedie velmi přínosná, obsah hesel bych hodnotila v některých případech jako značně informačně nevyrovnaný. Kladně hodnotím přiřazené přílohy v podobě mapek, ilustrací i fotografií...

Monografie *Keltové a Čechy*¹⁵ je rovněž věnována širší veřejnosti, velice přehledně se zabývá dějinami v Boiohaemu od 6. století až po pád keltské moci před přelomem letopočtu. Bohatství keltských památek je charakterizováno na příkladech poznatků z nejdůležitějších nalezišť. Kniha se vyhýbá Reineckově systému chronologie, přesto poskytuje dobrou běžnou orientaci v toku času.

Nejstarší monografie, které jsem použila, pocházejí z pera J. L. Píče¹⁶. V první z nich autor prakticky vymezil všechny typické artefakty nacházené na laténských plochých pohřebištích, podrobuje je kritickému hodnocení a dokonce došel i k jejich třídění. Zabývá se i etnogenezí Keltů a jejich osudy na základě písemných pramenů. Druhá kniha zpracovává nálezy z oppida Stradonice. Výjimečnost obou děl však tkví i v jejich propracovaných obrazových přílohách. Problémem však je nepřiliš přehledně provedený systém propojení textu a obrazové přílohy. Potíže přináší také chybějící měřítko u obrazových příloh, které nedovoluje bližší porovnávání jednotlivých nálezů.

¹⁵ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. 2. rozšířené vydání. Praha: Academia, 1998. ISBN 80—200— 658—3. (dále citováno jako: DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*.)

¹⁶ PÍČ, Josef Ladislav. *Starožitnosti země české, díl 2, svazek 1: Čechy na úsvitě dějin: Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Praha, 1902. (dále citováno jako: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*.) a TENTÝŽ. *Starožitnosti země české, díl 2, svazek 2: Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum*. Praha, 1903. (dále citováno jako: PÍČ, Josef Ladislav. *Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum*.)

Z populárněji laděné literatury mi při zpracovávání práce pomohla kniha *Jak se kopou keltské hroby*¹⁷ od Jiřího Waldhausera. Věnuje se především keltským hrobům 4. a 3. století př. Kr., a to na území Čech. Kniha veřejnosti přibližuje práci archeologů a různé metody výzkumu. Sám autor v úvodu konstatuje, že styl knihy je populární, ale v některých případech zahrnuje i detailní informace. Ač je kniha na konci doplněna o bohatý seznam literatury, narazila jsem v něm opakovaně na problém, protože řada odkazů obsahuje chyby v roce vydání, čísle periodika nebo příslušných stránkách. Tímto v mém hodnocení kniha značně poklesla.

Velice přehledně je problematika laténského období zpracovaná také v publikacích věnovaných průběhu celého pravěku ať již v Čechách, nebo v celé České republice¹⁸, ale i na stránkách regionálně zaměřených publikací, například knihách o historii Prahy¹⁹.

¹⁷ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby: Laténská pohřebiště ze 4. – 3. století v Čechách*. Praha: Lidové noviny, 1999. (Dále citováno jako: WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*.)

¹⁸ Například: PLEINER, Radomír – RYBOVÁ, Alena. *Pravěké dějiny Čech*. Praha: Academia, 1978. (Dále citováno jako: PLEINER, Radomír – RYBOVÁ, Alena. *Pravěké dějiny Čech*.)

¹⁹ FRIDRICHOVÁ, Marie (ed.). *Praha v pravěku*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 1995. ISBN 80-85394-11-1. Str. 211. (dále citováno jako: FRIDRICHOVÁ, Marie (ed.). *Praha v pravěku*.); LUTOVSKÝ, Michal – SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-236-8. (Dále citováno jako: LUTOVSKÝ, Michal – SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*.)

3 Charakteristika období

Základní periodizace pravěku byla postavena na systému relativní chronologie, postupný rozvoj archeologie a jejích metod však znamenal několikeré zpřesňování a korekce takto vytvořených systémů datace. Vznikl tak poměrně nepřehledný systém terminologie, který odráží dlouhý vývoj bádání o tomto období. Periodizace doby laténské nemůže být navíc zcela účinně upřesňována pomocí radiokarbonové metody²⁰, neboť je nutné počítat s nepřesností kalibrační křivky mezi léty 800 — 200 př. Kr. Z relativních systémů chronologie²¹ se nejvíce ujalo třídění P. Reineckeho z roku 1902²², které se v podstatě ve střední Evropě rámcově udrželo a je dosud běžně přijímáno. Jeho přínos je především v tom, že se jeho autor opřel nejen o třídění spon, mečů a jejich pochev tak jako tvůrci starších periodizačních systémů, ale i o hrobové celky, metodu analogií a hodnocení materiálu z hlediska umělecko — historického a stylového rozboru. Je však důležité počítat s tím, že rytmus a průběh událostí nebyl stejný ani na celém regionu dnešních Čech, natožpak na celém Kelty osídleném území, proto si i tento systém vynutil vytvoření regionálních variant beroucích v potaz odlišnosti a specifčnosti jednotlivých územních celků.

V Reineckově třídění zahrnuje trvání laténského stylu a laténské kultury období mezi rokem 500 př. Kr. a přelomem letopočtu. Toto období je děleno na stupně LT A až LT D, které jsou dále jemněji děleny (viz Tab. 1—2).

²⁰ Více informací o této datovací metodě a možnostech jejího využití i problémech takto získaných dat poskytuje například článek: SVĚTLÍK, Ivo — DRESLEROVÁ, Dagmar — LIMBURSKÝ, Petr. Radiouhlík v přírodě a jeho využití pro datovací účely. In: *Archeologické rozhledy* LIX, 2007, sešit 1, s. 80—94. ISSN 0323-1267.

²¹ Již roku 1885 rozdělil dobu laténskou O. Tischler na tři vývojové fáze, jeho klasifikace byla opřena o spony a meče s pochvami: La Tène I (400 — 300 př. Kr.), La Tène II (300- 100 př. Kr.), La Tène III (100 př. Kr. — 0) Kromě Reineckova třídění můžeme dále uvést například ještě Wiedmerovu klasifikaci z roku 1908 založenou na materiálu z pohřebiště v Münsingen, na kterém klasifikoval tyto stupně: Ia (400 — 350 př. Kr.), Ib (350 — 250 př. Kr.), Ic (250 — 200 př. Kr.) a II (200 — 50 př. Kr.).

Další pokus o zpřesnění klasifikace byl přednesen v roce 1911. Provedl jej Viollier, a to metodou typologickou, jejímž kriteriem byla především spona, ale ohled byl brán i na některé další složky inventáře. Je v něm rozlišován stupeň L Ia (450 — 400 př. Kr.), L Ib (400 — 325 př. Kr.), L Ic (325 — 250 př. Kr.) a L II (250 — 50 př. Kr.).

Alespoň krátké zmínky si jistě zaslouží i klasifikace, kterou provedl J. Déchelette na základě francouzských nálezů, ke kterým však opatřil i bohatý srovnávací materiál z celé Evropy. Doba laténská je v této klasifikaci dělena na tři periody: L I (500 — 300 př. Kr.), L II (300 — 100 př. Kr.), L III (100 př. Kr. — 0)

Všechny uvedené klasifikace podrobněji rozebírá ve své publikaci například Jan Filip (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 36—55.)

Rovněž Jan Filip provedl historicko — archeologickou klasifikaci nálezů z laténského období. Rozdělil ji na tato vývojová období: 1. Doba před historickou expanzí Keltů do střední Evropy a Itálie (až do doby kolem roku 400 př. Kr.), 2. doba keltské historické expanze (asi 400 — 250 př. Kr.), 3. Doba středoevropské koncentrace, konsolidace a proměny hospodářského života (asi 250 — 125 př. Kr.), 4. Doba květu oppid a vrcholu hospodářské a obchodní keltské expanze (asi 125 — 50 př. Kr.), 5. úpadek oppid a zánik jejich činnosti. (Tamtéž. Str. 221—223.)

²² Ve stejném roce vydal v Čechách J. L. Píč první svazek díla *Čechy na úsvitě dějin* věnovaný laténským pohřebištím. (PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*.)

Nejstarší stupeň LT A úzce kulturně souvisí s pozdně halštatskou kulturou stupně Ha D2-3 a považuje se proto za vyvrcholení pozdně halštatského období. Tato nejstarší laténská kultura obsahuje kromě prvků halštatských i prvky původních dovozů z Itálie, jež postupně asimiluje.²³ V některých nejnovějších publikacích je proto období LT A zahrnováno přímo pod halštatskou kulturu a jako doba laténská je označováno pouze období mezi LT B a LT D.

V druhé polovině posledního tisíciletí před naším letopočtem se stali ve značné části Evropy rozhodujícím živlem Keltové²⁴, kteří nejen že určovali dění na velkém území, ale určili i směr dalšího vývoje a zanechali po sobě trvalé kulturní dědictví i vysoké technické znalosti. Keltové byli početné, snad až mnohamilionové etnikum, rozdělené do řady kmenů. Mnohé keltské kmeny daly jméno některým historickým zemím (například jméno Čech Boiohaemum) a národům. Díky mapě Claudia Ptolemaia se podařilo rekonstruovat podobu některých názvů keltského původu a přiřadit je k jednotlivým řekám i pohořím.

Ačkoliv z keltských kmenů, které sídlily na českém území, jsou nejčastěji jmenováni Bójové, je důležité mít na zřeteli, že část Čech, zejména jejich jižní polovina, byla osazena Kelti již od dřívějšího (oblast mohylové kultury) a že ještě v 5. století se důsledky tohoto osídlení projevují i v části středních Čech.²⁵ Ještě nedávno panovala představa o invazi nového etnika, označovaného také jako „historičtí Keltové“, které ovládlo domácí „halštatské“ obyvatelstvo. Nové archeologické poznatky však ukázaly, že velká část dnešních Čech (území halštatské mohylové kultury a kultury bylanské) patřila k prostoru, na němž se přímo odehrávala etnogeneze Keltů.²⁶ Právě rozpoznání významu Čech jako jednoho z území významných pro vznik laténské kultury a laténskému stylu ve stupni LT A je nutné připsat na vrub novému badatelskému směru, využívajícímu mimo jiné pokroku v dokumentačních a konzervačních technikách.²⁷

²³ STOCKÝ, Albín. *Čechy v době železné*. Praha, 1933. Str. 11. (dále citováno jako: STOCKÝ, Albín. *Čechy v době železné*.)

²⁴ Je důležité upozornit, že termín „keltský“ by měl být chápán jako etnické označení. Měl by tudíž být používán nanejvýš historiky a lingvisty, zato v archeologii by používan být neměl, protože hmotné prameny nejsou nositeli etnické informace a archeologie nemůže k řešení otázek etnicity nijak přispět. Archeologové proto používají pojmu „laténský“. Pojem laténské kultury ve střední Evropě také není zdaleka totožný s kulturou keltskou, neboť vliv laténské kultury v určité době zasáhl také nekeltské složky střední (a severní) Evropy. Většina autorů přesto pojmu „keltský“ používá, a to zejména v publikacích věnujících se období od sklonku doby halštatské. Mluví-li potom o Keltech, myslí tím nejen obyvatelstvo samo, ale též jejich kulturu. Termín „keltský“ v rámci této práce je použit jako ekvivalent termínu „laténský“, pokud se pojednává o kulturních skupinách na okraji laténské kultury (podmokelské nebo kobylské skupině), je to v textu zdůrazněno.

²⁵ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. 1995.

²⁶ FRIDRICHOVÁ, Marie (ed.). *Praha v pravěku*. Str. 211.

²⁷ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 6*. Str. 9–10.

Již na konci doby halštatské byla obsazena všechna území vhodná pro hospodářské, především zemědělské využití, extenzivní možnosti rozvoje byly tedy již značně vyčerpány. V průběhu 5. století zanikají hradiště budovaná v průběhu období Ha D. Rovněž skončilo pohřbívání na nekropolích, užívaných v mladší a pozdní době halštatské. Svou funkci končí i neopevněné zemědělské osady, jak však ukazuje dosavadní výzkum, jejich zánik není spojen s násilnými zásahy, zdá se tedy, že jejich obyvatelé svá sídla prostě opustili.²⁸ Zejména prapůvodní bašty bójského osídlení, jižní a západní Čechy, však nezůstaly liduprázdné. Skupinky, které v krátkém časovém úseku prosakovaly do nitra Čech, hrály z počátku úlohu jakýchsi prospektorů, připravujících půdu pro příliv další, již početnější populace.²⁹ Celá tato počáteční vlna nepůsobí dojmem násilného vojenského vpádu do nepřátelského prostředí, přesto konfliktní situace se zbytky domácího obyvatelstva nemůžeme zcela vyloučit.³⁰

„Po roce 400 př. Kr. už hallstattský sluh v mohylové oblasti i jinde ve střední Evropě vyzníval a živořil a na jeho troskách nabýval půdy sluh laténský.“³¹

Od druhé čtvrtiny 4. století nastává rozhodující příliv západních kolonistů. Měl trvalejší, dlouhodobý charakter a jeho proudy postupně zabíraly nejen končiny prozkoumané prvními prospektory, ale směřovaly také do jiných příznivých oblastí Čech. Projevem příchodu vojensky ozbrojených družin jsou keltská pohřebiště se silnou vojenskou složkou. Detailní studium pohřebišť v jednotlivých regionech Čech přináší poznatky o určitých místních specifikách v pohřebních zvycích, jako například způsobu ukládání zbroje, výstroje nebo aranžování šperků. Proces osidlování trval po desítky let a byl završen dosažením plného územního záboru někdy na přechodu 4. a 3. století př. Kr.³² „Lid kostrových hrobů laténských obsadil všechny úrodné kraje v severní polovině Čech na Poohří, Polabí a na Vltavě až do pražské krajiny, vnikal po Jizeře až do Mladoboleslavska a po Cidlině na Jičínsko.“³³ Naleziště keltských hrobů ze 4. — 3. století př. Kr. však chybějí v horských pásmech Krkonoš, Šumavy, Krušných hor a dalších pohoří, také na Českomoravské vysočině a všech dalších pahorkatinách nad vrstevnicí zhruba 400 metrů nad mořem. Rovněž je nenajdeme v mokřinatých terénech, například ve Třeboňské pánvi.³⁴

²⁸ FRIDRICHOVÁ, Marie (ed.). *Praha v pravěku*. Str. 210.

²⁹ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 91.

³⁰ Tamtéž. Str. 92.

³¹ NEUSTUPNÝ, Jiří. *Pravěk lidstva*. Str. 408.

³² DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 94.

³³ STOCKÝ, Albín. *Čechy v době železné*. Str. 12.

³⁴ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 20.

Až do stupně LT C poskytují nejvíce pramenů rozsáhlá tzv. plochá kostrová³⁵ pohřebiště. Mrtví jsou zde pohřbíváni v obdélníkových či oválných hrobech bez navršení mohyly, v anatomické poloze nznak, nejčastěji s rukama podél těla a hlavou severním směrem.³⁶ Tyto hroby (poměrně dlouhé a úzké) byly hloubeny většinou docela hluboko, proto se nám v mnohých případech dochovaly do dnešních dob neporušené. Keltové pravděpodobně pohřbívali do rakví³⁷ z dlabaných nebo vypalovaných kmenů, případně bylo tělo chráněno pouhým textilním rubášem nebo obalem z plátna. V několika případech se vyskytla také úprava pomocí kamenů. Podrobně vedené archeologické výzkumy dokázaly v některých případech zjistit i zbytky organických materiálů (větviček) na dně hrobové jámy. Zajímavá je poloha těchto pohřebišť ze 4. — 3. století př. Kr.: někde v jejich blízkosti, nejčastěji do 200 — 300 metrů, musí být vodní zdroj, vodoteč nebo vzácněji pramen, protože pohřebiště bývala poměrně blízko sídlišť. Hroby na nich nebývají v prudších svazích a na kopcích. Keltové téměř vždy kopali hrobové jámy do žlutavé sprašové hlíny a (méně) do písku nebo šterku.³⁸

Právě milodary z těchto hrobů jsou základem jak pro datování, tak pro bádání o keltském hospodářství, společnosti i obchodu. Tato pohřebiště jsou známá z téměř celé Evropy a nacházejí se zpravidla v oblastech s úrodnou zemědělskou půdou. V Čechách je jich nejvíce v Podkrušnohoří a Poodří, na Pražsku, Slánsku a Kolínsku. Na pravém labském břehu se vyskytují od Ústí nad Labem, přes Mladoboleslavsko na Jaroměřsko. S výjimkou malé enklávy na Hořovicku nepřekračují na jihu linii tvořenou Sázavou a Berounekou, která byla hraniční již v mladší době halštatské. Rozložení pohřebišť tedy ukazuje, že Keltové

³⁵ Vzácně doložený žárový ritus Keltů zůstává stále předmětem úvah. Uvažuje se například o tom, že tak byly pohřbívány zbytky obyvatelstva, které tu žilo dříve, případně o tom, že jsou tak pohřbeni příchozí ve 3. století př. Kr. nebo dokonce příslušníci kmene Bójų ze severní Itálie. (Tamtéž. Str. 37.)

³⁶ Pouze mizivé procento tvoří nálezy pohřbů z období 400 — 300 př. Kr. s lebkou směřující na jinou světovou stranu než na sever. Výjimečně se nejde i pohřeb kostry v mírně pokrčené poloze. Zcela výjimečně se najdou také prázdné hroby. Archeologové se domnívají, že se jedná o symbolické hroby, kam měli být uloženi například bojovníci, kteří se nevrátili z válek, či z jiného důvodu pohřešovaní jedinci. Avšak ne všichni jedinci byli pohřbeni podle obvyklých rituálních praktik v pohřebních areálech. I v tomto období lze nalézt hned několik druhů nerituálního uložení úplných či částečných lidských pozůstatků. Důvodů k takovému nerituálnímu uložení mohlo být zřejmě několik: mohlo se jednat o tzv. „nebezpečné mrtvé“, nebo o jedince, kteří zemřeli za mimořádných okolností nebo v následku nezvyklé nemoci nebo větší epidemie... (Tamtéž. Str. 34, 38 — 40.)

³⁷ Problematika používání rakví a jejich vzhledu prošla značným přerodem. Zatímco J. L. Píč ve své monografii o období kostrových pohřebišť upozorňuje, že rakve tehdy používány nebyly, nanejvýš někde mrtvola byla položena na prkno (PÍČ, Josef Ladislav. *Keltové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 2.), Jan Filip předpokládá pohřbívání v jakýchsi komorových hrobech s dřevěným vyložení (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 294, 296.)

³⁸ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 21.

preferovali oblasti, které poskytovaly dobré hospodářské zázemí pro zemědělství, případně oplývaly důležitými nerostnými surovinami.³⁹

Značná část mužských hrobů na pohřebištích datovaných přibližně do rozmezí 4. a 2. století př. Kr. obsahuje kromě ozdob především zbraně: meče, kopí či součásti dřevěných štítů. Protějškem mužských hrobů jsou ženské hroby s početnými ozdobami. Výbava těchto hrobů, patřící pravděpodobně členům vrstvy bojovníků a příslušníkům jejich rodin, svědčí o existenci početné skupiny, zaujímající ve společnosti významné postavení. Problémem však je, že se v těchto hrobech téměř nevyskytuje keramika⁴⁰. Ta je naopak nejčastějším druhem nálezů na sídlištích, kde se však nachází pouze velmi málo kovových předmětů. Je proto obtížné časově propojit sídliště s pohřebišti.

Okolo roku 300 př. Kr. již kolonisté v úrodných krajích Čech dávno zdomácněli. Mezi nové obyvatelstvo země přicházely nadále již jen roztříštěné skupinky nebo snad pouze jednotlivci z různých směrů keltské Evropy. Mohli to být migrující bojovníci a jejich rodiny, ale také řemeslníci, přitahovaní pozvolna rostoucí prosperitou zdejší společnosti. Svědectvím těchto individuálních pohybů mohou být výjimečné předměty s cizími prvky v prostředí laténských pohřebišť 4. – 3. století.⁴¹ Populace se v postupně sociálně i majetkově rozrůžňovala a její nejvyšší vrstva nabývala pravděpodobně čím dál více charakteru elity. Vnější výrazem postavení jejich příslušníků, i přes určitou změnu způsobu života, zůstala bojovnícká zbroj u mužů i honosné šperky u žen. Nejvýznamnější a nejmajetnější rodiny vytvořily postupně klientelu schopnou hradit a odebírat produkci putujících řemeslníků. V hrobech zemřelých se stále výrazněji začínají objevovat doklady nového uměleckého projevu, tzv. plastického stylu.⁴²

V průběhu druhé poloviny 3. století př. Kr. vykazují keltská pohřebiště nápadný úbytek počtu hrobů, který působí dojmem podstatného zřídnutí populace. Ojedinele nacházené pohřby spálených těl vnášejí do dosavadních pohřebních zvyklostí větší části Čech nový prvek. Z Čech však známe žárových hrobů málo, většina z nich pochází z nekeltských území na severu a severovýchodě země. Zdá se ale, že tu došlo k podstatnější změně v ideologické oblasti, která měla zřejmě hlubší důsledky v nazírání na posmrtný život.

³⁹ FRIDRICHOVÁ, Marie (ed.). *Praha v pravěku*. Str. 212.

⁴⁰ V průběhu 4. a v počátcích 3. století př. Kr. k pohřebnímu rituálu ukládání nádob a masité potraviny do hrobové jámy nepatřilo, tento zvyk se začal prosazovat teprve později a výrazněji ovlivnil pohřební praktiky jen v některých končinách země. (DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 106.)

⁴¹ Tamtéž. Str. 103.

⁴² Tamtéž. Str. 98.

Završení obecné změny v myšlení je pak upuštění od zvyku ukládat pozůstatky zemřelých vůbec. Méně jasně chronologické třídění období LT C2-D1 je tak dáno absencí archeologicky viditelných pohřbů, protože vychází především ze sídlištního materiálu.

V průběhu 1. století př. Kr. se v Boiohaemu stále častěji vyskytují doklady užších styků s Galií i Belgikou. Dříve se soudilo, že za rozvratem laténské civilizace byl z jihu se šířící vliv Římanů a ze severu vliv Germánů, kteří vyhnali nebo pobili obyvatelstvo. Avšak novější výzkumy ukazují větší složitost této problematiky. Ač je jisté, že určitý úbytek obyvatelstva nastal, neví se, zda za tím byly důvody pouze ekonomické, nebo i politické, nemáme však zatím žádné doklady násilných střetů. K rozhodujícímu odlivu keltského obyvatelstva z různých oblastí Čech došlo nejspíše těsně před polovinou století. Zemi však opustila jen keltská elita, obyčejní lidé tu zůstali a splynuli s nově příchozími Germány. Záhy se za nových poměrů mnohé znaky keltské civilizace vytratily, zmizely různé výrobní technologie, mince, znalosti správní organizace i existence opevněných aglomerací.⁴³

⁴³ Tamtéž. Str. 179.

4 Charakteristika osídlení

Hustota osídlení Čech v laténském období nebyla rovnoměrná, vedle hustě osídlených enkláv existovala území osídlená řídko nebo vůbec, ať již z důvodu ekologického nebo společenského. Na zvolení polohy sídelního areálu⁴⁴ mělo vliv mnoho faktorů: například vegetace, půda, voda a její dostupnost, případná blízkost nerostných surovinových zdrojů (stavebního kamene, ložisek kovů...). Případné zjišťované nižší hustoty laténských komponent mohou odrážet však i prozkoumanost regionu obecně, případně jednostrannost použitého typu archeologického výzkumu.

Zatímco některá hradiště končí v období Ha D2-3 (Praha — Hostivař, Minice a řada dalších, například v západních Čechách), jiná trvají do LT A (Závist⁴⁵, Vladar⁴⁶, Věvec u Lčovic), nebo dokonce v LT A byla přímo založena (Albrechtice — Sedlo).⁴⁷

Nové výzkumy potvrzují vyhledávání týchž míst k zakládání sídelních areálů v době laténské jako v době halštatské (většinou pozdně halštatské). Díky objevům z lépe prozkoumaných regionů s dobře datovanými komponentami je potvrzena alespoň částečná kontinuita obytných a sídelních areálů mezi obdobími LT A a LT B i tam, kde se obvykle počítalo s určitým přerывem.⁴⁸ Oproti tomu zakládání obytných areálů v LT B2 - C1 na bezprostředně předtím neosídlených místech a územích se interpretuje jako projev kolonizace, například z důvodu potřeby nových nerostných zdrojů.⁴⁹

V období LT B1 - C1 jsou na celém území laténské kultury v Čechách převažující formou obytného areálu otevřené (nehrazené) areály, označované obvykle jako osady nebo sídliště.⁵⁰ Sídliště jsou umístována v dosahu obdělávatelných půd (avšak nikoliv nutně jen těch nejkvalitnějších), přičemž byla někdy před kvalitou půd preferována blízkost zdrojů nerostných surovin.⁵¹

⁴⁴ Sídelní areál odpovídá prostoru, v němž se odehrávaly základní činnosti jedné komunity. Součástí sídelního areálu je obytný areál a areály dalších aktivit (například areál získávání potravy, výrobní, skladovací, pohřební...). Nižší jednotku představují komponenta, tvořené artefakty, ekofakty a jejich komplexy, patřící určitému časovému úseku. Všechny tyto pojmy jsou podrobněji vysvětleny například knize: KUNA, Martin et al. *Nedestruktivní archeologie: Teorie, metody a cíle*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1216-8. Str. 18. (dále citováno jako: KUNA, Martin et al. *Nedestruktivní archeologie*.)

⁴⁵ Hradiště ve středních Čechách, které vzniklo nad starým soutokem Vltavy a Berounky v Ha D2, výstavba hradeb probíhala po etapách až do počátku LT A a tamější aktivity až do konce LT A. (VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 6*. Str. 107.)

⁴⁶ Hradiště v západních Čechách, jehož intenzivní osídlení akropole je doloženo z období Ha D až LT A. (Tamtéž. Str. 110.)

⁴⁷ Tamtéž. Str. 111.

⁴⁸ Tamtéž. Str. 101.

⁴⁹ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 29.

⁵⁰ Tamtéž. Str. 30.

⁵¹ Tamtéž. Str. 31.

Patrně již na konci, nebo dokonce v průběhu fáze LT C1 vznikají buď z některých otevřených osad (snad z dlouhotrvajících sídlišť provozujících několik specializovaných výrobních odvětví a podílejících se případně na distribuci produktů), nebo možná i na místech bez předchozích aktivit větší, déle trvající sídelní obytné nehrazené rovinné aglomerace s doklady specializovaných výrobních činností několika druhů i s funkcemi obchodními. Jejich rozkvět však spadá až do období LT C2-D. Takto je interpretováno například sídliště v Lovosicích (o. Litoměřice), avšak je možné, že podobnými centry byly například i Mšec I (o. Rakovník) nebo Bezdědovice (o. Strakonice).⁵²

Postupně začínají být budovány samostatné, izolovaně umístěné hrazené areály (tzv. dvorce). Tyto sídelní jednotky byly budovány již v době halštatské a v době laténské zřejmě již od LT B1 - B2, i když takových příkladů je dosud známo poměrně málo (například Buchlovice, o. Kladno). Budování dvorců ve větší míře je charakteristické až pro období LT C2-D. Pro situování dvorců, zejména těch výrazněji ohrazených, se zdá být typická poloha na mírně vyvýšených návrších. Ohrazení mohlo být jak lehké (například žlab), tak výrazné ve formě valu nebo příkopu. Tento druhý případ je označován obvykle jako „čtyřúhelníkové valové areály“. Dříve byly pokládány výhradně za laténské nebo přímo keltské svatyně, dnes už ovšem není názor archeologů na tyto stavby tak vyhraněný. Pro tyto objekty je charakteristický čtvercový až obdélníkový tvar, rozloha kolem jednoho hektaru, ohrazení sypaným valem a vnějším příkopem se šikmými stěnami. Vchod je přerušením valu, nikoliv však příkopu. Dvorce měly obytnou část a snad i určité společné prostory. Malý počet dvorců s jistotou datovatelných do mladší doby laténské a prozkoumaných ve větší míře neumožňuje zobecnit charakteristiku jejich zástavby ani jejich vztah k jiným sídelním formám. Z dvorců často pocházejí bohaté nálezy ukazující na možnost, že to byla sídla jakési venkovské elity.⁵³

V průběhu LT C1 se tato situace mění a formy obytných areálů se stávají daleko rozmanitější. Některé z otevřených rovinných areálů jsou nyní rozsahem daleko větší, běžněji se vyskytují dvorce, vznikají nehrazené výšinné areály a zejména hrazené výšinné areály (zahrnující drobné hrazené areály, někdy označované jako castella, a rozsáhlá, silně opevněná hradiště — tzv. oppida).

Oppida⁵⁴ existovala v období LT C2 - D. Toto pojmenování se odvozuje od výrazu používaného Caesarem v jeho díle *Zápisky o válce galské*. Jak tato velká hradiště nazývali

⁵² Tamtéž. Str. 35.

⁵³ Tamtéž. Str. 33-35.

⁵⁴ Preference systematických výzkumů těchto areálů v 50. — 80. letech 20. století přinesla sice obrovské soubory nálezů z tohoto typu sídliště, ty však byly získány stejnými, tehdy používanými koncepčními přístupy a metodami, takže určité informace, dnes považované za potřebné, nejsou již z oppid k dispozici. (Tamtéž. Str. 15.)

sami Keltové, však nevíme. Oppida nezaujímají celé území laténské kultury v Čechách, ale soustřeďují se pouze v jižních a části středních a východních Čech. Charakteristická je pro ně poloha ve značném převýšení nad údolními řek, popřípadě nad jejich soutokem s jiným vodním tokem. Přírodní ochrana však bývala umocněna umělým opevněním, takže dalším význačným rysem je mohutné ohrazení alespoň jedné, ale zpravidla několika navazujících ploch, přerušované dvěma až čtyřmi branami. V současnosti jsou za oppida považovány: Závist⁵⁵ (o. Praha — západ), Stradonice⁵⁶ (o. Beroun), Hrazany⁵⁷ (o. Příbram), Nevězice⁵⁸ (o. Písek), Třísov⁵⁹ (o. Český Krumlov) a České Lhotice⁶⁰ (o. Chrudim). V období mezi 70. a 90. lety 20. století věnovali badatelé v Evropě i v Čechách mnoho úsilí pokusům o přesnou definici oppid jako typického fenoménu mladoláténské Evropy. Nejčastěji se jako oppida chápou rozsáhlé (zpravidla o výměře přes desítku či desítky hektarů) výšinné, silně hrazené areály s přítomností obytné komponenty. Donedávna byla oppida považována pouze za hlavní výrobní a obchodní centra, avšak dnes jsou známy doklady těchto činností

⁵⁵ Nachází se nedaleko soutoku Berounky s Vltavou. Oppidum vyrostlo na místě dřívějšího hradiště z 5. století př. Kr. Založení hradeb oppida proběhlo pravděpodobně už kolem roku 175 př. Kr. Jeho růst v průběhu 2. století př. Kr. plynule pokračoval, zjevně bez vážnějších otřesů. Na prahu poslední čtvrtiny století nechává vládnoucí elita stavět již třetí obranný systém. Rozloha opevněné aglomerace dosahuje okolo 100 ha. Slévačské a kovářské dílny se kupily kolem brány D. Chaty však byly objeveny i před touto bránou, kde snad sledovaly jednu z hlavních komunikací směřujících do přehradí. (DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 133, 137.)

⁵⁶ Nachází se na pravém břehu řeky Berounky, tedy v kraji zemědělsky neúrodném, zato v těsné blízkosti železnorudného pásma, které se táhne od Plzně až k Praze. Pochází z něj bohatý soubor nálezů. Část starších prací označovala předměty podobného typu termínem „stradonická kultura“, tento pojem se však dnes již nepoužívá, neboť podobné nálezy byly registrovány v podstatě na všech oppidech v celém keltském světě. Kromě kovářství tu bylo prokazatelně provozováno kovolitectví (jak ukazují zlomky odlévacích forem a kelímků). Také zde byly raženy mince. Z nálezů šperků můžeme jmenovat například soubor železných a bronzových spon, závěsky v podobě figurek, bronzové pásové řetězy, pasové zápony palmetovitěho tvaru, závěsky se stopami červeného a žlutého smaltu, prsteny s kameny z jantaru i skla, prolamované náramky, ozdoby z barevného taženého skla,

Zrod oppida spadá kamsi za polovinu 2. století př. Kr. Místo se pozvolna stávalo důležitou tržní osadou s rozsáhlou řemeslnou výrobou a dokonce i s vlastním mincováním. (Tamtéž. Str. 138.)

⁵⁷ Oppidum situované na ostrožně mezi pravým vltavským břehem a soutokem potoka Mastníku, není však situováno na samém konci ostrohu, ale poněkud na jih, v mělkém sedle mezi nižším vrcholem Červenky a vyšším vrcholem Doubí. Zrodilo se nejdříve jako výšinná osada, opatřená pravděpodobně také provizorním dřevěným ohrazením. Od Závisti leží 27 km vzdušnou čarou. Při jeho vlastním založení lze vystopovat podíl cizí skupiny kolonistů. Omezené místní zdroje přírodního bohatství však oppidu neumožnily překročit meze hospodářské prosperity a vymanit se tak z provinčního rámce. (Tamtéž. Str. 134 — 135.)

⁵⁸ Malá ostrožna byla opevněna hradbami se dvěma branami kolem roku 120 př. Kr. Celková koncepce a stavební detaily oppida prozrazují inspiraci prvním opevněním Hrazan. Někdy v první polovině 1. století př. Kr. zachvátil opevnění na několika místech požár, jemuž podlehla i brána nad vltavským brodem. Poničené hradby se již potom nedočkaly obnovy. (Tamtéž. Str. 135 — 136.)

⁵⁹ V době po polovině 2. století př. Kr. předcházelo stavbě hradeb s kamenným lícem i zde výšinné osídlení. Oppidum mělo zajištěnou dobrou prosperitu díky blízkosti ložisek grafitu a železných rud. (Tamtéž. Str. 136 — 137.)

⁶⁰ Malé oppidum (rozloha asi 20 ha) leží na ostrožně obtékané řekou Chrudimskou, pravděpodobně zároveň střežilo důležitý průchod přirozenou bariérou Železných hor. K jeho prosperitě přispívala nedaleká ložiska nerostných surovin, zejména železných rud a grafitu. (Tamtéž. Str. 137.)

i z nížinných nehrazených lokalit. Oppida mají charakteristickou vnitřní zástavbu, která jeví znaky organizované plánované struktury. Pravděpodobně měla i symbolickou funkci.⁶¹

Oppida však přispěla částečně k prořidnutí venkovského obyvatelstva. Stahovali se do nich i noví přistěhovalci, v první řadě řemeslníci. Neřídne však pouze síť venkovských osad keltských, ale v průběhu 2. čtvrtiny 1. století se rozplývají i sporadické ostrůvky někdejších skupin v severovýchodních Čechách. Tato probíhající imigrace však nevede k posílení vnitřní stability správního systému, naopak změny struktury v osídlení země dosavadní strukturu ničí a životaschopnost hospodářských a administrativních center je oslabována.⁶² Uvnitř největších oppid, Závisti i Stradonic, se začínají vyskytovat známky pozvolného společenského úpadku. Z některých částí zástavby se ztrácejí velké dvorce a celkově se oppida značně vyliďňují. Zatímco z Hrazan, Stradonic a Třísova se život tiše vytratil, poznamenal zřejmě konec Závisti zoufalý odpor obránců neznámému útočníkovi.⁶³

4.1 Podmokelská skupina⁶⁴

Počátek podmokelské skupiny není dosud jednoznačně stanoven, rovněž její etnicitu nelze jednoznačně prokázat. Obývala labskou průrvu, hlavně břehy Labe v okolí dnešního Děčína a na sever od Ústí nad Labem, kromě českého území pokračuje i na území přilehlého Saska. Skupina navazovala na předchozí halštatské osídlení a stejně jako ono zajišťovala spojení mezi českou kotlinou a středním Německem, a to především po Labi.

Její příslušníci své mrtvé ukládali výlučně do žárových hrobů. Popel zemřelého byl uložen v urně, která byla překryta mísou, přičemž existují náznaky, že část popela mohla být volně roztroušena v hrobové jámě. Některé hroby obsahovaly i dvě nádoby s popelem. Kovové části oděvu (spony, tzv. podmokelské jehlice nebo opaskové zápony) se někdy nacházely přímo v popelnici, neřídka však vně, případně přímo na vnější straně popelnice. V hrobech se často vedle popelnice vyskytují i další nádoby, někdy i miniaturní nádobky nebo hliněná lžička, kvedlačka a hliněný kotouč. Počátky pohřebišť, na kterých se nacházejí podmokelské hroby, sahají do pozdní lužické kultury. Spíše uniformní úprava a výbava hrobů neukazují na výraznější hierarchizaci společnosti.

⁶¹ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 38- 46.

⁶² DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 176.

⁶³ Tamtéž. Str. 176-180.

⁶⁴ Poprvé použil tohoto pojmu O. Menghig roku 1926 podle hrobů na nalezišti Podmokly (levobřežní část dnešního Děčína), jež byly zkoumány již v 19. století.

Tato podkapitola práce byla zpracovaná na základě: VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 129 – 134.

V Čechách mezi pohřebiště podmokelské skupiny patří Podmokly (o. Děčín), Křešice (o. Děčín), Neštěmice (o. Ústí nad Labem) a Střekov (o. Ústí nad Labem). K ukončení pohřbívání na polabských žárových pohřebištích došlo pravděpodobně ve stupni LT C2.

Intenzivní kontakty s laténskou kulturou dokazují četné ryze laténské artefakty v podmokelských hrobech.

4.2 Kobylská skupina⁶⁵

Kobylská skupina se řadí do stupně LT D1 a její vznik můžeme spojovat s příchodem nové populace buď ze středního Německa, či přímo z oblasti původního rozšíření przeworské kultury na území Slezska do uvolněného prostoru na okraji laténské kultury na severní hranici České tabule. Jediným prokazatelným pramenem pro její poznání jsou pohřebiště. Rozšířena byla pouze v severních Čechách: na Českolipsku a Turnovsku, na severní hranici vlastní laténské kultury.

Nálezky kobylské skupiny představují pouhá tři pohřebiště s necelou sedmdesátkou hrobů: Kobyly (o. Liberec), Jestřebí (o. Česká Lípa) a Chocnějovice (o. Mladá Boleslav). Hroby jsou většinou popelnicové, přičemž popelnice bývá přikryta mísou a obsahuje nejen popel a kosti zemřelého, ale i milodary. Popelnice bývá uložena v jamce odpovídající její velikosti, méně často je nacházena ve větší jámě vyplněné popelovitou hmotou, zřejmě zbytky pohřební hranice.

Obsah a úprava hrobů neposkytují podklady k úvahám o eventuální společenské diferenciaci.

Nalezené artefakty z hrobů ukazují jak na spojení s pozdně laténskou kulturou ve středních a východních Čechách, tak s przeworskou kulturou.

Kobylská skupina se považuje za projev existence malých skupin nového obyvatelstva, jehož původ lze hledat v povodí Nisy či Odry nebo ve středním Německu.

⁶⁵ Tato podkapitola práce byla zpracovaná na základě: VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech* 7. Str. 135 – 138.

5 Specializovaná výroba

Specializovanou výrobou je chápána činnost, jejíž produkt nesloužil jen pro vlastní potřebu výrobce, jeho rodiny či komunity, ale prostřednictvím směny také pro další spotřebitele. Výrobců bylo vždy méně než spotřebitelů. Specializovaná výroba vyžadovala nejen zvládnutí specifických prací, ale také organizaci práce, schopnost zajistit suroviny a odbyt výrobků. Podle typu dílny a kapacity výrobce bývá rozlišována polospecializovaná výroba a plně specializovaná výroba (provozovaná ve speciální dílně a spotřebovávající plnou kapacitu výrobců).⁶⁶

Z technologického hlediska lze rozlišovat získávání surovin (například těžba), výrobu materiálů ze surovin (hutnění železa nebo vytavení surového skla) a výrobu konečného produktu.⁶⁷

Hranice doplňkové obživy přesáhla ta výrobní odvětví, která vyžadovala kromě vrozené zručnosti také určitou kvalifikaci a dlouhodoběji nabývané zkušenosti. Mezi výrobními obory takového charakteru můžeme jmenovat například hutnění železa.⁶⁸

Rovněž těžba a zpracování švartny vyžadovaly speciální znalosti materiálu, jeho zdrojů, techniky těžby a výroby artefaktů, a patří tedy k výrobě specializované. Není však důvod domnívat se, že by muselo jít o úplnou specializaci výrobců ve smyslu jejich oddělení od jiných, zejména zemědělských, činností.⁶⁹

Malý počet dílen na zpracování jantaru charakterizuje rovněž tuto výrobu jako specializovanou, a to ač byly použité techniky pravděpodobně jednoduché: sekání, vrtání a broušení. Nálezy surového jantaru baltského původu a hotové výrobky (převážně korálky) téhož složení dokládají místní výrobu artefaktů z dovezené suroviny.

Rovněž zpracování skla patřilo bezpochyby mezi specializované činnosti.

Doklady specializované výroby, hlavně litectví kovů a kovářství, jsou známé i z oppid: například z Hrazan (z prostoru za západní bránou), nebo ze Stradonic (rovněž v prostoru za hlavními vstupy).⁷⁰

⁶⁶ VENCLOVÁ, Natalie. Specializovaná výroba: teorie a modely. In: *Archeologické rozhledy* XLVII, 1995, sešit 4, s. 541–564. ISSN 0323-1267.

⁶⁷ TÁŽ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech* 7. Str. 63.

⁶⁸ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 115.

⁶⁹ VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Str. 95.

⁷⁰ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 149.

6 Laténský umělecký styl

„Každá doba měla své měřítko, své požadavky dokonalosti a krásna, dané prostředím, jeho společenskou strukturou i stupněm vývoje, prostě množstvím činitelů, dnes nám často již neznámých a někdy těžko pochopitelných. Prosté výtvořiny mohou být někdy jako svědectví vypětí vlastního ducha a vynalézavosti cennějším dokladem i po stránce technické než bezduché přejímání a napodobování cizích vzorů, třeba i podle našeho domnění dokonalejších.“⁷¹

„Bádání o keltském umění zdůrazňuje jeho náboženský charakter, magickou a apotropaickou⁷² funkci jeho motivů...Vzhledem ke svému charakteru je keltské umění považováno za plastický výraz keltské mytologie.“⁷³

Jednotný laténský styl se projevuje samozřejmě především v uměleckém řemesle. Jeho počátky jsou nejčastěji kladeny do 5. století př. Kr. a stávají se nejnápadnějším projevem počátků laténské kultury ve stupni LT A.

Zatímco symbolika v období Ha D navazuje na starší tradice, v LT A se takové prvky vyskytují spíše ojediněle. V období LT A bylo umění inspirováno řeckými a etruskými předlohami, z nichž převzalo figurální a rostlinné motivy. Doplnilo je však vlastními prvky (např. spirálou nebo esovitými motivy) a všechny součásti spojilo do svébytného projevu. Nové motivy však byly zpočátku aplikovány pouze na výrobce, které byly určeny pro příslušníky bohatšího prostředí. V období LT A se objevuje znovu meč, a to jak meče dlouhé železné, tak kratší mečíky s antropomorfní (respektive pseudoantropomorfní) rukojetí. U těchto výrobků je mimořádná také výzdoba čepele. Nejznámějšími výtvořiny tohoto stylu jsou tzv. maskovité spony zdobené lidskými či zvířecími figurami a maskami.

Znaky jednotného stylu však nese i keramika: objevuje se nová technika její výroby (točení na kruhu) a nový druh keramického těsta (grafitová hlína). Oproti staršímu období je v její výzdobě nápadný ústup od geometrických prvků a motivů provedených přímými liniemi. Mění se i její výzdoba, která je prováděná otisky kolků nebo tahy kružidla, vzácnější výzdobou jsou také ornamenty ryté z volné ruky. Kolky mají tvar kroužku, půlměsíčku, esíčka i složitějších tvarů, objevují se rostlinné motivy lístků, kvítků a palmetky, ale vzácně také zoomorfní prvky. Kolky jsou seřazeny spolu s rytými rýhami kružidlem v půlkruhových, kruhových, girlandových, pásových, trojúhelníkových či hvězdicových kompozicích. Na

⁷¹ FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*. Druhé vydání. Brno, 1997. ISBN 80-85436-58-2. Str. 13. (Dále citováno jako: FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*.)

⁷² Apotropaický (předmět nebo vyobrazení) = s magickou mocí zabránit vlivu zla a zlé moci.

⁷³ SANKOT, Pavel. Dva puklicové nánožníky z Kralup nad Vltavou. In: *Praehistorica VIII*, 1981. Str. 188.

výduti lahvovitých nádob se občas objevují i svislé nebo šikmé linie provedené tzv. hřebenovým kolkem. Hrubá kolkovaná výzdoba (esíčka, šipky, soustředné kroužky...) je charakteristická pro hrnce a situly z tuhové i netuhové hlíny. Nádoby zdobené kolkovaným ornamentem byly modelovány pomocí hrnčířského kruhu a nazývají se braubašským zbožím, ač byly zcela jistě vyráběny i u nás. Jen málo nádob však bylo zdobeno dříve tak oblíbeným malováním.⁷⁴

„Vývoj laténského stylu šel však dále. Umělecké řemeslo, pracující ve starší době spíše pro kruhy vyšší, dvorské, vstoupilo plněji do služeb lidových a připouštělo v důsledcích toho místy silněji starší halštatský podklad.“⁷⁵

Zhruba okolo roku 300 př. Kr. se začíná objevovat nový, takzvaný plastický umělecký styl. Specifický ráz výrobků i jejich prostorové rozšíření nenechávají pochyb, že jde již o produkci místních umělců z Čech. Nový styl vzešel z někdejšího stylu rostlinného, jehož základní ornamentální prvky převzal a převedl do reliéfní podoby. Výrazným projevem nového uspořádání je optický pohyb docílený rotací oblíbených motivů. Svého vrcholu dosáhla tato umělecká forma v pokročilém průběhu 3. století př. Kr. V dekoru se spojují nejrůznější techniky a šperk nabývá téměř až barokního výrazu.⁷⁶ Lití bývá doprovázeno technikou nepravého filigránu a zhrublé granulace, dokonce i kombinací s emailem. Šperkaři také bravurně zvládali techniku odlévání do ztracené formy.

Keltská výroba postupně přecházela od bohatých „barokních“ tvarů více k věcnému stylu, který zdůrazňoval především prvky konstruktivní, které působily dokonalým technickým propracováním.⁷⁷

„K ráznému přerušení rozvoje keltského řemesla došlo v době nedlouho po roce 200, tedy poté, co se přestalo pohrbívat na „starých“ nekropolích. Keltské umění pozbývalo vnitřní invence, zřejmě na úkor určité šablonovitosti.“⁷⁸

⁷⁴ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 116 — 118.

⁷⁵ FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*. Str. 21.

⁷⁶ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 98.

⁷⁷ FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*. Str. 22.

⁷⁸ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 213.

7 Dělení laténských šperků

Pravěký šperk je ozdoba těla nebo šatu, pokud materiálem, tvarem nebo výzdobou překračuje rámec nutné účelovosti. Hlavní pohnutkou vzniku a nošení šperku zpočátku byly zřejmě zájmy estetické. Člověk měl od počátku touhu krášlit se a používal k tomu všeho, co jej upoutalo v živé přírodě, vedle ozdob z organických materiálů však záhy přikročil k používání ozdob trvalejších.⁷⁹ Některé předměty byly zároveň funkčními součástmi oděvu. Kromě funkce reprezentační hrál důležitou roli pravděpodobně i jejich magický význam (například ochranná moc pro majitele).

Šperkům v laténském období z Čech (vlastně ani v pravěku obecně) zatím nebyla věnována samostatná rozsáhlejší monografie, ale jejich rozbor je možné najít v obecnějších monografiích o laténském období nebo i celém pravěku.

Zatímco některé druhy šperků vyplňovaly celé laténské období, jiné měly své trvání zúženo pouze na kratší období. Je však důležité mít na paměti, že jednotlivé typy šperků často přetrvávaly.

7.1 Dělení šperků podle druhu

7.1.1 Spony

Vyráběny byly jak z bronzu, tak ze železa, později vzácně ze zlata a stříbra. Jejich podoba se v čase velmi rychle mění, proto se pro archeology stala nejpřesnějším datovacím kritériem k určení doby pohřbu, popřípadě ostatních částí nálezového souboru⁸⁰. Odborníci jsou schopni určit stáří nalezených laténských spon až na půlstoletí.

Sloužily ke spínání svrchních oděvů zejména v oblasti ramen a na hrudi, neboť v době laténské nebyly známé knoflíky, byly však i součástí pohřebního rubáše. Spony v hrobech jsou nacházeny u koster mužů i žen, zcela výjimečně i dětí. Vyskytují se v hrobech nejčastěji v počtu jednoho až čtyř kusů, výjimečně však bylo v jednom hrobě nalezeno až 13 exemplářů. Délky spon kolísají od 29 mm do 21,6 cm, většinou se však pohybuje mezi 5 – 7 cm.⁸¹ Vnitřní kapacita spon nepřímo odráží také sílu sepnuté textilie, protože například maličké sponky mohly spínat jen jemnou látku.⁸²

Díky detailům výzdoby například na lučících spon (viz Obr. 3) odborníci mohou výjimečně rozpoznat i rukopis jednotlivých dílen a snad i jednotlivých řemeslníků.

⁷⁹ NEUSTUPNÝ, Jiří at al. *Počátky šperku*. Národní museum, 1955.

⁸⁰ Datování pomocí spon je označováno též jako fibelochronologie.

⁸¹ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 56.

⁸² VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 61.

Významu spon pro datování v rámci laténského období si povšiml již Jiří Břeň, který už v roce 1964 publikoval článek věnující se datování spon ze Stradonic, kde jich bylo nalezeno více než 900 kusů. Spony byly rozděleny do skupin, typů a variant podle několika kritérií: například konstrukce, výzdoby, druhu vinutí nebo lučíku.⁸³

7.1.2 Jehlice

Jehlice sloužily v historii jednak jako šatové spínadlo, jednak jako ozdoba do vlasů. Ač se nejčastějším šatovým spínadlem na úkor jehlic staly v době laténské spony, můžeme výjimečně registrovat i tento typ artefaktu.

Příkladem může být například nález v Českém Brodě (o. Kolín), kde byla v roce 1996 prozkoumána část laténského sídliště, patrně z 2. — 1. století, kde se v zahloubeném objektu našla bronzová jehlice se zdobenou hlavicí.⁸⁴

Bronzová vlasová jehlice pochází z lokality Kutná Hora, kde byl v letech 1988—89 na jihovýchodním okraji předměstské zástavby Karlov proveden výzkum keltského pohřebiště s odhadovaným počtem hrobů minimálně na 55, z nichž jeden byl žárový. Jehlice byla nalezena příkorodovaná k lebce ženy.⁸⁵

Jehlice s hrotitou dvojkónickou hlavicí byla nalezena v kostrovém hrobě v Droužkovicích (o. Chomutov).⁸⁶

Jehlice s čtyřhrannou řezanou hlavicí pochází z kostrového hrobu z Třebonic (Praha — západ).⁸⁷

Dva příklady nálezů bronzové jehlice pocházející ze sídlištního areálu byly nalezeny v Horoušanech (o. Praha — východ) a v Mochově (o. Praha — východ). Oba nálezy jsou datovány do období LT D.⁸⁸

7.1.3 Kruhové šperky

Šperky nošené ženami i muži (snad kromě nákrčníků a nánožníků). V laténském období registrujeme několik druhů kruhového šperku, přičemž jejich podoba se v čase poměrně rychle mění, v některých případech však u nich můžeme sledovat stejný typ výroby

⁸³ BŘEŇ, Jiří. Význam spon pro datování keltských oppid v Čechách. In: *Sborník Národního muzea*, svazek XVIII, č. 5. 1964. Str. 196 — 197.

⁸⁴ WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 184.

⁸⁵ Tamtéž. Str. 287.

⁸⁶ FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 342.

⁸⁷ Tamtéž. Str. 385.

⁸⁸ SNÍTILÝ, Pavel. Horoušany. In *Výzkumy v Čechách 2000*. Praha: Archeologický ústav AVČR, 2003. ISBN 80-86124-38-X. Str. 341, 355.

(lité, z drátu, plechu, tyčinky, pásku...), podobné výzdobné motivy nebo například stejný typ uzavírání.

7.1.3.1 Nákrčníky (torquesy)

Nákrčníky se objevují již v kultuře halštatské. Jejich užívání v době laténské je doloženo od stupně LT B1 pouze do fáze LT B2b. Je pravděpodobné, že vlastnictví tohoto druhu šperku ukazovalo na nějakou výsadu daného jedince. V době laténské se nacházejí zejména v hrobech žen na plochých pohřebištích, ač existují výjimky⁸⁹. Ke studiu problematiky nákrčnicků je možno využít též pozdější ikonografické prameny, protože poměrně často je nákrčník vyobrazen na mincích, studium zaznamenalo značný přerod i díky studiu plastik. Například známá mužská plastika ze Mšeckých Žehrovic (o. Rakovník) bezpochyby nákrčník nese. Nákrčníky se častěji objevují v provedení z bronzu, ale výjimečně se v hrobech s chudší výbavou naleznou i exempláře železné. Některé exempláře jsou bezpochyby importy, například zlatý⁹⁰ nákrčník, jehož polovina byla vyorána na farském poli u vsi Oploty (o. Louny).

Antropologické rozbory koster jedinců, kteří byli tímto artefaktem při svém pohřbu vybaveni, ukázaly, že věk nejmladších dospělých jedinců takto vybavených nepřekračuje 18 – 20 let, ač častěji byly s nákrčníky pohřbívány ženy starších věkových vrstev. I toto pravidlo však porušuje několik hrobů dětí s nákrčníkem, nalezených porůznu v Evropě.⁹¹

Můžeme rozlišovat například diskovité (terčovité) nákrčníky, většinou bronzové a velmi umělecky propracované, nákrční kruhy s prolamovanými nálitky, pečetičkové nákrčníky⁹², pseudopečetíčkové nákrčníky⁹³ nebo zoomorfní nákrčníky⁹⁴.

7.1.3.2 Náramky, nápažníky

Jako náramky jsou označovány kruhy sloužící k navlečení na zápěstí nebo předloktí, zatímco nápažníky sloužily jako ozdoba pro oblast mezi loktem a ramenem.

Nejčastěji jsou vyrobeny z bronzu, daleko méně ze železa, zcela výjimečně ze zlata⁹⁵. Specifické materiály pro výrobu laténských kruhových šperků jsou sklo a švartna.

⁸⁹ Jediný registrovaný pohřeb muže s nákrčníkem z Čech pochází z Prahy 9 – Hloubětína.

⁹⁰ Slitina analyzována ve Stuttgartu s výsledkem: 79% zlata, 17% stříbra a 1,1% mědi (WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 58.)

⁹¹ Tamtéž. Str. 58.

⁹² Konce bývají zduřeny a upraveny tak, že proti sobě stojí většími rovně seřiznutými ploškami. Koncové části před pečetičkovou ploškou bývají ještě členěny vývalky. (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 155.)

⁹³ Oba pečetičkové konce splývají v nedílný celek a kruh se uvolňuje vlastní pružností hrotitou západkou vedle pečetičkového článku. Příklad z Čech není znám. (Tamtéž. Str. 156.)

⁹⁴ Na koncích jsou zvířecí hlavičky. Kromě nákrčnicků známe takovéto náramky. Takový příklad z Čech pochází z Koštic (o. Louny), jehož konce vzdáleně připomínají hadí hlavičky. (Tamtéž. Str. 156.)

Můžeme tak vyčlenit například duté trubcové kruhy (používané na rozhraní doby halštatské a laténské), plechové náramky housenkovitě členěné ve funkci náramku nebo nákrčníku (duté, v době plochých pohřebišť nejčastěji vyplněné tkaninami nebo zvláštní masou), náramky s hrotitou (čípkovou) západkou⁹⁶, sedlovité kruhy⁹⁷, kruhy s kyjovitými konci⁹⁸, drátěné kruhové šperky (esovitě a osmičkovitě vinuté⁹⁹, drátěné s očky¹⁰⁰), tyčinkovité náramky jemně vroubkované nebo slabě vývalkovité¹⁰¹, bronzové kruhy hladké¹⁰², tyčinkové kruhy s izolovanými skupinami vývalků¹⁰³, páskové náramky zdobené vybiženým ornamentem vystupující v několika variantách, kruhy s pečetiřtkovými konci¹⁰⁴, plasticky zdobené kruhy se zesíleným středem a pečetiřtkovými konci¹⁰⁵, kruhy z dutých hladkých polokoulí¹⁰⁶, šnekovité kruhy¹⁰⁷, náramkové kruhy s nálitky, kruhy s plastickou

⁹⁵ Například nález z Prahy 6 – Veleslavín/ Vokovice. (WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 407.)

⁹⁶ Nejčastěji tyčinkovité, někdy až téměř drátěné náramky s jedním koncem válcovitě nebo kalichovitě zešířeným a opatřeným dutinou, do níž vlastní pružností kruhů zapadá hrotitý druhý konec. (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 123.)

⁹⁷ Uzavřené bronzové kruhy, hladké nebo zdobené příčnými rýhami nebo jemnými vroubkami, které jsou sedlovitě prohnuty téměř do ostrého úhlu, jindy vlnovitě zkroucené, měly funkci náramků, v menších rozměrech také prstenů. V rámci vývoje laténské kultury nejsou však přesnějším chronologickým kritériem. (Tamtéž. Str. 124.)

⁹⁸ Tyčinkové, někdy téměř drátěné kruhy, zejména náramky, s kyjovitě zesílenými konci se objevují již v horizontu duchcovského nálezu a udržují se potom velmi dlouho, proto neposkytují možnost přesnější chronologické klasifikace. (Tamtéž. Str. 125.)

⁹⁹ Nejčastěji se objevují v horizontu duchcovského nálezu, s podobnými zcela jednoduchými šperky z drátu je potřeba počítat však ještě v 2. století př. Kr. Problémy jejich poznání jsou spojeny zejména s tím, že bývají v hrobech nalézány ve zlomcích, takže zejména při starších výkopech nemusely být registrovány. (Tamtéž. Str. 126.)

¹⁰⁰ Ze dvou drátů spletené šperky, zejména náramky, s koncovými očky, navzájem se překrývajícími nebo s háčkovým zapínáním, někdy i s několika očky ve vlastním těle šperku. Jednalo se pravděpodobně o běžný a levný šperk. Udržel se až do druhého století. (Tamtéž. Str. 126.)

¹⁰¹ Tyto tvary nejsou příliš citlivým chronologickým prvkem, protože byly vyráběny po delší čas a v různých variantách. Konce takovýchto šperků bývají rovně seříznuty, jindy mají náběh na pečetiřtkové ukončení. Jsou běžné v duchcovském horizontu, objevují se však i později. (Tamtéž. Str. 126.)

¹⁰² Objevují se v duchcovském horizontu i v mladší fázi, jedná s především o náramky a nánožníky. (Tamtéž. Str. 127.)

¹⁰³ Rovněž se objevují již v duchcovském horizontu, doloženy jsou však i v mladším náleзовém prostředí. (Tamtéž. Str. 127.)

¹⁰⁴ Jedná se o velmi rozšířený typ, v duchcovském horizontu mají šperky konce oválné zduřelé a zdobené vyrážkou výzdobou, jindy je ukončení provázeno užšími vývalky. (Tamtéž. Str. 128.)

¹⁰⁵ Jejich hlavním znakem je hluboce zaříznutá esovitá výzdoba, jsou tak příkladem plastického uměleckého stylu. (Tamtéž. Str. 128.)

¹⁰⁶ Velká skupina šperků, nejčastěji náramky a nánožníky. Typologicky postupuje jejich vzhled od malých (tzv. ořechovitých) polokoulí k větším. Polokoule jsou někdy tvaru více vejčitého, jindy se vyskytnou také tvary s protaženým (převýšeným) vrcholkem. Dále můžeme rozlišit: 1. kruhy z menších dutých polokoulí na společné pásové ose (rozkládací), 2. dvojdílné kruhy z drobných polokoulí (oba díly jsou spojeny kroužky, provlékнутými v koncových očkách jednotlivých dílů), 3. kruhy z větších polokoulí (dvojdílné, buď s díly stejně velikými, nebo jedním větším a jedním menším). Nálezové horizonty třech uvedených variant se překrývají, nebo jsou alespoň částečně souběžné, přesto jsou citlivějšími chronologickým kritériem. (Tamtéž. Str. 129 — 134.) Nápadnosti a početnosti kruhů z dutých polokoulí si povšiml již Josef Smolík (článek: SMOLÍK, Josef. *Bronzové kruhy s dutými polokoulemi*. In: *Památky archaeologické a místopisné XII*, 1884. Praha. Str. 545 — 554.)

¹⁰⁷ Honosné, plasticky zdobené, nejčastěji motivy šnekovitými a závitkovými zářezy, šperky, především nánožníky, jsou mistrným dílem keltského slévačského umění v Čechách a výrazným představitelem plastického stylu. (Tamtéž. Str. 134.)

imitací filigránové výzdoby¹⁰⁸, plné náramky s imitací filigránu¹⁰⁹, bronzové dvojnáramky¹¹⁰, lité náramky prolamované¹¹¹, spirálové náramky s posuvným drátěným uzávěrem na obou koncích¹¹²...

Některé exempláře byly již opatřeny zavíráním prostřednictvím západky fungující tak, že do úzkého otvoru v rozšířeném ukončení náramku bylo možno zasunout a doslova zalícovat jeho druhý zašpičatělý konec. Většina „otevřených“ náramků však byla nasazována tak, že odpružením s použitím poměrně značné síly byl šperk pootevřen a navléknut na končetinu, potom zpátky ohnut do původního tvaru. Ztratit ho tak bylo fakticky nemožné, pokud tedy nedošlo k jeho rozbití.¹¹³

Kruhové šperky jsou běžnou součástí výbavy hrobů mladistvých a dospělých žen, avšak nalézt je můžeme i v hrobech malých dětí. V některých případech je nosili i muži na levé i pravé, zcela výjimečně na obou rukou.

Výjimečný exemplář pochází z Nymburka, kde byl ve čtvrti Zálabí na jižním břehu Labe roku 1967 odkryt hrob ženy z počátku 3. století, z něhož pochází mimo jiné bronzový řetízkový náramek o velikosti oček 5 x 1,6 mm.¹¹⁴

Zajímavé je, že „bohaté“ ženy upřednostňovaly ve 4. století symetrické nošení dvou náramků na obou rukou, později spíše více náramků a nápažníků s převahou na jedné ruce. U ostatních žen byly náramky pozorovány spíše na levé ruce, snad proto, aby pravá ruka měla usnadněnou pracovní činnost.¹¹⁵

Podle stop opotřebování v podobě částečně setřelé výzdoby doprovázely mnohdy tyto šperky jejich majitele po celý život.

7.1.3.3 Nánožníky

Kruhy, které nosily keltské ženy na kotnících, jsou šperky typickými pro laténské období: jindy a jinde než v Keltů obydlené Evropě se s nimi nesetkáváme. Objevují se

¹⁰⁸ Hlavně lité, zpravidla dvojdílné bronzové náramky se závlačkovým uzávěrem, na vnitřní straně duté, na vnější straně se spirálovou výzdobou. Jejich nálezový okruh se v podstatě kryje s okruhem šnekových kruhů (Tamtéž. Str. 139 – 140.)

¹⁰⁹ Náramky s polokulovitými nebo hráškovitými nálitky, které obtáčejí silnější bronzové nitě na způsob filigránu. (Tamtéž. Str. 141.)

¹¹⁰ V principu dva tyčinkové kruhy, spíše eliptického tvaru, pohybující se v ozdobné kloubové spojce, takže bylo možno položit je na sebe. Byly oblíbeny hlavně na Moravě. (Tamtéž. Str. 142.)

¹¹¹ Nalezneme je buď v tyčinkovém provedení, někdy vroubkovaném nebo v širším pásovém provedení s hluboce zaříznutou plastickou výzdobou a s menším počtem otvorů. (Tamtéž. Str. 143.)

¹¹² Doloženy na oppidech. Nejčastěji je jejich tělo uprostřed silnější, konce slabší, navzájem přeložené, konce jsou ovinuty drátem nebo vyúsťují ve spirálovou trubičku, takže průměr náramku mohl být snadno upraven. (Tamtéž. Str. 144.)

¹¹³ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 60.

¹¹⁴ Tamtéž. Str. 367

¹¹⁵ Tamtéž. Str. 60.

v mnoha podobách, závislých jednak na panující módě, jednak na postavení majitelky: v každém případě jejich přítomnost v hrobě signalizuje příslušnost nositelky k vyšší společenské vrstvě.¹¹⁶

Jako nánožníky byly užívány rozevratelné kruhy, buď jednodílné, jejichž ukončení šla silou rozevřít podobně jako u náramků, nebo dvojdílné, jejichž konce šlo spojit šňůrkou nebo řemínkem, popřípadě k jejich složení sloužil západkový mechanismus. Nejprve bývaly nánožníky hladké nebo jemně vroubkované, před koncem 4. století se začaly hojněji používat typy zdobené plnými vývalky a během první poloviny 3. století typy s dutými polokoulemi, nejprve s deseti až osmnácti, později pouze se sedmi až devíti. Pokud byly nalezeny spojovací díly dvojdílných nánožníků, byly to například drátky nebo ozdobné kroužky s destičkou, nejčastěji však bývaly spojeny pravděpodobně pomocí organických materiálů, snad provázky nebo řemínky, které se však nedochovaly, v jednom případě byl zjištěn i dřevěný kolíček. Uzavírací mechanismy (zvláště u typu z dutých polokoulí) fungovaly na principu, kdy na jedné straně byl zasazen trn a na druhé straně byla spojka opatřena stejným stejně tvarovaným otvorem.¹¹⁷

Ženy pyšníci se tímto šperkem však byly pravděpodobně příkladem rčení, že pro krásu se musí trpět. Nošení nánožníků nemohlo být zrovna pohodlné nejen pro jejich hmotnost, ale i protože značně překážely při chůzi a při jejich nošení byla nejspíš nutná mírně rozkročená chůze, neboť zejména typ nánožníků z dutých polokoulí přečnival u kotníků o jeden až dva centimetry. Je proto pravděpodobné, že aby se předešlo pohmoždění druhého kotníku, byly nánožníky nejčastěji nošeny párově, tedy na obou kotnících. Při chůzi pak vznikala cinkavý zvuk.

Právo na tento šperk měla pravděpodobně pouze omezená část dospělých dívek a hlavně žen, sotva každá třetí či čtvrtá. Existují proto domněnky, že nánožník mohl být znakem určitého postavení v rámci zemědělských komunit nebo výsadou vdaných žen bojovníků. I tyto představy však boří výjimečné nálezy nánožníků v dětských hrobech.¹¹⁸

Byly registrovány i případy, kdy nánožník byl zlomen a na hrob položen na hrud' zemřelé, někdy byly tyto šperky rituálně deformovány. Důvody takového jednání pochopitelně nemohou být archeologicky objasněny.¹¹⁹

¹¹⁶ ČIŽMÁŘOVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. Str. 84.

¹¹⁷ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 63.

¹¹⁸ Například v Tišicích (o. Mělník) v hrobě č. 55.

¹¹⁹ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 65.

7.1.3.4 Prsteny

Ačkoliv se nošení prstenů v Čechách vyskytlo již v době bronzové, poté tyto artefakty opět upadly v zapomnění. Od 5. století př. Kr. se však objevují znovu. Do střední Evropy zavítal zvyk nosit prsteny pravděpodobně z území antického světa ve Středozeří. Od stupně Ha D2 se objevuje bronzový prsten, zpočátku jako mužský šperk.¹²⁰ Mezi čtvrtým a třetím stoletím př. Kr. nosili tyto šperky jak muži, tak, více, ženy. Výjimečně se nalezne exemplář ze zlata¹²¹ nebo stříbra, nejvíce jich však bylo vyrobeno z bronzu, ojediněle ze železa. Keltské prsteny z Čech se vyznačují širokou škálou tvarů, které byly utříděny do osmi skupin zhruba se třiceti variantami.¹²² Bronzové prsteny mohou být tyčinkové (též nedovřené) nebo páskové hladké i zdobené, sedlovitě prohnuté, spíše ojediněle jsou prsteny ze spirálovitě svinutého drátu zakončeného růžicí. Další kategorii představují importované bronzové i železné prsteny s lůžkem pro gemu¹²³ ze vzácných kamenů, jantaru nebo skla.¹²⁴

Zajímavé je, že na počátku 4. století př. Kr. byly prsteny nošeny výhradně na pravé ruce, o několik málo desetiletí později však prsteny zdobily prsty na pravé i na levé ruce.¹²⁵

7.1.4 Opasky

V nálezovém materiálu lze samozřejmě podchytit zejména takové opasky, z nichž zbyly alespoň nějaké kovové části. Pokud byl opasek vyroben z organického materiálu (kůže, textil, lýčí...), při archeologických výzkumech se po něm nenacházejí žádné, nebo téměř žádné stopy. Opasky žen se často značně lišily od mužských. Zatímco ve většině případů byly mužské opasky železné a sloužily také k zavěšení pochvy s mečem, ženské opasky byly častěji bronzové.

Ve 4. století př. Kr. byly užívány výhradně opasky s kovovými kroužky, bronzovými nebo železnými, které byly spojovány kousky organických materiálů (pravděpodobně koženými řemínky).

Ve třetím století př. Kr. se objevují celokovové opasky, které pravděpodobně zvyrazňovaly společenský status jeho majitele.¹²⁶

¹²⁰ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 6*. Str. 130.

¹²¹ Nálezy zlatých prstenů ve střední Evropě se zabýval J. Waldhauser ve článku: WALDHAUSER, Jiří. Die Goldfingerringe von Münsingen-Rain und ihre Vergleichsstücke aus Flachgräberfeldern im Gebiet zwischen dem schweizerischen Mittelland und den Karpatenbeckem. In: *Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archeologie*, Band 2, Bern 1998. Str. 83 – 121.

¹²² WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 70.

¹²³ Drahý kámen či polodrahokam, popř. i sklo, se zahloubeným řezaným nebo rytým reliéfem, používaný jako šperk (většinou jako vložka do prstenu). Zdroj: ČIŽMÁŘOVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. Str. 56.

¹²⁴ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 109.

¹²⁵ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 71.

Výraznou nálezovou skupinu tvoří železné vybijené opaskové řetězy, skládající se ze dvou dílů. Prvý, přes 50 cm dlouhý díl, je na jednom konci širší a má kruhové očko, druhý jeho konec je užší a má kuličkovitě ukončený háček na zapnutí. Druhý díl opasku je kratší (kolem 10 — 12 cm), s kruhovitými očky na obou koncích. Oba díly byly vykovány a sestaveny ze železných článků vzájemně zapojovaných a sbíjených doplocha, takže tvořily pohyblivý řetězový pás. Horizont těchto vybijených opasků se alespoň částečně překrývá s horizontem oppid.

Současně s těmito opasky se objevují i opasky z osmičkovitě kroucených článků, spojených vzájemně kroužky, zpravidla složené z jednoho dlouhého dílu s koncovým knoflíkem a druhého krátkého s koncovými kroužky. Z Čech takovoto exempláře známe například z Letek (o. Praha — západ) nebo z Libčevsi (o. Louny).

Jinou variantou mužských opaskových řetězů jsou opasky z kroucených nebo vyhraněných tyčinkových článků, někdy jednoduché, spojované očky, jindy dvojité.¹²⁷

Bronzové opaskové řetězy, častěji ženské, patří k nejlepším výrobkům slévačských a emailérských keltských dílen. Můžeme je rozdělit na několik typů. Bronzové opaskové řetězy s destičkovitými články¹²⁸, opaskové řetězy z tyčinkových článků spojených kroužky¹²⁹, řetězové opasky ze dvou řetízků spojovaných větším kroužkem¹³⁰ nebo typ z osmičkových článků sepnatých uprostřed svorkou¹³¹.

Každý řetězový opasek měl nejméně dva články ozdobněji provedené: závěsný střední háček pro zavěšení posledního kroužku řetězu, z kterého splýval ozdobnější koncový článek s řetízky a kuželovitými závěskami, a ozdobný záponkový háček řetězu, který se zapínal do některého kroužku řetězu. Právě tyto záponkové háčky (zápony řetězu) a spojky nabývají nejrůznějších podob.¹³²

¹²⁶ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 65.

¹²⁷ FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 170 — 171.

¹²⁸ Jednotlivé články opasku jsou lité a kromě koncových oušek mají masivnější střední část o čtvercové základně s jehlancovitě zvýšeným středem. Jeho části bývají zdobeny emailem. Takový nález je znám například ze Stradonic. (Tamtéž. Str. 171 — 172)

¹²⁹ Běžnější varianta bronzových opasků. Jednotlivé tyčinkové články bývají uprostřed členěny. Vlastní řetězy nebývají obvykle zdobeny emailem, v některých případech však email zdobí jejich zápony. Příklady takovychto opasků známe například z Libčevsi, Libčan, Hostivíc nebo Třebušic. (Tamtéž Str. 172.)

¹³⁰ Jejich záponkové háčky jsou obvykle masivnější, někdy zvěřské podoby, a bývají rovněž emailované. Závěsky koncových řetízků bývají podoby bronzových kuzelek, koncové články, bohatě členěné i prolamované, bývají ploché. (Tamtéž. Str. 172)

¹³¹ Řetězy kombinované částí ze železa a bronzů, v tom případě bývají články ze železa a svorky článků a spojovací kroužky z bronzů.

¹³² Tamtéž. Str. 173.

7.1.5 Perly a korále

Unikátem zůstávají zlaté perly ze tří keltských hrobů pod Krušnými horami. První byla nalezena roku 1896 v pískovně na okraji obce Jenišův Újezd (o. Teplice) v hrobě číslo 11 (pohřeb asi 2 — 4letého dítěte z doby okolo roku 300 př. Kr.; obsah hrobu: dva náramky z bronzu, nápažníky ze železa, snad i spona, tři perly: tmavě modrá skleněná, jantarová a zlatá), druhá nalezena roku 1986 v Soběsukách (o. Chomutov) v hrobě č. 19 (pohřeb 30 — 40letého muže z období kolem roku 300; hrobová výbava: zlatá perla, prsten, spona, nápažník, zkorodované zlomky železa), třetí perla nalezena roku 1998 v Libočanech u Žatce (o. Louny).¹³³

Mnohem častěji jsou nalézány korálky ze skla a jantaru, kromě toho výjimečně také pravděpodobně i ze švartny¹³⁴. Navlékány byly pravděpodobně zejména na vlákna z organických materiálů, výjimečně ovšem při výzkumu můžeme sledovat i kovový řetízek.

7.1.6 Amulety a závěsky

Jedná se o malé, často ozdobné předměty, nošené zpravidla na krku, jimž je připisován ochranný nebo jiný blahodárný účinek.¹³⁵

Pohřby s amulety jsou podle dosavadních znalostí téměř vždy nedílnou součástí pohřebišť menších i větších komunit.¹³⁶

Jako amulety byly používány pravděpodobně miniaturní bronzové předměty, závěsky napodobující sekyrky s tulejí, nože nebo mečíky nalezené v hrobě z 5. století v Ústí nad Labem — Trmicích (o. Ústí nad Labem). Nález se bohužel z ústeckého muzea ztratil. Podobné miniaturní sekyrky bývaly používány v hrobech Keltů z 6. — 5. století př. Kr.¹³⁷

Kamenný kosodélný amulet například pochází z pohřebiště Břežánky (o. Teplice) z počátku 4. století př. Kr.¹³⁸

Bronzové kolečko s loukotěmi ze 4. — 3. století bylo nalezeno v keltském hrobě ženy s nákrčníkem, nánožníky a dalšími předměty u Velvar (o. Kladno). Podobných bronzových, dokonce i stříbrných koleček užívali Keltové velmi často v době oppid.¹³⁹

¹³³ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 75.

¹³⁴ Jeden se dostal například s Plascheho sbírkou do bývalého bílinského muzea (Bílina, o. Teplice), není však jasné, zda se opravdu jedná o výrobek Keltů. Jako naleziště uveden zalesněný vrch Chlum na severním okraji města. (TENTYŽ. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 153.)

¹³⁵ ČIŽMÁŘOVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. Str. 62.

¹³⁶ RYBOVÁ, Alena. Neznámé keltské kostrové hroby z Bechlína na Roudnicku. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*, Historie 8, 1992. Str. 123.

¹³⁷ WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 508.

¹³⁸ Tamtéž. Str. 167.

Další amulet, tentokrát s korálem ze švartny, pochází z pohřbu ženy z období kolem poloviny 3. století z lokality Břve (o. Praha — západ).¹⁴⁰

Jantarový závěsek z lokality Čížkovice (o. Litoměřice) se nacházel v muzeu Litoměřice.¹⁴¹ Další příklad amuletu z jantaru pochází z dětského hrobu vykopaného roku 1912 v Jenišově Újezdě (o. Teplice). Na jeho přední straně byla hlava koně, na zadní figurativní výzdoba.¹⁴²

7.1.7 Jiné, neobvyklé, druhy šperků

Z Čech známe tři hroby žen pohřbených s korunkou: z Poříčan (o. Kolín), Radovesic I (o. Teplice) a Prahy 10 — Záběhlic z hrobu nalezeného roku 1891.¹⁴³

Další skupinu méně obvyklých šperků tvoří vlasové ozdoby. Dvě vlasové ozdoby byly registrovány například v hrobě č. 44¹⁴⁴ na nekropoli u Jenišova Újezda (o. Teplice). Jedná se pravděpodobně o projev cizího vlivu.

Další skupinu nepřilíš četných nálezů tvoří náušnice. Takový nález byl registrován například v Jenišově Újezdě v hrobě 44, kde se našla náušnice spolu s bronzovou jehlicí.¹⁴⁵ Zlatá náušnice z drátu byla nalezena také v dětském hrobě na pohřebišti v Libkovicích (o. Most).¹⁴⁶

Mezi neobvyklé šperky můžeme zařadit například i záušnice. Jedna byla nalezena například v dětském kostrovém hrobě IV v Hostomicích (nález z 6. 8. 1902, o. Teplice), kostra dítěte starého 10 — 12 let ležela ve skrčené poloze na břicho, orientována hlavou na sever. Zlatá záušnice ležela u pravého ucha, za hlavou stála miska, vpravo od lebky bronzový háček, na rukou byly nataženy dva jednoduché bronzové náramky. Hrob byl datován přibližně do období 300 — 200 př. Kr. Záušnice však v nálezovém fondu chybí.¹⁴⁷

Součástí oděvu snad mohly být různé knoflíky a nášivky, pravděpodobně ovšem víceúčelové.¹⁴⁸

¹³⁹ Zdroje: WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 80. TENTÝŽ. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 514.

¹⁴⁰ WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 168.

¹⁴¹ FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 339.

¹⁴² Tamtéž. Str. 349.

¹⁴³ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 44.

¹⁴⁴ V hrobě byla pravděpodobně pohřbena žena germánského původu, mezi nálezy patří dále bronzová jehlice, náramky a železná zápona. (Tamtéž. Str. 79.)

¹⁴⁵ FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 350.

¹⁴⁶ Tamtéž. Str. 361.

¹⁴⁷ BUDINSKÝ, Peter. *Libkovic (Mariánské Radčice), Jenišův Újezd, Hostomice: Významná naleziště doby laténské v Podkrušnohoří: Část III-1, Hostomice, rekonstrukce naleziště a prameny*. Teplice, 1987. Str. 13, 52.

¹⁴⁸ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 109.

7.2 Dělení šperků podle použitých materiálů

7.2.1 Kovy¹⁴⁹

7.2.1.1 Železo

Jestliže na konci doby halštatské a na počátku doby laténské vešlo železo do užívání jako nový technický kov, avšak v míře dosud omezené, pak v dalším průběhu doby laténské můžeme sledovat zřetelný kvantitativní nárůst železářské výroby.¹⁵⁰

Technické a technologické stránky výroby a zpracování železa v době laténské v Čechách jsou velmi dobře poznány především díky pracím Radomíra Pleinera.¹⁵¹ Nová bádání zaměřená často i na strukturu a organizaci této činnosti spolu s novými výzkumy však ukazují, že poznání struktury výroby může pomoci podhalit nejen sociální zázemí výroby a zpracování železa.¹⁵²

Prospektoři získávali potřebnou rudu přímo sběrem na povrchu nebo mělkým odkryvem všude tam, kde rudy vycházely z hloubek ven. Produktem hutnění železa bylo houbovitě železo v obchodovatelné formě, které mohlo být zpracováno na výkovky kovárnou patřící k huti, popřípadě mohlo také být dodáváno příležitostným kovářům¹⁵³ ve vesnicích.¹⁵⁴

Výrobky ze železa lze rozdělit na nástroje a nářadí, stavební součásti včetně zařízení domů, součásti oděvu a ozdoby, výzbroj, součásti vozu a koňského postroje.¹⁵⁵

Předpokládá se i další specializace kovářů: kromě kovářů „vesnických“, produkujících omezený sortiment základních výrobků (běžné nástroje, stavební kování...) a prováděli jejich případné opravy, existovali zřejmě i kováři specialisté, věnující se jemnému uměleckému řemeslu.¹⁵⁶

¹⁴⁹ Kovové předměty z archeologických nálezů tvoří poměrně velkou a značně ohroženou skupinu. V důsledku dlouhého uložení v zemi mají většinou více, méně nebo úplně narušené kovové jádro, jehož zbytky jsou obaleny vrstvami korozních zplodin smíšených s hlinou, na povrchu se nezřídka vytvořily obtížně odstranitelné krusty různého složení. (HUBKOVÁ, Jana. Poznámky ke konzervaci archeologických nálezů z kovových materiálů. In: *Zprávy české archeologické společnosti* 43, 1993. Str. 1 – 3.)

¹⁵⁰ PLEINER, Radomír – RYBOVÁ, Alena. *Pravěké dějiny Čech*. Str. 601.

¹⁵¹ Například práce: PLEINER, Radomír. *Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích: Vývoj přímé výroby železa z rud od doby halštatské do 12. věku*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie věd, 1958; TENTÝŽ. *Iron in Archaeology: Early European Blacksmiths*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-86124-62-2.

¹⁵² SALAČ, Vladimír. O železářství v době laténské a římské v Čechách. In: *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993-1997*. Most, 1999. ISBN 80-901828-5-2. Str. 103-121

¹⁵³ Kovářstvím tedy chápeme již pracování vytaveného železa a výrobu konečného produktu (železných předmětů)

¹⁵⁴ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 115.

¹⁵⁵ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech* 7. Str. 73.

¹⁵⁶ Tamtéž. Str. 71.

Keltské kovářské dílny byly již vybaveny všemi důležitými pomůckami, dovedly mistrně zpracovávat kujné železo i ocel, ovládaly dobře sváření i kalení železa.¹⁵⁷ Zpracování železa, stejně jako bronzu dosáhlo mistrné úrovně. Keltská ocel se v mnohém vyrovnala oceli dnešní. Používalo bylo kalení i svařování železa, povrch byl také někdy zdoben leptáním (například u mečů a jejich pochev).¹⁵⁸

7.2.1.2 Bronz

Bronz je slitina mědi¹⁵⁹ a cínu¹⁶⁰. Je tvrdší než samotná měď, snáze tavitelný, schopný k dokonalejšímu vyleštění. Je však křehčí. Kovatelnost a tím i užití výsledné slitiny určuje procento cínu v bronz.¹⁶¹ Při jeho zpracování byly používány kovářské techniky, včetně techniky kovaného drátu, praktikována byla i výroba plechu a kovotepectví. Z výzdobných technik se uplatňovaly zejména rytí, vytlačování, granulace a filigrán. Odlévání bronzu se přiblížilo dokonalosti (řemeslníci začali tímto způsobem vyrábět také spony a dovedli dát výrobku současně s odlitím složitou plastickou výzdobu, dalším příkladem výrobků vyrobených litím jsou šperky s oblíbenou esovitou křivkou, pásové řetězy, spony...).¹⁶²

V době laténské byl bronz používán výhradně jako materiál k výrobě šperků a ozdobných předmětů, kultovních předmětů (drobných plastik, amuletů aj.) a nádob, tedy artefaktů, které většinou nesloužily k výrobě.¹⁶³

Předpokládá se, že zhotovování artefaktů z bronzu se odehrávalo buď v samostatných kovoliteckých (bronzářských) dílnách, nebo v kovárnách, které mohly být společnými místy výroby železných i bronzových artefaktů.¹⁶⁴

Nejen pro období 4., ale zejména pro 3. století př. Kr. postrádáme konkrétní stopy stabilních dílen, výrobní postupy a pomůcky tak můžeme pouze dedukovat. Umělecký litec bronzu vlastnil sadu dřevěných forem pro voskové modely i drobné kovové nástroje, kladívka, pilníky, rydla, kružítko a puncy. Výbavu doplňoval kožený měch. Všechno bylo snadno přenosné, umožňující pohyb za potenciálními zákazníky. Ostatní potřebné materiály, včelí vosk i dřevěné uhlí, mohl pravděpodobně řemeslník získávat i na místě zakázek. Místy

¹⁵⁷ FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*. Str. 21.

¹⁵⁸ Tamtéž Str. 41.

¹⁵⁹ Získávána buď těžbou měděných rud na jejich českých nepříliš bohatých nalezištích (prokázána například keltská těžba v okolí Měděnce v Krušných horách) nebo importem suroviny z jiných míst mimo Čechy.

¹⁶⁰ Pravděpodobné rýžování v podobě malých kroup v potocích na úbočí Krušných hor se však zatím nepodařilo archeologicky prokázat.

¹⁶¹ FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*. Str. 28.

¹⁶² VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 74.

¹⁶³ ČIŽMÁŘOVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. Str. 45.

¹⁶⁴ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 73.

pracovních zastávek a dočasným útočištěm se nejspíše stávala zejména sídla zámožnějších členů společnosti a majitelů dvorců.¹⁶⁵

Analýzy chemického složení bronzů prokázaly totožné chemické složení některých předmětů, což dokazuje původ šperků nejen z jedné dílny, ale přímo z jedné tavby, a to jak u dvojic šperků totožných tvarů, tak i u současně používaných předmětů jiných tvarů. Je tak potvrzen předpoklad výroby více tvarů šperků jedním řemeslníkem či jednou dílnou.¹⁶⁶

Významné je také zjištění zásadního rozdílu ve složení bronzoviny předmětů vyráběných až do starší fáze LT B2a a výrobků vyráběných od mladší fáze stupně LT B2. Tato zásadní technologická změna, spočívající v přechodu od tradičních bronzů s nízkým obsahem olova k bronzům s jeho vyšším obsahem, ukazuje na zvýšenou orientaci obyvatelstva na Karpatskou kotlinu.¹⁶⁷

V některých případech je zřetelná snaha monotónní vzhled plochy povrchu rozbit a doplnit o další výzdobné prvky. Ve střední a pozdní době laténské silně ustupovala tausie¹⁶⁸ módní a působivější emailové inkrustaci¹⁶⁹.

V době laténské ve střední a západní Evropě se setkáváme poprvé s emailem. Jedná se o email jamkový a rýhový, jeho bezprostředním předchůdcem byl korál. K výzdobným účelům se korál ujímal za Alpami již v nejmladší době halštatské a v keltském okruhu se stal zvláště módním prvkem ve starším latěnu, a to k výzdobě například spon, nákrčníků, náramků, pochev mečů a jejich nákončí. Nejčastěji byl zasazován do bronzů, méně často do železa nebo zlata, buď do žlábků a jamek, nebo byl zachycován středovým nýtkem. Ve střední době laténské se stává korál vzácnějším. Byl nahrazován různými pastami, zasazovanými do buňky napuštěné pryskyřicí, až konečně Keltové korál nahradili umělým výrobkem stejného vzhledu, červeným emailem. Zdobily se tak nadále spony (Praha 9 — Kbely), nákrčníky a náramky (Praha 3 — Žižkov, Letky (o. Praha — západ)) a pak hlavně lité řetězy z bronzů (Libčeves (o. Louny), Stradonice (o. Beroun)).

¹⁶⁵ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 118.

¹⁶⁶ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 90.

¹⁶⁷ Tamtéž Str. 90.

¹⁶⁸ Vykládání kovu kovem za studena. V Čechách však tato technika nedosáhla v době laténské hojného využití.

¹⁶⁹ Email (v některých publikacích označován jako smalt) je inkrustace horkou cestou, při níž se vlivem žáru ke kovovému povrchu přitaví skelná hmota, ať již průhledná nebo neprůhledná. Barevného odstínu se dosáhlo většinou přimíšením kovových kyslíčků.

7.2.1.3 Drahé kovy

7.2.1.3.1 Zlato

Do doby keltského osídlení Čech patří největší počet objevených zlatých předmětů, uložených člověkem do země během pravěku a středověku.¹⁷⁰

Z Čech, převážně z oppid, ale i z časově předcházejících hrobových nálezů je známo přes 60 zlatých předmětů (nepočítáme—li mince). Jsou to například prsteny, pečetičkový nákrčník z Oplot (o. Louny), osmičkový náramek z Prahy 6 — Veleslavína, otevřený tordovaný kruh z Podmokel (o. Rokycany), který byl údajně součástí podmokelského pokladu, nebo lžičkovitá spona ze Stradonic (o. Beroun). Zlatými inlejemí mohly být ozdobeny meče (tzv. pseudoantropomorfní mečíky), příkladem je například meč nalezený v hrobě 15 v Radovesicích (o. Teplice).¹⁷¹

Ač je zlato jedním z méně rozšířených prvků v přírodě¹⁷², téměř jedna šestina Čech, zejména povodí Vltavy a jejích přítoků, nabízela ve svých naplaveninách možnosti k rýžování zlata.¹⁷³

Rýžování je snazší a starší způsob těžby zlata než hornické rubání křemenných žil s obsahem drahého kovu. Stopy po rýžování zlata byly objeveny například i v končinách nedaleko Závisti již v 6. — 5. století př. Kr.¹⁷⁴ Nejjasnější důkaz o keltském rýžování zlata se podařilo objevit B. Dubskému u Modlešovic (o. Strakonice).

Zlato poskytovalo uměleckému řemeslu netušené možnosti nejen díky své teple žlutavé barvě, ale také díky své poddajnosti. Je to kov vysoké neporušitelnosti, vzdorující vlivu vzduchu a různých kyselin, neoxidující až do bodu tání (1064 °C).¹⁷⁵

7.2.1.3.2 Stříbro

Materiál je to křehčí než zlato, náchylnější k oxidaci a k vytváření tmavohnědého povlaku, lze jej však lépe vyleštit a také byl pravděpodobně levnější.¹⁷⁶

¹⁷⁰ KUDRNÁČ, Jaroslav. *Zlato v Pootaví*. Oblastní muzeum v Písku, 1971. Str. 40.

¹⁷¹ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 113.

¹⁷² V největší míře se zlato vyskytuje jako ryzí kov, téměř vždy s větším či menším obsahem stříbra. Ve sloučeninách, v minerálech zlata se vyskytuje řidčeji. Kromě stříbra bývá ve zlaté přimíšená i měď, železo, telur, selen, vizmut, kovy platinové skupiny i další. Zlato se vyskytuje buď ve formě zlatonosných rudných žil, nebo v druhotné koncentraci v říčních náplavech.

¹⁷³ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 121.

¹⁷⁴ Tamtéž. *Keltové a Čechy*. Str. 88.

¹⁷⁵ FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*. Str. 44.

¹⁷⁶ Tamtéž. Str. 47.

Stříbrné předměty patří s výjimkou mincí ke vzácným nálezům. Známé je několik desítek ozdob: několik stříbrných prstenů, kousky stříbrných drátů z Bechlína (o. Litoměřice), spony, závěsek opasku z Libčevsi (o. Louny) nebo náramek z Křince (o. Nymburk).¹⁷⁷

O dolování stříbrných rud nebo rýžování ryzího stříbra v daném období prozatím postrádáme přesvědčující důkazy. Pokud existovalo, pak lze uvažovat jediné o vytěžování ložisek, jejichž obohacené oxidační pásmo vystupovalo na povrch. K jejich využívání by podle registrovaných stříbrných nálezů muselo však dojít až v 2. – 1. století př. Kr.¹⁷⁸

Byli to právě Keltové, kteří poprvé v kulturním vývoji českých zemí zavedli ve svých dílnách obecné zpracování stříbra. Místo staršího plátování postupně zaváděli zlacení a stříbření v ohni. Ze stříbra se razily především mince. Není vyloučeno, že k jejich výrobě bylo jako zdroj suroviny používáno přemincované stříbro z denárů římské republiky.¹⁷⁹

7.2.1.4 Jiné slitiny

Užití slitiny se zinkem patří k naprostým výjimkám, přesto je užití takovéto slitiny známé například z lokality Krnsko (o. Mladá Boleslav), kde byl učiněn nález mosazného náramku s trubkovitým ukončením ze 4. – 3. stol. Nález byl předán do muzea v okresním městě. Do detailu úplně shodný náramek se nachází v královéhradeckém muzeu, bohužel bez určení místa nálezů. Podobné náramky jsou známy z Porýní a východní Francie.¹⁸⁰

7.2.2 Anorganické materiály

7.2.2.1 Švartna

Termín „švartna“ je místním označením specifického typu sapropelitu, který je charakteristický pro nadloží Kounovské sloje ve středních Čechách. Jiný typ sapropelitu doprovází Nýřanskou sloj v západních Čechách. Vizualně podobný materiál představují také bituminózní břidlice (jílovce) permského stáří z podkrkonošské pánve ve východních Čechách.¹⁸¹

Těžba švartny nebyla příliš náročná, materiál mohl být získáván prostým mělkým výkopem v místech, kde jsou výchozy patrné na povrchu terénu. Pokud bylo třeba získat materiál uložený hlouběji, musela být vrstva švartny sledována a dobývána hornickým způsobem, tedy štolou. Vytěžená surovina byla lehká, snadno transportovatelná

¹⁷⁷ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 112.

¹⁷⁸ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 121.

¹⁷⁹ Tamtéž. Str. 161.

¹⁸⁰ WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 280.

¹⁸¹ VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Str. 34, 36.

a nevyžadovala žádnou zvláštní úpravu před tím, než mohlo být započato s výrobou artefaktů.¹⁸²

Je to surovina šedočerné barvy, která při vhodném opracování získá matně lesklou černou barvu a na dotek příjemný hladký povrch. Právě pro svou barvu byly výrobky z ní pravděpodobně tak oblíbené. Zajímavé je, že ač se výrobky z ní vyráběly v podstatě jen ve středních Čechách, staly se velmi oblíbené a byly v době laténské rozšířeny od Rýna po Karpaty, nejvíce ve střední Evropě. U distribuce finálních výrobků je doložen export do vzdálenosti až 400 km.

Ze švartny se zhotovovaly téměř výhradně kruhové osobní šperky: náramky a nápažníky, drobné kroužky – prsteny, korálky nebo závěsky, a pouze výjimečně i jiné drobné užitkové předměty (například přesleny) a inleje. Kruhy ze švartny byly vyráběny v období LT B2 - C1.

Náročný pracovní postup užíval sady rozmanitých nástrojů a náradí, šlo však o jednoduché mobilní nástroje.

Výrobní proces měl 4 základní fáze: úpravu bloku suroviny, vysekání primárního disku, vysekání jeho středu a úpravu polotovaru do podoby finálního výrobku. Celý výrobní proces lze rozdělit do 8 až 10 kroků, k nimž se také vztahují kategorie výrobních reliktnů, definované podle odpadu nalézaného na výrobních sídlištích.¹⁸³

Kromě výrobků pouze ze švartny můžeme registrovat i výrobky dále zdobené jinými materiály, například švartnové náramky zdobené bronzovým plechem (příklad pochází z laténského pohřebiště v Lovosicích — Prosmykách, o. Litoměřice)¹⁸⁴.

Výrobky ze švartny dosáhly největší obliby mezi 3. a 2. stoletím př. Kr. a nacházejí se v hrobech mužských, ženských i dětských. To, že byly velmi ceněné, dokazují nálezy opravovaných náramků (například náramek spravený pomocí bronzových nýtů).

Jedna z největších dílen na tyto šperky byla odkryta na Novostrašecku v lokalitě Mšecké Žehrovice (o. Rakovník), lokalitě, která je známá především díky nálezům slavné opukové hlavy keltského héra, ale pochází z ní rovněž významné nálezy keltského hutnictví a železářství. Výroba švartnových šperků totiž často probíhala společně s výrobou železářskou. Přes svůj doplňkový význam přispívala produkce sapropelitových výrobků

¹⁸² VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Digitální forma. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-86124-22-3. Str. 67. (Dále citováno jako: VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*.)

¹⁸³ Podrobněji například: VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Str. 67 — 70.

¹⁸⁴ BLAŽEK, Jan — HLAVOVÁ KULJAVCEV, Jana — MEZENSKÁ, Eliška. Laténské pohřebiště v Lovosicích — Prosmykách, okr. Lovosice. In: *Zprávy české archeologické společnosti: Výzkumy v Čechách 2009*. Praha, 2010. ISSN 1211-992-X. Str. 26.

výrazně k prosperitě celého okolí. Neobyčejná hustota sídlišť s doloženou výrobou těchto šperků vtiskla jinak málo pohostinné a zemědělsky méně příznivé krajině charakter téměř industriální.¹⁸⁵

Zpracování švartny neprobíhalo tepelnou cestou, neohrožovalo proto požárem, neobtěžovalo dýmem, ale ani hlukem. Z těchto praktických důvodů nemuselo být prováděno mimo obytné areály.¹⁸⁶ Protože zpracování švartny nevyžaduje speciální stabilní zařízení, mohlo být zřejmě provozováno kdekoliv — tedy jak v chatách, tak pod širým nebem.¹⁸⁷

7.2.2.2 Jantar

Jantar nabýval značné obliby již v pozdní době kamenné (eneolitu) a v době bronzové, a to zejména pro svůj lesk, barvu a průsvitnost.¹⁸⁸

Jantarové předměty mladší doby laténské byly zhotovovány většinou z baltského jantaru, i když se v ojedinělých případech uvažuje také o podobné surovině ze západních Čech.¹⁸⁹ Dovážený jantar se pravděpodobně transportoval v podobě surových hrudek, následně byl zpracováván v místních dílnách, a to za použití jednoduchých technik (sekání, vrtání). Výjimečně byl jantar použit jako vložka bronzových výrobků¹⁹⁰. Pravděpodobně patřil spolu se zlatem k nejvzácnějším surovinám. Nejčastěji je nalézán v podobě korálek nebo různých výplní spon a náramků. Znamé jsou i dílny na zpracovávání tohoto materiálu například z Poříčan u Českého Brodu (o. Kolín)¹⁹¹ nebo z oppid Stradonice a Závist.¹⁹²

¹⁸⁵ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 117.

¹⁸⁶ VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Str. 88.

¹⁸⁷ Tamtéž. Str. 89.

¹⁸⁸ FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*. Str. 16.

¹⁸⁹ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 81.

¹⁹⁰ Například na nálezu z Lenešic na Lounsku, kde byl náramek zdoben kromě jantarových vložek také švartnovými segmenty. (Tamtéž. Str. 81.)

¹⁹¹ Nález dílny na zpracování surového jantaru ze sídliště ze 7. — 5. století.

¹⁹² WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 178.

7.2.2.3 Sklo¹⁹³

„První umělá hmota v dějinách techniky, vzniklá tavením vhodného křemitého písku s různými anorganickými přísadami v pánvi na otevřeném ohništi či v jednoduché jámové peci.“¹⁹⁴

Archeologické nálezy poskytují četné doklady skleněných importů již od doby bronzové. Po mohutném přílivu skla (zejména korálků) v 6. — 5. století př. Kr. je následující 4. a 3. století př. Kr. obdobím regrese importů, tedy i sklářských výrobků. První vrchol sklářského řemesla ve střední i západní Evropě znamenal sklářství keltské ve 3.— 1. století př. Kr. s vlastní unikátní technikou zhotovování kruhového šperku.¹⁹⁵ Mladolátenská skla z území Čech jsou zcela jednoznačně sodnovápenatá, jen s malou příměsí draslíku. Vyskytuje se i sklo s obsahem olova, to však bylo používáno většinou jen k dekoru.

Sklářství zahrnuje dva typy výroby: vlastní výrobu surového skla a zpracování skla, přičemž tyto dvě činnosti mohly být časově a prostorově odděleny. Výroba surového skla však není prozatím v Čechách jednoznačně doložena.¹⁹⁶

Indicie zpracování skla v Čechách (nálezy kusů surového skla a kumulace specifických latěnských výrobků ze skla téže kvality na oppidu Stradonice) jsou dosti přesvědčivé.¹⁹⁷ Četné nálezy strusky podobající se skelné pastě z lokality Tuněchody (o. Chrudim) by mohly svědčit o výrobě skleněných artefaktů přímo na tomto sídlišti.¹⁹⁸

¹⁹³ Skleněným výrobkům a nálezům je věnována rozsáhlá monografie: VENCLOVÁ, Natalie. *Prehistoric glass in Bohemia*. Praha, 1990.

Nálezům skla jsou věnovány i jednotlivé články, často regionálně zaměřené, například: VENCLOVÁ, Natalie. Fialové sklo v českém latěnu. In: *Praehistorica* VIII, 1981. Str. 217 — 220; ŘEZÁČ, Milan. Mladolátenské sklo v západních Čechách. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*, Historie XVII. Západočeské muzeum v Plzni, 2004. ISBN 80-7247-037-X. ISSN 0862-3597. Str. 159 — 173; STOLZ, Daniel — ŘEZÁČ, Milan. Nové nálezy latěnských skleněných náramků a švartnového kruhu z Berounska. In: *Archeologie ve středních Čechách* 9, 2005. Str. 329 — 340; ŠPAČEK, Jaroslav — VENCLOVÁ, Natalie. Pravěké sklo ve sbírkách Městského muzea v Čelákovících. In: *Historické sklo* 3, 2003.

Z Moravy potom vyniká kolekce keltského skla o zhruba 1000 kusech (náramků, korálků, prstencových korálů, desítky kroužků — prstenů, několika rozdělovačů náhrdelníků) z nehrazené lokality Němčice nad Hanou (o. Prostějov) (více například VENCLOVÁ, Natalie — HULÍNSKÝ, Václav — FRÁNA, Jaroslav — FIRKLE, Marek. Němčice nad Hanou — nová sklářská dílna doby latěnské. In: *Historické sklo* 4, 2007.)

¹⁹⁴ ČIŽMÁŘOVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku* Str. 101.

¹⁹⁵ DRAHOTOVÁ, Olga et al. *Historie sklářské výroby v českých zemích I. díl: Od počátků do konce 19. století*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1287-7. Str. 38. (Dále citováno jako: DRAHOTOVÁ, Olga et al. *Historie sklářské výroby v českých zemích I. díl.*)

¹⁹⁶ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech* 7. Str. 78.

¹⁹⁷ Tamtéž. Str. 79.

¹⁹⁸ TICHÝ, Radomír — DOHNÁLKOVÁ, Hana — DOHNÁLKOVÁ, Iva — THÉR, Richard. Záchraný archeologický výzkum pravěké polokulturní lokality v Tuněchodech (dobývací prostor Úhřetice I. cihelny) v roce 2006. In: *Zprávy české archeologické společnosti: Supplément 68: Archeologické výzkumy v Čechách 2006*. Praha, 2007. ISSN 12-11-992X. Str. 19 — 20.

Sortiment skleněných výrobků se v průběhu doby laténské poměrně rychle proměňuje, některé skleněné artefakty mají proto vysokou diagnostickou hodnotu podle vizuálně zjištěných vlastností, jiné podle chemického složení skla.

Zatímco větší soubory zlomků skleněných náramků pocházejí většinou ze sídlišť, hroby v Čechách obsahují po jednom, výjimečně po dvou takových náramcích¹⁹⁹. Depoty skleněných předmětů z Čech zatím nejsou známy.²⁰⁰

Finální skleněné výrobky představují výhradně osobní ozdoby – náramky, různé typy korálek a prstencovité korály, vyloučeny nejsou ani závěsky. Průběžně byly nošeny korálky, od LT C1 se objevuje nový typ artefaktu – skleněný náramek a fáze LT C2-D1 se pak vyznačuje nejširší škálou typů výrobků, mezi kterými jsou kromě osobních ozdob zastoupeny i skleněné nádoby.²⁰¹ Důležité však je, že náramky a prstencové korály nemají po technické, ale ani barevné a výzdobné stránce vzory ani obdoby v antickém světě a jsou charakteristické výhradně pro laténskou kulturu.

Sklo náramků je vysoce kvalitní, homogenní, průsvitné a lesklé, zřídka korodující, barvené nejčastěji oxidy mědi a kobaltu do modra a oxidy manganu do fialova. Škála barev je však daleko širší: sahá od slabě nazelenalého či namodralého skla přes středně modrou, kobaltově modrou, purpurově fialovou, tmavě zelenou až po žlutohnědou, neznámé nebylo ani sklo zcela odbarvené. Jinobarevná výzdoba používala především bílých nebo žlutých opaktních vláken barvených sloučeninami antimonu, později cínu, výjimečně se používalo i modrých nití z průsvitného skla. Specifický způsob dekoru představuje tzv. fólie, tedy pásek (žlutého) skla přitavený na vnitřní stranu náramku z průsvitného bezbarvého skla. Vnější strana náramků mohla zůstat hladká, častěji však byla plasticky tvarovaná do podélných nebo šikmých žebor, pupiček nebo perliček pomocí použití jednoduchých nástrojů.²⁰²

Zatímco nejstarší náramky charakterizuje variabilita tvaru a výzdoby (vyskytují se téměř neprofilované náramky, ale i tvary bohatě plasticky členěné), v následující fázi jsou typické široké, výrazně plasticky profilované a bohatě vícebarevně zdobené náramky. V posledním období byly vyráběny prakticky jen úzké, hladké a málo jinobarevně zdobené náramky modré, fialové a hnědé.

Spolu s nejmladšími typy náramků začaly keltské dílny vyrábět také zvláštní typ korálu – tzv. prstencový korál tvaru velkého masivního kroužku (průměr 30 – 40 mm) s malým otvorem, vyrobený ze skla stejné kvality a stejnou technikou jako náramky.

¹⁹⁹ Dva náramky obsahoval pouze hrob 1/1888 z Libčevsi.

²⁰⁰ VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Str. 42– 43.

²⁰¹ TÁŽ (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 112.

²⁰² DRAHOTOVÁ, Olga et al. *Historie sklářské výroby v českých zemích I. díl*. Str. 39.

Sklářským produktem je rovněž email, tedy sklo aplikované na kovový podklad. V době laténské nebyla pravděpodobně uplatňována ještě pravá emailérská technika²⁰³, ale technika přitavení, respektive přitlačení skla v plastickém stavu na kov, nebo snad přilepení za studena. Práce s emailem se předpokládá zejména v bronzářských dílnách. Doložena je například na oppidu Hrazany (o. Příbram), a to tyglíkem se stopami červeného emailu.²⁰⁴

Jeden z největších souborů keltského skla pochází ze stradonického oppida. Mezi nejčastější skleněné výrobky patří různé typy korálů a perel a náramky. Tyto druhy výrobků mají internacionální charakter, výjimkou je fialová nebo modrá ozdoba ve tvaru srdce, zdobená žlutými plaménky a opatřená železným poutkem k zavěšení, která byla doposud nalezena výhradně v českých zemích, takže by se mohlo jednat o vlastní výrobek Keltů z Čech.²⁰⁵

Unikátním nálezem je bronzový náramek z Žaboklik (o. Louny) s polokulovitými vývalky na vnější straně s miskovitými nálitky, na němž byla klikatě nalepená sklovitá nit.²⁰⁶

7.2.3 Organické materiály

Nálezy dokládají zpracování kosti, parohu i rohu. Se specializovanou kovářskou a bronzářskou výrobou souvisí také zhotovování inlejí kovových špeků a zbraní. Používání kůže reprezentují například kovové opaskové zápony a přívěsky, ale také závěsy mečů.²⁰⁷

Mořský korál a také schránky mořských plžů původem z Rudého moře nebo Indického oceánu, jejichž segmenty byly používány jako inleje kovových disků či rozet zdobících šperky a zbraně, byly zřejmě zpracovávány v některých bronzářských nebo kovářských dílnách. Konkrétní nálezy takových dílen v Čechách však nejsou známy.²⁰⁸

Mořská mušle *Cypraea rufa* patřila k bronzovému nákrčníku nalezenému v hrobě asi 25leté ženy z hrobu z Milčič (o. Poděbrady).²⁰⁹ Další lastury, zbytky škeblí *Unio tumidus* a mořskou *Cypraeu monetu*, se podařilo najít na lokalitě Čelákovice v roce 1969.²¹⁰

²⁰³ Spočívající v přitavení vrstvy skleněného prášku

²⁰⁴ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 79.

²⁰⁵ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 160.

²⁰⁶ FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 390.

²⁰⁷ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 63.

²⁰⁸ Tamtéž. Str. 81.

²⁰⁹ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 80.

²¹⁰ TENTÝŽ. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 176.

7.3 Chronologie šperků

Relativní chronologie předmětů osobní hrobové výbavy byla vypracována na základě ženských hrobů, které často obsahují široký sortiment chronologicky citlivých ozdob a součástí oděvů z dobře zachovatelných materiálů.

Chronologický vývoj lze sledovat i stylistickým rozbořením výzdoby (viz kapitola 6).

Kapitola stručně shrnuje šperky charakteristické pro jednotlivá období.

7.3.1 LT A

- Drobné terčovitě sponky, původně patrně zdobené jantarem či korálkem, nebo pouze s tlačnou výzdobou. Méně často se objevuje drobná varianta spony s ozdobenou patkou se samostřílovým vinutím. Několikrát je v nálezech zastoupena také certoská spona²¹¹. Typickým spinadlem jsou spony s ptačí hlavičkou na patce²¹² a maskovité spony²¹³
- Železná trojúhelníkovitá prolamovaná zápona opasku, většinou pravděpodobně ještě zdobená rytým a vpichovaným ornamentem²¹⁴

7.3.2 LT B1a (Předduchcovský horizont)

- Předduchcovské spony s volnou patkou, se střechovitě až parabolicky klenutým lučíkem, přičemž stále chybí doklady sériové výroby a každá spona je tedy originálem
- Nákrčníky s centrálním uzlíkem nebo se západkou, objevují se první pečetiřkové nákrčníky
- Náramky bronzové hladké či rýžkované tyčinkové se západkou
- Kruhy s pečetiřkovými konci, varianty kruhů se třemi vývalky

Kroj pohřbených se vyznačuje symetrickým nošením náramků a někdy i větším počtem spon.²¹⁵

²¹¹ Certoská spona v klasickém provedení s lehce nesouměrně vyklenutým lučíkem, jednostranným vinutím a knoflíčkovitou (čočkovitou) patkou, mírně šikmo zdviženou. Objevují se však v několika variantách. Byly vyráběny spíše pro obecnější potřebu širších vrstev a jen výjimečně jako šperk více uměleckého charakteru. (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 77 – 81.)

²¹² Spony s ptačí patkou jsou lité a většinou dvojdielné, samostřílové. Patka podoby ptačí hlavičky, někdy věrněji, jindy pouze náznakově provedená, obvykle s dobře zdůrazněnými očima a dokonce i s korálovými vložkami končí často zakřiveným zobákem, v některých případech se dotýkajícím lučíku nebo s ním přímo spojeným. (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 84.)

²¹³ Jsou výrobkem umělecko – řemeslných dílen jen pro určité vrstvy. Většina jich byla vyrobena odléváním ve ztracené formě, proto je každá spona unikátem. (Tamtéž. Str. 80.)

²¹⁴ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 6*. Str. 123,127.

²¹⁵ TÁŽ (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 88.

7.3.3 LT B1b- C1a

Celé období je charakterizováno obdobným krojem, obměny jsou spíše technického rázu.

7.3.3.1 LT B1b (Duchcovský horizont)

- Spony duchcovského typu²¹⁶ s volnou vývalkovitou patkou, s tyčinkovým nebo plochým různě zdobeným lučíkem a lokální varianty münsingenské spony s diskovitou patkou
- Nákrčníky převážně s pečetítkovými konci
- Náramky vlnovité, sedlovité a tyčinkové s hladkým či rýhovaným tělem a s pečetítkovými konci
- Nánožníky s jemnými vývalky
- Páskové prsteny
- Textilní či kožený opasek s částmi spojenými jednotlivými kroužky

Charakter kroje je určen symetricky nošenými náramky a nánožníky a kombinací stejně velkých spon spínajících oděv na prsou a na ramenou.²¹⁷

7.3.3.2 LT B1c

- Mladší varianty duchcovských a münsingenských spon, v některých případech plasticky zdobené, doprovázené sponami drobnějších tvarů
- Náramky s výzdobou první fáze plastického stylu ve střední a na koncových částech jejich těla

Kroj charakterizuje změněná kombinace spon, tvořená jednou velkou sponou a dvěma podstatně menšími, převážně bronzovými sponami. Vnitřní kapacita těchto spon je oproti předcházejícímu období radikálně zmenšena, a to až na polovinu (tj. na 10 — 20 mm), což ukazuje na to, že spínaly nový druh oděvu z jemnější látky.²¹⁸

7.3.3.3 LT B2a

- Spony s velkou kulovitou patkou a krátké spony s bubínkovým lučíkem

²¹⁶ Každý výrobek má některé osobité detaily, přesto spony nesou řadu společných znaků, stylově jsou proto jednotné i konstrukčně jsou si blízké. Jednodílné spony s oboustranným vinutím spirály o 2 — 3 závitech, s tětvou vnější, vnitřní a vzácněji i ovinutou kolem hlavy lučíku, mají podlouhle klenutý lučík, hladký nebo zdobený. Délka lučíku často tvoří dvě třetiny až tři čtvrtiny celkové délky spony (nejčastěji 5 — 6 cm dlouhé), kratší nožka se zahýbá zpět v ostřejším úhlu, patka spony je volná, vývalkovitě členěná. (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 90.)

²¹⁷ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 89.

²¹⁸ Tamtéž. Str. 89.

- U náramků a nánožníků se prosazuje plastické členění povrchu velkými vývalky či trojicemi drobných vývalků, nebo naopak bronzové náramky zcela hladké
- Organický opasek obsahuje sérii bronzových kroužků²¹⁹

7.3.3.4 LT B2b

- Spony s velkou kulovitou, případně plasticky zdobenou patkou²²⁰
- Série náramků tzv. novobydžovského typu²²¹
- Novinkou jsou švartnové kruhy
- Nánožníky s 8 — 12 polokoulemi
- Opasky s více kroužky jsou postupně nahrazovány celokovovými opasky, zatím ještě bez zápon v podobě zvířecích hlaviček

Symetrická kombinace náramků a nánožníků je často porušována ve prospěch zdobení levé ruky dalšími náramky a nápažníky, zhotovovanými stále častěji ze železa či švartny.²²²

7.3.3.5 LT B2/C1 až LT C1

- Spony s volnou patkou a spony, kde je patka zasunuta do vývalku lučičku
- Puklicové nánožníky z 6 — 8 polokoulí
- Náramky s novými typy plastické výzdoby v podobě nálitků
- Ve výzdobě náramků a nánožníků nastupuje vrcholná fáze plastického stylu, realizovaná zejména v podobě dvojic plasticky (tzv. šnekovitě) zdobených nánožníků, spolu s uplatňováním technik helénistického původu (nepravý filigrán a nepravá granulace)
- V LT C1 a později byly nošeny drátěné spirálové náramky a drátěné náramky s obtočenými konci
- Celokovové opasky se záponami, často v podobě zvířecích hlaviček

Pokračuje užívání kombinace spon tvořené jednou velkou sponou spojené konstrukce a dvěma menšími, převážně bronzovými sponami s volnou patkou.²²³

²¹⁹ Tamtéž. Str. 89.

²²⁰ Konstruktivně úzce příbuzný typ duchcovským sponám, je však chronologicky citlivější. Byly vyráběny z bronzu i ze železa. (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 104.)

²²¹ Náramky s plasticky členěnými vývalky na dvou místech (spojích), které napodobují podobné zdrsnění základny, jaké se objevuje na šnekovitých kruzích. (Tamtéž. Str. 141.)

²²² VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 89.

²²³ Tamtéž. Str. 89, 108.

7.3.4 LT C1b

- Spony spojené konstrukce²²⁴
- Skleněné kruhy či bronzové spirálové náramky
- Žebrované švartnové kruhy se 3 — 5 žebry
- Ojedinele se objevuje náhrdelník z drobných jednobarevných skleněných korálek, případně s jedním jantarovým
- Konec používání nánožníků z plasticky zdobených polokouli²²⁵

7.3.5 LT C2 až LT D2

- V oblibě byly mimo jiné palmetovité záponky ženských opasků
- LT C2: Spony Kostrzewski var. A, B a C, mötschwilská a štítková
- LT D1: Typy spon Kostrzewski var. D/E, nauheimská²²⁶, drátěná s rámcovým zachycovačem, Beltz J a typ Ornavasso
- Přelom D1/D2: Spony Kostrzewski var. K se zalomeným lučíkem, typ Stabio a Cenisola
- LT D2: Spona Almgren 65, lžičkovitá a Almgren 238²²⁷

7.4 Šperky a jejich „majitelé“

O tom, že obyvatelé Čech v době laténské o svůj vzhled značně dbali, svědčí nejen nálezy šperků, ale i toaletních potřeb, které zastupují například bronzové a železné pinzety, břitvy, ušní lžičky, škrábátka, hřebeny, dochovaly se i zlomky importovaných bronzových zrcadel, známé dosud jen z oppid.²²⁸

Malá světlost kruhových šperků (náramků, nápažníků i nánožníků), zvláště u předmětů v masivním provedení, podporuje představu, že jedinec, dle majetnosti rodiny, obdržel základní kolekci ozdob v poměrně mladém věku a až do smrti je prakticky nesundával. Je možné, že rozepínací mechanismus u honosnějších a masivnějších bronzových náramků nebo

²²⁴ Patka je pevně připevněna k lučíku. Některé z těchto spon mají roztepáno jen tyčinkové ukončení kulovité patky v sedlovitou (klešťovitou) objímku, otevřenou, přiléhající na horní část lučíku a lučík jen částečně objímající, jiné vytvářejí na konci přímo kruhovitou objímku. Objímka se pak mění v druhý kulovitý vývalek. (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 107.)

²²⁵ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 89.

²²⁶ Spona s plochým lučíkem, rozšiřujícím se k hlavě (podoby protáhlého trojúhelníku), má nejčastěji vinutí se spodní třetivou a rámcovou úpravou nožky — zachycovače. Lučík bývá někdy mírně prohnut a zdoben rytou nebo vbíjenou výzdobou. (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 114.)

²²⁷ VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 107, 109.

²²⁸ Tamtéž. Str. 109.

nánožníků nebyl tedy konstruován z důvodů možného odkládání ozdoby, ale spíše aby umožnil její připevnění.²²⁹

Předpokládá se, že majetkové a společenské postavení se projevovalo spíše uměleckou hodnotou nebo materiálem hrobové výbavy, tedy i šperků. U osob, jejichž výbava, ať již v detailech nebo nápadnějšími prvky, vybočuje z ustálených výbav, lze uvažovat eventuálně o cizím původu.²³⁰

O určitém osobním vztahu ke konkrétnímu šperku svědčí výjimečně registrované opravované šperky, jejichž reparace byly v některých případech i nákladnější než pořízení nového šperku. Reparace ukazují také velkou zručnost keltských řemeslníků a možná také naznačují různé majetkové možnosti jednotlivců, popřípadě i problémy neuspokojení poptávky po určitých špercích. Jako příklad můžeme zmínit zlomenou, ale opravenou bronzovou sponu z Královic na Slánsku (o. Kladno), spinadla z hrobů u Noutonic (o. Praha — západ) a v Letkách (o. Praha — západ). Příklady opravených nánožníků můžeme najít v Čelákovících (o. Praha — východ), kdy prasklá spojka mezi jeho polokoulemi byla po poškození nahrazena tyčinkou, dále v Tišicích (o. Mělník) nebo Stehelčevsi (o. Kladno). Rovněž jsou známy opravy švartnových kruhů, a to prostřednictvím nýtků a bronzových plátků (pohřebiště Radovesice I, o. Teplice).²³¹

Všechny přímé informace, které máme o laténské společnosti a jejím fungování, pocházejí z prací antických autorů. Gaius Iulius Caesar rozdělil společnost tak, jak ji viděl v Galii, tedy do tří vrstev. Na téma laténské společnosti vzniklo již množství analýz, které vycházejí především z hrobových nálezů. S jistotou víme, že existovala „třída“ bojovníků, nevíme však, jestli tito bojovníci byli jednou nejvyšší vrstvou, nebo zda patřili do různých vrstev. Další skupinu hrobů na pohřebištích tvoří hroby bohatě vybavených žen. Existují však také hroby bojovníků, kteří mají meč, ale již nemají žádnou další výbavu, nebo hroby žen, které mají různé typy výbavy. Také hodnocení „bohaté výbavy“ je značně subjektivní. Stále tedy nedokážeme na základě materiálů jednoznačně rozpoznat a rozdělit jednotlivé vrstvy společnosti a otázkou zůstává, zda je to vůbec možné.

²²⁹ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 171.

²³⁰ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 106.

²³¹ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 178 — 179.

7.5 Šperky a jejich výrobci

Vzestup keltské výroby byl závislý na rozvoji zemědělství, jež bylo samozřejmě základním a rozhodujícím odvětvím veškeré produkce.

Schopnosti výrobců šperků dosáhly pozoruhodné úrovně a díky rozsáhlé produkci získali tito řemeslníci také rozsáhlou odběratelskou základnu. Obecně platí, že sociální status řemeslníka se měnil podle typu, kvantity a kvality výrobků, které produkoval, a podle hodnoty, která byla těmto výrobkům připisována. To vše v závislosti na ekonomické a sociální struktuře společnosti. Status výrobců souvisel se stupněm jejich specializace. Vysoký stupeň specializace umožňovala pouze prosperující komunita určité společenské úrovně, která specializovaného řemeslníka byla schopna uživit, vyšší postavení tedy mohli mít řemeslníci pracující například pro elitu přímo na jejich sídlech, tedy tzv. závislí řemeslníci, než pravděpodobně méně specializovaní (nezavislí) řemeslníci na venkovských osadách, kteří se částí své kapacity věnovali jiným činnostem.²³²

K identifikaci šperkařské dílny vedou především nálezy výrobního odpadu²³³, popřípadě nepovedené výrobky. Kovářská šperkařská dílna byla snad zjištěna například na lokalitě Bezdědovice (o. Strakonice), a to na sídlišti zkoumaném roku 1913.²³⁴

O výrobě šperků se uvažuje především ve významnějších sídlištních aglomeracích. Šperkaři užívali jak postupů kovářských, tak i liteckých, pracovali i s drahým kovem. Jemné kovářské práce mohly být prováděny nejen na železe, ale souběžně i na zlatě a stříbru. Nechybějí ani doklady práce s emaillem. Pravděpodobně jiná skupina šperkařských dílen se věnovala zpracování jantaru: zhotovovala a prodávala jantarové perly, kroužky, vložky do prstenů a závěsky. Rovněž dílny pracující se skelnou hmotou pravděpodobně pracovaly samostatně a věnovaly se pouze výrobkům z tohoto materiálu.

Běžným venkovským potřebám sloužily především výrobky, které vzešly z rukou místních příležitostných řemeslníků, jejichž působení se projevuje takřka v každé osadě rozestými kovářskými struskami a jiným výrobním odpadem. Jejich produkty stačily uspokojit nejzákladnější poptávku, ale sotva byly schopny konkurovat kvalitnímu zboží šířenému z oppid místními trhy nebo i dálkovým, meziregionálním obchodem.²³⁵

Kovářny a pracoviště kovoliticů se koncentrují na oppidech buď samostatně při cestách u hlavních bran, nebo tvořily součást hospodářských zařízení dvorců. Okruh řemeslníků, kteří

²³² VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Str. 11.

²³³ To neplatí o dílnách zpracovávajících kovy, kde polotovary a zmetky mohly být snadno recyklovány a nemohou proto být při archeologickém výzkumu identifikovány

²³⁴ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 16.

²³⁵ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 171.

se postupně stahovali mezi hradby oppid, vzrostl natolik, že musel záhy vést ke konkurenčním tlakům a soupeření. S užší specializací se zároveň rozšiřoval vyráběný sortiment.²³⁶

Jednotlivé kategorie předmětů, ale i konkrétní tvary, byly vyráběny pro přesně vymezené skupiny laténské populace. Zjišťovaný omezený prostorový výskyt některých tvarů (převážně v okruhu od 10 – 15 do 40 km) může naznačovat rozptyl výrobků jednotlivých dílen.²³⁷

Mobilitu (existenci migrujících řemeslníků) či stabilitu řemeslníků lze v archeologických pramenech poznat jen obtížně. Směna výrobků, ale ještě spíše přesuny výrobců – řemeslníků byly zdrojem přenosu technologií a technik, ale i předmětů a idejí. V době laténské se uvažuje i existenci migrujících řemeslníků.²³⁸

Keltští šperkaři i v podmínkách malosériové výroby usilovali každé ze svých děl obohatit o cosi nového, co by výrobek odlišovalo od výrobku předcházejícího a esteticky ho zdokonalovalo. Tato ambice spolu s potřebou konkurovat jiným dílnám byla základem velké materiálové, tvarové a typové pestrosti laténských šperků.²³⁹

²³⁶ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 159.

²³⁷ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 89.

²³⁸ VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 142.

²³⁹ PIETA, Karol. *Umenie doby železnej*. Bratislava: Tatran, 1982. ISBN 61-342-82. Str. 50.

8 Nálezové okolnosti laténských šperků

Rozvoj archeologie a s tím související nárůst nálezového fondu poznáme snadno a názorně, když porovnáme počet známých nalezišť publikovaných v jednotlivých slavných dílech o Keltech: Josef Ladislav Pič rozpoznal ve své knize z roku 1902 zhruba 130 pohřebišť²⁴⁰, Jan Filip jich rozlišil ve své knize z roku 1956 okolo 500²⁴¹, kdežto počet prokázaných i pravděpodobně zjištěných stop po osídlení Keltů z období mezi 6./5. stoletím př. Kr. a prvním stoletím př. Kr. vystoupal ke konci roku 2006 až na 1720 známých katastrálních území, kde se tyto stopy našly²⁴². Je nesporné, že se počet rozpoznávaných nalezišť již od roku 2006 zvýšil a i nadále se bude zvyšovat. Je údělem dnešní archeologie, že je nucena věnovat se především záchranným archeologickým výzkumům vyvolaným potřebou zachránit dědictví uchované po mnohá staletí pod zemí, a to zejména před stavební aktivitou. Naopak badatelských systematických výzkumů takové množství prováděno není (na rozdíl od éry archeologie za období totality), a to zejména kvůli nedostatku peněz, ale i díky tomu, že si archeologové již uvědomují fakt, že archeologickým nálezům je nejlépe v zemi, kde v klidu (tedy pokud do té doby nebudou vydrancovány například hledači „pokladů“ s detektory kovů) mohou čekat na dokonalejší výzkumné metody budoucnosti. Nálezový fond je rozšiřován a nové lokality rozpoznávány také pomocí povrchových sběrů.

8.1 Nálezy z pohřebišť

Nálezy z pohřebišť jsou pravděpodobně nejčastějším druhem nálezových okolností laténských šperků. Dovolují kombinaci vertikální a horizontální stratigrafie, a tak získání přesnějších dat. Díky svému množství je na nálezech z pohřebišť také založeno chronologické třídění artefaktů. Pohřebišť poskytují nejen široký nálezový fond, dovolují i hlubší náhled do společenské stratifikace společnosti.

Podle jednotlivých podob hrobové výbavy byly vypracovány tzv. garnitury pohřbů.

²⁴⁰ Tento počet je poměrně nízký (v porovnání s dalšími následujícími autory zabývajícími se touto problematikou) nejen kvůli celkově nižšímu počtu vedených archeologických výzkumů, ale i kvůli tomu, že autor zahrnul do svého soupisu právě pouze kostrová pohřebišť, tedy ne všechny keltské památky (zahrnující tedy i delší časový úsek) jako ostatní autoři. (PIČ, Josef Ladislav. *Čechy na úsvitě dějin*. Svazek 1. 1902. Str. 161 – 174.).

²⁴¹ FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*.

²⁴² WALDHAUSER, Jiří: *Encyklopedie Keltů v Čechách: Dodatky*.

8.2 Sídlištní kontext

Za nálezy šperků na sídlištech můžeme považovat v laténském období výhradně předměty zničené, ztracené a zapomenuté, při výzkumech sídlišť jsou nejčastěji nacházeny v pozůstatcích obydlí nebo v jámách.

8.3 Depoty

Depoty můžeme rozdělit na dvě kategorie: rituální (votivní), které jsou uloženy v takovém prostředí, které neumožňovalo jejich opětovné vyzvednutí, a depoty tezaurační, které byly zamýšleny k budoucímu vyzvednutí.

Mezi nejznámější depoty laténského období patří Podmokelský poklad nalezený v červnu 1771. Jeho obsah, zlaté mince a údajně i zlatý tordovaný nákrčník, byl uchován v bronzovém kotli. Většina obsahu se ztratila, neboť pouze malá část mincí byla rozdána vědeckým institucím a sbírkám, většina však skončila v pražské mincovně, kde byla roztavena pro ražbu tereziánských a fürstenberských dukátů. Rovněž po zlatém nákrčníku zůstala jediná památka v podobě kresby uvedené v díle Jana Erazima Vocela *Pravěk země České*.²⁴³

Další velmi známý depot je tzv. Duchcovský poklad vyzvednutý roku 1882 z vřídla zvaného Obří pramen na katastru obce Lahošť (o. Teplice). Počet nalezených předmětů, uložených v bronzovém kotli, se odhaduje nejméně na 1600 (odhady se značně liší, protože soubor byl prakticky vzápětí rozchvácen, zejména pro soukromé sbírky), jejich celková váha mohla být okolo 15 kg. Obsahoval především laténské spony, náramky a prsteny. Nález se stal základním kamenem pro stylistický rozbor keltského umění 4. století př. Kr., představuje také významný zdroj pro studium problematiky šperkařských dílen v celém středoevropském prostoru v daném období.²⁴⁴ Soubor představuje zcela mimořádnou akumulaci tehdejšího bohatství, neboť počet šperků v jednotlivých kategoriích vysoko překonává souhrn všech dosud známých exemplářů z keltských pohřebišť celých Čech. Stopy různých stupňů opotřebení znatelných na jednotlivých kusech šperků ukazují, že se jedná o dary jednotlivých jedinců, kteří museli rezignovat na své pravidelně nošené osobní ozdoby, a to pravděpodobně z dost zásadních pohnutek.²⁴⁵ Duchcovský poklad dokládá vysokou tvůrčí úroveň řemeslné (nikoliv sériové) práce.

²⁴³ DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 17.

²⁴⁴ Tamtéž. Str. 21.

²⁴⁵ Tamtéž. Str. 124.

8.4 Ojedinělé nálezy

Mezi ojedinělé nálezy můžeme počítat jednak náhodné nálezy, jednak nálezy získané pomocí detektorů kovů ať již archeology profesionály nebo detektoráři amatéry. O problematice užití detektorů kovů v archeologii a případné spolupráci s amatérskými hledači se vedou mezi archeology velké diskuze. Příkladem mohou být stránky Archeologických rozhledů, ročníku 2006.²⁴⁶ Je totiž jisté, že se tímto způsobem nenávratně ztrácejí důležitá archeologická data a informace z mnoha lokalit.

Problémem je, že umělecké předměty (nejen šperky) jsou stále atraktivní a sběratelsky velmi ceněné, jsou proto masivně vyhledávány pomocí detektorů kovů a často jsou prostředkem ilegálního obchodu s památkami.

8.5 Muzejní sbírky

Velké množství archeologických nálezů z laténského období bylo učiněno kolem roku 1900, a ač někteří badatelé (například R. v. Weinzierl) prováděli výzkumy a záchranné akce na svou dobu velmi pečlivě, přesto se do muzeí dostal jen výběr z nálezů, což platí především o sídlištním materiálu, jehož význam při řešení otázek doby laténské ještě nebyl plně doceněn. Například zlomky zkorodovaného železa nebyly, až na výjimky, pro nálezce dost atraktivními nálezy, a proto nebyly uchovávané.

Řada předmětů se rovněž ztratila kvůli organizačním a dokumentačním nedostatkům. Většinou není k dispozici výstižný popis ani vyobrazení, proto v některých případech nelze vyloučit možnost, že mohlo dojít k záměně předmětů. Některé předměty ztratily označení lokality a nevíme proto ani přibližně, odkud pocházejí. V některých případech nebyly při katalogizaci rozlišeny hrobové celky.

Problém rozborů archeologického materiálu z muzejních fondů spočívá v tom, že badatel většinou pracuje pouze se zlomkem získaných nálezů, a to zejména u pramenů získaných staršími výzkumy, neboť tento materiál a jeho dokumentace jsou často torzovité,

²⁴⁶ Články: ČIŽMÁŘ, Miloš. Detektor ano nebo ne? Archeologie a detektory kovů. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. Str. 284-290; ŠEDO, Ondrej. Archeologie, archeologové a detektory kovů. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. Str. 291 — 301; VÍCH, David. Detektory kovů v archeologii: úhel pohledu regionálního archeologa. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. Str. 301-306; VENCL, Slavomil. Detektoráři jsou specializovaní zloději, něco na způsob bytařů. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. Str. 307 — 309; WALDHAUSER, Jiří. Nezákonné užití detektorů kovů na jednom příkladu z latěnu: bilance a perspektivy. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. Str. 309 — 313; KŘIVÁNEK, Roman. Nelegální využívání detektorů kovů není problém několika českých lokalit. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. Str. 313— 321; SMRŽ, Zdeněk. Archeologové, mrcasníci a detektoráři. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. Str. 321 — 323; KUNA, Martin. Detektory kovu v archeologii. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. Str. 323 — 328.

popřípadě nejsou ani součástí sbírky jednoho muzea, ale jsou druhotně roztrženy do několika menších celků. Vypovídací hodnota je tak proto minimalizována, popřípadě může dojít ke značnému zkreslení získaných závěrů.

9 Šperky podmokelské skupiny ²⁴⁷

V inventáři hrobů podmokelské skupiny můžeme registrovat jak jejich vlastní výrobky, tak předměty vyrobené Kelty. Bronzové a železné spony, jaké jsou známy z oblastí laténské kultury v Čechách i jinde ve střední Evropě (zejména různé varianty spon s volnou patkou a spon spojené konstrukce). Některé spony jsou však považovány za vlastní produkty odvozené z původně laténských tvarů. Kruhový šperk je velmi vzácný. Četnější jsou nálezy železných nebo bronzových opaskových zápon různých tvarů, z nichž většina pochází ze severních nelaténských oblastí.

Jediným kovovým předmětem typickým pouze pro podmokelskou skupinu je tzv. podmokelská jehlice. Ač se tento předmět označuje tradičně jako jehlice, jeho funkce je nejasná, za šatovou nebo dokonce vlasovou jehlici jej však vzhledem k váze o tvaru nelze považovat. Jde o masivní bronzový předmět o délce 18 — 20 cm s tupým hrotem a kónickou hlavicí, pod níž se nachází řada zpravidla 5 až 7 vývalků. Nálezy těchto jehlic jsou však poměrně vzácné.

10 Šperky kobylské skupiny ²⁴⁸

Inventář hrobů kobylské skupiny obsahuje kromě keramiky kovové předměty — spony a opaskové zápony, oproti podmokelské skupině se častěji objevují zbraně a nástroje. Nacházené spony jsou zpravidla laténského původu. Železné zápony, případně další součásti opasku jsou však spíše původu středoněmeckého.

Vlastní kobylské produkty přetvářející laténské vzory nejsou známy.

²⁴⁷ Tato podkapitola práce byla zpracovaná na základě: VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 129 — 134.

²⁴⁸ Tato podkapitola práce byla zpracovaná na základě: VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech 7*. Str. 135 — 138.

11 Význam šperků pro období doby laténské

Na základě pohřebních praktik a výbav zemřelých je možné zkoumat nejen pohlaví a věk zemřelých, ale také společenské postavení včetně příbuzenských vztahů. Rovněž mají některé šperky jako chronologicky citlivý materiál často nezastupitelné místo při datování nálezů a jejich celků.

Jak již bylo několikrát řečeno, šperky nepatřily v období laténském pouze k ženám. Ač se ženy bezpochyby potřebovaly zdobit, aby se cítily krásné a půvabné, vlastnictví krásných šperků v nich bezpochyby vyvolávalo pocit luxusu a výjimečnosti. Není jasné, do jaké míry byly vlastnictví šperku či jeho případná podoba ovlivněny vkusem a do jaké míry byl tento vkus potlačen na úkor symboliky.

Šperky získané z hrobů mohou pomoci identifikovat textilie, ve kterých byli zemřelí pochováni. Textilní vlákna se zachovávají jen v určitém prostředí, kde na ně působí a konzervují je půdní kyseliny, tj. v zeminách, které nedovolují přístup vzduchu, nebo tam, kde na ně působí kyslíčníky kovů. Keltové používali množství železných předmětů a na těch, které byly uloženy do hrobů, se občas zachovala zmineralizovaná tkanina. Z keltských hrobů pocházejí tak doklady různých druhů textilií: plátna – čtyřvazného kepru (cirkasu) i kepru třívazného nebo sukna. Kromě tenkých nití o průměru 0,3 mm se v některých případech setkáme i s nitěmi velmi tlustými (až 3 mm). Nejčastěji se podařilo rozeznat vlnu.²⁴⁹ Zvláštní kapitolu tvoří útržky tkanin nalézáných v dutých nánožnicích. Není dosud objasněno, zda sloužily řemeslníkům jako pomůcka při tvarování, nebo měly jiný, symbolický, význam.²⁵⁰

²⁴⁹ KOSTELNÍKOVÁ, Marie. Počátky textilní výroby v Čechách a na Moravě do 11. století podle archeologických nálezů. In: *Z dějin textilu: Studie a materiály*, svazek 9, 1985. Str. 12.

²⁵⁰ WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 43.

12 Prsteny z laténského období z prostoru Čech

To, že prsteny v laténském období jsou zatím artefakty s nedoceneným významem, ukazuje, že jim dosud nebyla věnována rozsáhlejší pozornost. Pravděpodobně je to pro jejich poměrně nízkou chronologickou citlivost.

12. 1 Katalog laténských prstenů

Cílem této kapitoly je shromáždit co nejvíce informací o nálezech prstenů z laténského období, ale i informace o jejich nálezových okolnostech nebo nálezovém celku. Tyto informace prezentuji formou katalogu, abecedně řazeného podle názvů lokalit, pro přehlednost jsou zjištěná data ve zjednodušené formě uvedena v textové příloze jako Tab. 3, která umožnila procentuální a jiná srovnání.

U každé lokality uvádím literaturu, kterou jsem použila při zjišťování informací o nálezech. Samozřejmě nebylo možné použít veškerou literaturu o všech lokalitách, další literaturu případně uvádí například J. Waldhauser v knize *Encyklopedie Keltů v Čechách*.

Do katalogu jsou zahrnuty i prsteny, jejichž možná datace přesahuje dobu laténskou, nebo o jejichž pravosti je pochybováno, a to pro registraci těchto artefaktů.

Není—li datace uvedena přímo v textu katalogu a byla zjištěna, je uvedena v textové příloze Tab. 3. Chronologické zařazení nálezu je většinou pouze orientační, často rámcové, byl—li prsten nalezen jako část hrobového celku, měli bychom počítat s jeho výrobou a nošením již během života daného jedince.

BECHLÍN (o. Litoměřice)

Nálezové okolnosti: Roku 1957—58 došlo údajně při kopání vodovodu k narušení dvou kostrových hrobů starší doby laténské, není však vyloučeno, že se v jejich okolí nacházejí další pohřby.

Hrob č. 2 pravděpodobně nebyl odkryt celý, ale pouze jeho část kolem hrudního koše. Údajně obsahoval: bronzovou duchcovskou sponu, dva otevřené bronzové kruhy s pečetítkovými konci, otevřený bronzový kruh v 5 zlomcích, drobný zlomek bronzového slabšího kroužku z plochého pásku (mohl by být zbytkem prstenu, stejně dobře však mohl mít pouze závěsnou funkci), dva skleněné korálky a dva rozlámané stříbrné drátky, svinuté v nepravidelné očko s přeloženými očky (jeden konec slabě zúžený, druhý rozšířený). Jejich poloha v hrobě není známá, jako prsteny však sloužit nemohly ze dvou důvodů: pro malou velikost a svou nepravidelnost; sloužily tedy snad jako návrlek pro perly. V této práci tedy

s možností, že by mohlo jít o prsteny, nepočítám, například J. Waldhauser ve své knize možnost, že jde o prsteny, připouští. První exemplář je dochovaný kompletní (vnitřní průměr 13x8 mm), druhý neúplný.

Pro nález tří kruhových šperků, které pravděpodobně sloužily všechny jako náramky, lze hypoteticky uvažovat o tom, že snad část šperků byla umístěna v oblasti pánve ve váčku.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 145; RYBOVÁ, Alena. Neznámé keltské kostrové hroby z Bechlína na Roudnicku. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*, Historie 8, 1992. Str. 117 — 125.

BRÁZDIM (o. Praha — východ)

Nálezové okolnosti: Nález darován do Národního muzea spolu s dalšími nálezy, pravděpodobně z hrobů. Materiál původně určen jako elektron, ovšem nové prohlédnutí předmětu, které provedla pracovnice Národního muzea Zuzana Karasová, toto složení vyvrátilo. Jedná se buď o prsten ze stříbra, nebo bílého kovu.

Rozměry: Průměr 28 mm

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 387 (lokalita uvedena jako Veliký Brázdim); WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 162 — 163.

ČAKOVICE (o. Litoměřice)

Nálezové okolnosti: Obsahem laténských kostrových hrobů v blíže neurčeném „hliništi“ údajně byly: zlomky nádoby a železných zbraní, bronzové náramky, nákrčník a zlomky prstenů. Bronzové předměty předány v roce 1859 do Národního muzea v Praze.

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 162; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 337; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 174; BUDINSKÝ, Peter. *Keltské kostrové hroby z Litoměřicka a z Lounska v archeologické sbírce teplického muzea (fond Teplice)*. Str. 61.

ČESKÉ BUDĚJOVICE (o. České Budějovice)

Nálezové okolnosti: V říčním písku měly být před rokem 1911 získány dva laténské prsteny. Dnes nezvěstné.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 182.

DOBRÁ VODA (o. Jičín)

Nálezové okolnosti: Dva stříbrné prsteny pocházejí z hrobu prokopaného roku 1901 Františkem Pokorným pro muzeum v Hořicích. Hrob byl částí kostrového pohřebiště: minimálně 35 (možná však až 50) kostrových hrobů z let 350 — 225 bylo v letech 1887 — 1904 registrováno v Čelišově cihelně na jihu vsi. Na pohřebišti bylo zřejmě mnoho mužských hrobů se zbraněmi a bohaté ženské hroby. Další nálezy např.: meče, kopí, kování štítu, nákrčníky, náramky a nápažníky, spony, opasky, nádoby...

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 163; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 340; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 190.

DOBŘANY (o. Plzeň — jih)

Nálezové okolnosti: V muzeu Ústí nad Labem býval pod inventárním číslem 2030 uložen dnes neznámý bronzový prsten, údajně z Dobřan, s obrazem fauna na štítku, údajně výrobek z dílny Keltů. Jan Filip o lokalitě uvádí, že na ní byly nalezeny 3 laténské hroby, jejichž obsah se měl dostat do soukromých rukou, avšak již on tuto zprávu bral s rezervou, neboť ji již nebylo možné ověřit. Jiří Waldhauser uvedl možnost, že by se mohlo jednat o prsten z lokality Lahošť (viz lokalita LAHOŠŤ v tomto katalogu).

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 340; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 191.

DROUŽKOVICE (o. Chomutov)

Nálezové okolnosti: S přestávkami byl v letech 1982 — 86 proveden velký plošný odkryv západně od obce. Zjištěn byl zhruba čtvercový palisádou ohrazený prostor o rozměrech 82,6 x 93,9 m. Uvnitř se nalézal "velký dům" (polozemnice), z něhož pochází prostý zlatý prsten ryzosti 99,469 a unikátní plastické znázornění čtyřnohé šelmy (snad lva nebo psa), která drží v tlamě beraní hlavu a jejíž nýtky na nohách sloužily pravděpodobně k upevnění na kovový podklad, snad okraj bronzové nádoby.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 201— 202; DRDA, Petr — RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 69 — 71.

DŘEMČICE (o. Litoměřice)

Nálezové okolnosti: Nálezy učiněné při těžbě granátů mezi léty 1872 — 1983 signalizují významné sídliště Keltů. Nalezeny byly mimo jiné tři zlomky skleněných modrých náramků a prstencová perla ze skla (3. — 1. stol.), nauheimská spona (svědčí o osídlení až do přelomu 2. a 1. století) a dvě železné sekyry. Tyglík, kostěné předměty, "závitky zlaté", jantarové kuličky a střepiny se většinou stejně jako bronzový prsten nedochovaly, proto je nejisté, zda tyto nálezy je možné vůbec datovat do období Keltského osídlení.

J. Filip ve svém díle uvádí bronzový prsten kroužkový, střežovitě vyhráněný (průměr 20 mm). Mělo se jednat o předmět z kostrového hrobu halštatsko—laténského charakteru, nalezený spolu s dvěma dutými rytím zdobenými náramky s manžetovitými hlavicemi na koncích, dutým bronzovým nákrčником s očkem rovněž rytím zdobeným, bronzovým knoflíkem s ouškem a dvěma kruhovitými náramky. J. L. Píč zmiňuje náramky, kruhy na nohy a nákrčník, umístěné v Třebenickém muzeu.

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 164; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 341; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 203 — 204.

HOŘEŠOVICE (o. Kladno)

Nálezové okolnosti: Při stavbě okresní silnice mezi Velkými a Malými Hořešovicemi byl nalezen v hroubce 160 cm bohatý ženský kostrový hrob. Hlava zemřelé směřovala k severu, výbava hrobu: 2 bronzové kruhové šperky (není jisté, zda jde o nánožníky nebo náramky, každý z 8 dutých polokoulí: první díl ze 6, druhý ze 2), zbytky železného řetízku a patrně i prsten. Malý bronzový prstének byl údajně na polovypouklém povrchu ozdoben korálky.

Literatura: FELCMAN, Jan. Archeologický výzkum „Údolí svatojiřského“ a okolí. In: *Památky archeologické a místopisné LVIII*, 1900, s. 29; PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 164; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 345; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 215.

HOŘOVICE (o. Beroun)/ **HOŘOVIČKY** (o. Rakovník)

Nálezové okolnosti: Masivní, bohatě zdobený prsten ze zlata byl předán do Národního muzea v Praze roku 1916. Prodejce prstenu uvedl jako místo jeho původu okolí středočeského městečka Hořovic. Objevilo se však podezření, že nález pochází z mohyly v Hořovičkách

(obě lokality nesou shodnou německou formu jména — Horowitz). Jan Filip dataci prstenu zpochybňoval.

Složení: zlato (93,6%), stříbro (5,4%), měď (1%)

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 83, 216; DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 52.

HOSTOMICE (o. Teplice)

Nálezové okolnosti: Nalezen roku 1967 archeologem teplického muzea Dr. Petrem Budínským v hrobě starší (50—60leté) ženy (kostrový hrob VII/67). Zlatý sedlovitý prsten navlečen na prstě pravé ruky, pravděpodobně na prostředníčku. V témž hrobě bylo nalezeno 8 spon (publikace *Encyklopedie Keltů* uvádí spon 10). V hrobě byly nalezeny také 2 bronzové náramky ze zápěstí pravé i levé ruky a záponka z tenkého bronzového plechu.

Rozměry: Průměr 20 mm; hmotnost 2,35 g

Složení: zlato (41,5%), stříbro (42,6%), měď (16%)

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 72; TENTÝŽ. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 220; BUDINSKÝ, Peter. *Libkovice (Mariánské Radčice), Jenišův Újezd, Hostomice: Významná naleziště doby laténské v Podkrušnohoří: Část III-1, Hostomice, rekonstrukce naleziště a prameny*. Teplice, 1987.²⁵¹ Str. 65; WALDHAUSER, Jiří. Die Goldfingerringe von Münsingen-Rain und ihre Vergleichsstücke aus Flachgräberfeldern im Gebiet zwischen dem schweizerischen Mittelland und den Karpatenbeckem. In: *Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archeologie*, Band 2, Bern 1998. Str. 83—121.

Nálezové okolnosti: V kostrovém hrobě II/67 nalezena téměř úplně strávená kostra dospělého jedince, snad ženy. Lebka orientovaná k severozápadu. Délka hrobové jámy 218 cm, šířka 45 cm, hloubka 75 cm. Výbava: bronzová spona duchcovského typu (prostor trupu), bronzová spona s diskovitou patkou (prostor dolních končetin), bronzový náramek se seříznutými konci (zápěstí pravé ruky), plochý nezdobený bronzový prsten (prst pravé ruky), dva fragmenty z bronzových drátěných esovitých kruhů a kus železoviny (prostor pravého chodidla)

Literatura: BUDINSKÝ, Peter. *Hostomice, rekonstrukce naleziště a prameny*. Str. 64.

Nálezové okolnosti: Do Muzea Teplice (fond Teplice) získány v době od založení muzea do roku 1913—1914 z katastru obce bez bližšího určení tyto předměty: kruh z bronzové tyčinky,

²⁵¹ Dále citováno jako: BUDINSKÝ, Peter. *Hostomice, rekonstrukce naleziště a prameny*.

2 masivní bronzové kroužky, prsten vyrobený z tenkého bronzového plechu, železný prsten a další bronzový kroužek nebo prsten, který se však nedochoval. Jedná se o soubor nálezů z kostrových hrobů, přibližně ze dvou celků.

Literatura: BUDINSKÝ, Peter. *Hostomice, rekonstrukce naleziště a prameny*. Str. 75.

Nálezové okolnosti: Ojedinelý nález ze sídlištního objektu, údajně z kulturní jámy, získán 1. 7. 1907. Bronzový kroužek ve zlomcích, vyrobený z hladké tyčinky, konce přeloženy přes sebe. Je možné, že se jedná o jednoduchý prsten, kroužek však mohl mít i jiné využití.

Rozměry: Původní průměr asi 1,6 cm, maximální síla tyčinky 0,3 cm.

Literatura: BUDINSKÝ, Peter. *Hostomice, rekonstrukce naleziště a prameny*. Str. 32 — 33.

HOSTOUNĚ (o. Kladno)

Nálezové okolnosti: Ve Webrově cihelně byl nalezen snad laténský kostrový hrob (stáří nelze s jistotou odhadnout). Kostra nalezena v hloubce 105 cm, hlava směřovala k jihu. Nálezový celek: bronzový uzavřený náramek s jedním vývalkem, náramek čtyřhranného profilu, kroužek, u ramene prsten z plochého bronzového drátu s konci přeloženými přes sebe (průměr 14 mm). Nálezy vlastní Národní muzeum.

Literatura: BÖHM, Jaroslav. Drobné prehistorické nálezy I. In: *Památky archeologické XXXV*, 1927. Str. 51; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 346; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 222.

HRDLOVKA (o. Teplice)

Nálezové okolnosti: Pohřby jednoho dospělého a dítěte prozkoumány roku 1990 v rámci záchranných akcí v oblasti uhelného dolu. Výbava jednoho hrobu dítěte v údajné zásobnici se skládala ze dvou nánožníků, dospělý měl u sebe dva železné prsteny a železnou sponu.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 231.

HŘIVICE (o. Louny)

Nálezové okolnosti: Pravděpodobně v poloze Dolní Babylon, po pravém břehu Hřivického potoka, bývalo ve 4. — 3. století větší pohřebiště, z něhož se zachovalo mnoho věcí ve sbírkách muzea v Lounech. Mezi nálezy byly jmenovány například: 2 bronzové náramky vně žebrovitě členěné, bronzové náramky jemně vroubkované nebo s konci zesílenými, bronzový kroužek a bronzový prsten. P. Holodňákovi se však již bronzový prsten v sbírkách nepodařilo najít.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 347; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 233; HOLODŇÁK, Petr. Keltská pohřebiště ve středním Poohří. In: *Památky archeologické LXXIX*, 1988. Str. 45.

CHOTĚNICE, obec Čachovice (dnes již zatopená) (okr. Chomutov)

Nálezové okolnosti: Nález z polozemnice, v jejímž obsahu byla kromě zlatého kroužku (průměr necelé 2 cm, pravděpodobně prsten nízké ryzosti 0.825 zlata) nalezena keramika.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 237. WALDHAUSER, Jiří. Die Goldfingerringe von Münsingen-Rain und ihre Vergleichsstücke aus Flachgräberfeldern im Gebiet zwischen dem schweizerischen Mittelland und den Karpatenbeckem. In: *Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archeologie*, Band 2, Bern 1998. Str. 83–121.

CHOTINĚVES (o. Litoměřice)

Nálezové okolnosti: Možnost existence keltských hrobů ze 4. — 3. století v cihelně V. Umgermanna. V hrobě z roku 1863 nalezen zlomek železné spony a bronzový prsten na prstě pravé ruky.

Literatura: SKLENÁŘ, Karel. *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870: Prehistorie a protohistorie*. Praha: 1992. Str. 79; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 348; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 238; BUDINSKÝ, Peter. *Keltské kostrové hroby z Litoměřicka a z Lounska v archeologické sbírce teplického muzea (fond Teplice)*. Teplice, 1994. Str. 60.

CHRABERCE (o. Louny)

Nálezové okolnosti: V roce 1959 bylo při stavbě silnice zachyceno šest objektů, z nichž jeden tvořila polozemnice ze zlomu 6. a 5. století. Kromě "drátěného prstenu" byly nalezeny zlomky keramiky, přeslen a mazanice s otisky slámy. Není vyloučeno, že šlo o výšinné sídliště na ploše zhruba poloviny hektaru, které bylo situováno ve strategické poloze se zhruba 40 metrovým převýšením.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 239.

JENIŠŮV ÚJEZD (o. Teplice)

Nálezové okolnosti: Dne 26. 4. 1912 byla vykopána údajně dětská kostra (kostrový hrob 131) bez bližších nálezových okolností. Výbavu tvořily: 3 bronzové náramky vyrobené z masivní

tyčinky (2 se zeslabenými konci, 1 se západkou), svisle rýhovaný bronzový prsten (průměr 1,7 cm), amulet z jantaru (na přední straně je hlava koně, na zadní figurativní výzdoba) a malý hliněný přeslen.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 349; BUDINSKÝ, Peter. *Libkovice (Mariánské Radčice), Jenišův Újezd, Hostomice: Významná naleziště doby laténské v Podkrušnohoří: Část II, Jenišův Újezd*. Teplice, 1970.²⁵² Str. 24.

Nálezové okolnosti: Kostrový hrob 81 (nález z 10. 8. 1900): částečně zachovalá kostra údajně starší ženy, orientovaná hlavou na sever, která ležela v natažené poloze v hrobové jámě 250x100 cm v hloubce 140 cm. Délka kostry 160 cm. Výbava hrobu: 7 bronzových spon (2 ležely v oblasti klíčních kostí a 5 u pravé ruky), 4 železné spony (2 delší u prstů pravé ruky a 2 menší u levé ruky), 3 bronzové náramky (2 z levé a 1 z pravé ruky), švartnový náramek, 2 bronzové nánožníky z dutých polokoulí a železný opasek. Z inventáře hrobu chybí dva bronzové prsteny.

Literatura: BUDINSKÝ, Peter. *Jenišův Újezd*. Str. 12; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 350.

Nálezové okolnosti: Nález z 10. 5. 1909 z kostrového hrobu 115. Na severovýchodní straně rozrušená hrobová jáma dlouhá 200 cm, široká 70 cm a hluboká 120 cm. V ní zcela strávená kostra muže, věk údajně 20 — 30 let, orientace hlavou směrem k severovýchodu. Výbava: železný meč s pochvou a přiléhajícím srdcovitým nákončím (přední bronzová část pochvy zdobená plastickými esíčky). V rozrušené části hrobu údajně pochází bronzový kroužek, případně se může jednat i o prsten.

Literatura: BUDINSKÝ, Peter. *Jenišův Újezd*. Str. 21.

Nálezové okolnosti: Nález z kostrového hrobu 129 (z 23. 3. 1908) údajně 30 — 35leté ženy. Délka kostry 170 cm, rozměr hrobové jámy 200x70 cm, orientace hlavou na severozápad. Hrobová výbava: železná spona s diskovitou patkou v místech pravé klíční kosti, esovitý bronzový náramek a prsten z ploché tyčinky na pravé ruce, dva bronzové náramky na levé ruce a dva nánožníky na nohou.

Literatura: BUDINSKÝ, Peter. *Jenišův Újezd*. Str. 23.

²⁵² Dále citováno jako: BUDINSKÝ, Peter. *Jenišův Újezd*.

Nálezové okolnosti: V prostoru Hofmannovy pískovny nalezeny v objektu IV (zkoumaného roku 1897) sídlištního charakteru kromě střepů také bronzový prsten (průměr 2 cm), 2 zlomky skleněného prstenu kulatého průřezu (vyrobeného z tmavomodrého skla s perleťovým povlakem na povrchu), 2 střepy cedníků, 2 zlomky kulaté hliněné podložky, 2 kulovité hliněné přesleny, 3 přesleny vyřezané ze stěny nádob, 4 kamenné brousky (2 mají kulatý průřez a 2 jsou neopracované), 3 kusy železoviny, zlomky mazanice s otisky prutů a soubor kostí.

Literatura: BUDINSKÝ, Peter. *Jenišův Újezd*. Str. 28.

Nálezové okolnosti: Z výplně objektu VI sídlištní charakter (nález roku 1898) z prostoru Hofmannovy cihelny se zachovalo 48 střepů, bronzový prsten (průměr 2,1 cm) vyrobený z tyčinky elipsoidního průřezu, bronzové kování zdobené vbíjenými kroužky, část železného šídla, zlomek skleněného náramku vyrobeného z tmavomodrého skla s plastickou výzdobou, 2 přesleny vyříznuté z těla nádoby, 2 střepy cedníku, zlomky škváry, mazanice s otisky prutů a kosti prasete a krávy. Objekty VI a IV byly objeveny v blízkosti.

Literatura: BUDINSKÝ, Peter. *Jenišův Újezd*. Str. 29.

KNĚŽÍVKA (o. Praha — západ)

Nálezové okolnosti: Od května do srpna roku 2007 byl archeologickým oddělením Středočeského muzea v Roztokách u Prahy proveden záchranný archeologický výzkum vyvolaný výstavbou komunikace pro obchodní centrum. Plocha výzkumu se nachází na hraně jižního svahu údolí Kopaninského potoka, na rozhraní katastrů obce Kněžívka (o. Praha — západ) a Prahy 6 — Přední Kopaniny. Bylo zde zachyceno celkem 145 archeologických objektů různého stáří.

Celkem 3 hroby z období LT B. V hrobě č. 1 nalezena tzv. bojovnícká výbava: železný meč se třemi plochými bronzovými opaskovými kroužky, železné kopí, pozůstatek obvodového kování štítu bez puklice. V oblasti levé ruky byl zachycen jednoduchý bronzový prsten vyrobený z částečně roztepané a stočené bronzové tyčinky. Hrob byl datován do období LT B1b.

Literatura: HLOŽEK, Josef – SMÍŠEK, Kamil. Záchranný archeologický výzkum v trase komunikace pro obchodní centrum „OUTLET AIRPORT PRAHA“ na katastru obce Kněžívka, okr. Praha — západ. In: *Zprávy české archeologické společnosti*: Supplément 71: Archeologické výzkumy v roce 2007. Praha, 2008. ISSN 1211-992X. Str. 5— 6.

KOŠTICE (o. Louny)

Nálezové okolnosti: Kostrový hrob bez přesných nálezových okolností. Výbava hrobu: 6 bronzových spon s volnou patkou (z toho 2 s patkou terčovitou pro korál a 1 s plochým lučíkem), bronzový pečetítkový nákrčník, 6 jednoduchých bronzových náramků, 4 náramky s přes sebe přeloženými konci a bronzový prsten.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 354; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 274.

KRALUPY NAD VLTAVOU (o. Mělník)

Nálezové okolnosti: Nález hrobu ženy s nánožníky. Mezi prstními články pravé nohy nalezen bronzový prsten. Spolu s dalšími nálezy umístěn do mělnického muzea.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 278.

KŘINEC (o. Nymburk)

Nálezové okolnosti: Na severozápadním okraji městečka na obou březích dnešního toku Mrliny bylo v letech 1881 — 1960 postupně odkryto minimálně 31 kostrových hrobů, které snad tvořily dvě pohřebiště. Pohřbívalo se zde od počátku 4. do poloviny 3. století. V hrobě 17/1984 nalezeny: bronzový nákrčník s pečetítkovými konci, bronzový kruh s "kopýtkovitým" ukončením a další s pečetítkovým ukončením, bronzová duchcovská spona, bronzový prsten hladký litý mírně zahroceného průměru (průměr 22 mm), bronzový prsten či amulet z 2x spirálovitě točeného drátu (průměr 26 mm), tři bronzové duchcovské a jedna münsingenská spona, bronzová spona s páskovým lučíkem a menší diskovitou patkou, bronzová spona připomínající sponu se střežovitým lučíkem, jantarový korál a bronzový kroužek, patrně opaskový.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 389 (lokalita označena jako Zábrdovice u Křince); WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 274 (chybně označuje hrob jako č. 19); SEDLÁČKOVÁ, Hedvika – WALDHAUSER, Jiří. Laténská pohřebiště ve středním Polabí, okr. Nymburk. In: *Památky archeologické LXXVIII*, 1987. Str. 144 — 145.

Nálezové okolnosti: Kostrový hrob 28/-, jehož obsahem byly: bronzový náramek z tyčinky trojúhelníkového průřezu, bronzový plechový prsten (zdobený 6 řadami hustě vybíjených čtverečků, průměr 14 mm) a bronzový kroužek snad z opasku, který je však již nezvěstný.

Literatura: SEDLÁČKOVÁ, Hedvika – WALDHAUSER, Jiří. Laténská pohřebiště ve středním Polabí, okr. Nymburk. In: *Památky archeologické LXXVIII*, 1987. Str. 146.

LAHOŠŤ (o. Teplice)

Nálezové okolnosti: Roku 1882 byl upravován minerální Obří pramen. V hloubce asi 6 m byl ve skalní trhlině ve stěně vřídla pod nánosem bahna nalezen překocný kotel z bronzového plechu. Nález byl bohužel okamžitě rozptýlen. Ke vhození kotle do pramene došlo určitě mezi léty 370 a 320. Jeho "obsah" (nálezy byly patrně v něm, částečně i pod ním) tvořilo asi 2000 bronzových předmětů (jejich počet bohužel není přesně znám, odhady se liší): snad přes 1000 šatových spon, minimálně 650 náramků a minimálně 100 prstenů. Prsteny byly jednoduché, většinou z drátu, méně ze zesíleného pásku, J. Filip uvádí: „...prsteny z plechu nebo drátu (kroužkové), jsou jen někdy zdobené“. Roku 1882 získalo muzeum ve Vídni 87 spon, 14 náramků a 3 prsteny.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 342 (lokalita označena jako Duchcov); WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 290; MICHÁLEK, Jan. Bohemika z doby laténské ve sbírce pravěkého oddělení přírodovědného muzea ve Vídni. In: *Zprávy Československé společnosti archeologické* 19, č. 3, 1977. Str. 67.

Nálezové okolnosti: Nález bronzového maskovitého prstenu (vnitřní průměr 22 mm) se štítkem podoby lidského obličej s otevřenými ústy a vpadlýma očima. Jde o hrubý neopracovaný odlitek, proto Jan Filip vyslovil ve své knize pochyby, zda se nejedná o výrobek mnohem pozdější.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 83; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 291.

LETKY (o. Praha — západ)

Nálezové okolnosti: Rozsáhlé kostrové pohřebiště. V hrobě 30/12 — 1922 nalezena neúplná kostra (scházela lebka a levá polovina těla), obsahem hrobu byly: železný meč (délka 75 cm) a železná pochva, železné kopí, bronzový tyčinkový náramek s konci přes sebe, náramek ze železného drátu a bronzový prsten s hrbolky. Na některých kovových nálezech se dochovaly otisky látky. Nálezy byly uloženy v Národním muzeu.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 357 — 359; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 296.

LIBČEVES (o. Louny)

Nálezové okolnosti: Nález z 30. 12. 1899, bez bližších nálezových okolností, pravděpodobně z kostrového hrobu. Neúplně dochovaná výbava ženy s bohatším vybavením: v teplickém muzeu bronzový nánožník a prsten. Původně uzavřený bronzový prsten z tenčí ploché tyčinky, zdobený vybíjenými kroužky v kombinaci s liniemi ve tvaru X.

Rozměry: Světlost 1,85 cm; tyčinka 0,1 x 0,55 cm

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 359 — 361; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 298 — 299; BUDINSKÝ, Peter. *Keltské kostrové hroby z Litoměřicka a z Lounska v archeologické sbírce teplického muzea (fond Teplice)*. Teplice, 1994. Str. 18.

Nálezové okolnosti: Prstýnek zhotovený z tenkého bronzového drátu se stočenou plochou do spirály z téhož materiálu. Údajně o něm nálezce tvrdil, že pochází z ženského hrobu a byl nalezen spolu s bronzovým řetězem, dvěma skleněnými náramky a sponou s patkou k obloučku připevněnou. Podobné prsteny byly nacházeny na hradišti Stradonice, tento je však pravděpodobně starší.

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 44.

LIBČICE NAD VLTAVOU, část Chýnov (okr. Praha — západ)

Nálezové okolnosti: Zlatý "snubní" prsten o hmotnosti 5,73 g se nachází v Národním muzeu. Není vyloučeno, že pochází z mohyl na lokalitě Chýnov (mohylová pohřebiště, v nichž se pohřbívalo několik set let až do zlomu 5. a 4. století), neboť podobné prsteny byly ve střední Evropě zhotovovány od 5. století.

Složení: Zlato (91,7%), stříbro (7,3%), měď (1%)

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 243 — 244 (lokalita označena jako Chýnov).

LIBENICE (o. Kolín)

Nálezové okolnosti: Roku 1959 odkryt hrob staré ženy: tělo zemřelé bylo uloženo v rakvi v pohřebním rouchu s bohatým souborem šperků: stříbrným prstenem, kruhovým šperkem, sponami, jantarovými a skleněnými korálky. Přinejmenším část šperků pocházela ze vzdálených západokeltských končin. Vzácny stříbrný prsten zhotovil pravděpodobně

středorýnský šperkař. Dle známek opotřebení byl šperk nošen, a to pravděpodobně na prostředníku levé ruky. Podle nové revize nálezů nemá hrob nic společného s tzv. svatyní Keltů. Na omyl se přišlo roku 1995.

Složení: Kromě stříbra obsahoval skoro čtvrtinu antimonu.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 299; DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 106.

LIBODŘICE (o. Kolín)

Nálezové okolnosti: V roce 1891 daroval V. Nádeník Národnímu muzeu v Praze archeologické nálezy, údajně obsah jednoho kostrového hrobu: 2 tyčinkové nánožníky, bronzový náramek rýhovaný, zlomek drátěného náramku esovitě vinutého, bronzový prsten, stříbrný prsten, bronzová spona s volnou patkou, spona s terčovitou plasticí zdobenou sponou. Nedaleko byly nalezeny další kostrové hroby i sídliště.

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 168; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 362; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 304.

LIBOCHOVANY (o. Litoměřice)

Nálezové okolnosti: Koncem zimy 1971 zaznamenáno na poli 900 m severně od obce a 150 m východně od Labe 42 objektů, z nich prozkoumány dvě polozemnice z 2. – 1. století. Nálezy: střepy, železná puklice ze štítu, bronzová faléra a kroužek (prsten?), břitva, závaží, mazanice, mušle, uhlíky, brousek a hladítko, struska.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 305.

MILČICE (o. Nymburk)

Nálezové okolnosti: V květnu 1977 nahlásili pracovníci Státního statku do muzea v Poděbradech porušení kostrového hrobu a předali zlomky bronzového nákrčníku, bronzový prsten z ploché tyčinky a opracovanou mušli. Dále byl v hrobě nalezen bronzový náramek, kostěné šídlo a železný neúplný kroužek. Pravděpodobně se jednalo o pohřeb asi 25leté ženy.

Literatura: SEDLÁČKOVÁ, Hedvika – WALDHAUSER, Jiří. Laténská pohřebiště ve středním Polabí, okr. Nymburk. In: *Památky archeologické LXXVIII*, 1987. Str. 148; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 333.

NEHASICE (o. Louny)

Nálezové okolnosti: Jan Filip uvádí hrobový nález z roku 1899, z něhož pocházel železný meč, kování štítu, zlomek spony, železné velké kleště, nůžky, pečetítkový náramek, prsten a jiné. Je podle něj možné, že tyto nálezy tvoří celek. V *Encyklopedii Keltů* je uveden nález rovněž z roku 1899. Údajně na poli byly získány železné kleště, dvě kostěné jehlice a prsten ze sídlištní vrstvy, údajně laténské.

Je dost pravděpodobné, že u jednoho z autorů došlo k záměně informací o nálezech.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 366; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 353.

NOVÉ DVORY (o. Kutná Hora)

Nálezové okolnosti: Na polích u obce nalezeny kostrové hroby s bronzovými předměty: kruh s pečetítkovými konci a esovitou plastickou výzdobou, velký bronzový kruh se 3 menšími v něm zavěšenými, spona s plastickou výzdobou a zlomky dalších spon, spirálovité prsteny z drátu, jehlice s hřebíkovitou hlavicí a vývalkovitým krčkem. Nalezené předměty pocházejí pravděpodobně z pohřebiště ze 4. — 3. století př. Kr.

Literatura: SKLENÁŘ, Karel. *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870: Prehistorie a protohistorie*. Praha: 1992. Str. 156; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 361.

NOVÝ BYDŽOV (o. Hradec Králové)

Nálezové okolnosti: V muzeu Nový Bydžov byly pod označením "Spolková cihelna za dráhou" umístěny bronzové pečetítkové náramky i jejich zlomky, bronzový pečetítkový nákrčník, spony, bronzové kroužky, vývalkovitý náramek, bronzový prstýnek a náušnice, nádoba.

Literatura: KLECANDA, Jindřich. La Ténéské nálezy v Novém Bydžově. In: *Památky archaeologické a místopisné XIX*, 1902. Str. 157 — 161; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 368 — 369; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 363 — 365; RYBOVÁ, Alena. Pozdně laténské a časně římské sídliště v Novém Bydžově — Chudonicích. In: *Acta musei reginaehradecensis*, serie B, VII, 1964. Str. 3 — 141.

OBŘÍ HRAD, katastrální území Studenec (o. Prachatice)

Nálezové okolnosti: Ve dnech 27. — 29. května 1999 se uskutečnil průzkum detektory kovů, při němž došlo k nálezům 7 keltských a antických mincí, kovových předmětů a fragmentů keramiky. Mezi nálezy byl i bronzový kroužek (prsten?). Nálezy svědčí přítomnosti Keltů v 2. — 1. století.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří – SLABINA, Miroslav. Nálezy kovové hmotné kultury na hradišti Obří hrad (kat. úz. Studenec, okres Prachatice). In: *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001. Str. 452 — 455; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 369.

OKOŘ (o. Praha — západ)

Nálezové okolnosti: Prsten ze švartny doputoval jako pozůstalost po RNDr. Karlu Žeberovi do Národního technického muzea.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 370; ŽEBERA, Karel. Švartnové šperky z Čech. In: *Geologický průzkum* 8/1980. Str. 236 — 238; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 371.

PODBOŘANY — BUŠKOVICE (o. Louny)

Nálezové okolnosti: Nálezy z kostrových hrobů zjištěných v roce 1958. Hrob 1/1958 datovaný do období LT B1 údajně obsahoval: bronzový otevřený nákrční kruh z hladké tyčinky kruhového průřezu se subtilními pečetítkovitými konci, fragmenty 2 bronzových kroužků (snad prstenů) hladkých, oválného průřezu, průměru 15 — 16 mm.

Literatura: HOLODŇÁK, Petr. Keltská pohřebiště ve středním Poohří. In: *Památky archeologické* LXXIX, 1988. Str. 50; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 388.

PRAHA 3 — ŽIŽKOV

Nálezové okolnosti: Roku 1872 nalezeno při stavbě rozsáhlé pohřebiště s 22 kostrovými hroby na Komenského náměstí. Pohřebiště ze 4. — 3. století př. Kr. nebylo však systematicky prozkoumáno, a ačkoliv byly naštěstí některé nálezy zachráněny, hrobové celky již není možné rekonstruovat. Nalezený zlatý prsten byl údajně jednoduchý, bez ozdob, v muzejních sbírkách se však nedochoval.

Složení: Zlato (93,2%), stříbro (6,7%)

Rozměry: průměr 3,3 cm; tloušťka 0,3 cm; váha 3,35 g

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 174; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 376; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 399; TENTÝŽ. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 73; LUTOVSKÝ, Michal — SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*. Str. 775; BUREŠ, Michal. Plochá kostrová pohřebiště doby laténské v Praze. In: *Archaeologica Pragensia* 8, 1987.²⁵³ Str. 23; WALDHAUSER, Jiří. Die Goldfingerringe von Münsingen-Rain und ihre Vergleichsstücke aus Flachgräberfeldern im Gebiet zwischen dem schweizerischen Mittelland und den Karpatenbeckem. In: *Münsingen—Rain, ein Markstein der keltischen Archeologie*, Band 2, Bern 1998. Str. 83 — 121.

PRAHA 5 — SMÍCHOV

Nálezové okolnosti: Nález z 20. 2. 1872 pochází z ženského kostrového hrobu směřujícího hlavou k východu. Rozdílně je uváděna poloha zemřelé (J. Filip uvádí kostru skrčenou, K. Sklenář uvádí polohu nznak). Na prsou kostry nalezeny 4 bronzové spony duchcovského typu, na ruce bronzový náramek s překrývajícími se konci a prsten ze stejného materiálu. Kromě toho nalezena jehlice, které se tam dostala neznámým způsobem z hrobů doby bronzové, tamtéž nalezených.

Literatura: SKLENÁŘ, Karel. *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870: Prehistorie a protohistorie*. Praha: 1992. Str. 79; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 402; LUTOVSKÝ, Michal — SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*. Str. 771.

PRAHA 8 — LIBEŇ

Nálezové okolnosti: Bronzový prsten a další nálezy z hrobů ze 4. století se dostaly do muzea v Kolíně. Nález byl pravděpodobně větší, ale už tehdy byl rozkraden.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 411; LUTOVSKÝ, Michal — SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*. Str. 767.

PRAHA 9 — HLOUBĚTÍN

Nálezové okolnosti: Zlatý prsten byl nalezen roku 1909 v hloubce asi dvou metrů v kostrovém hrobě v pískovně u záhybu Rokytky. V hrobě byl údajně nalezen ještě bronzový nákrčník na hrdle, železný meč a opasek kroucený ze železných článků. Místo polohy prstenu

²⁵³ Dále citováno jako: BUREŠ, Michal. Plochá kostrová pohřebiště doby laténské v Praze.

není známo. Prsten nese na vnější straně stopy dlouhého nošení. Patrné i stopy zlatnického kladívka. Dnes je tento zlatý prsten o váze 2,9 g uložen v Národním muzeu.

Hrob není možné datovat přesněji.

Složení: zlato (85,5%), stříbro (11,8%), měď (2,7%)

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 373 — 374; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 412; TENTÝŽ. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 72; LUTOVSKÝ, Michal — SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*. Str. 762; BUREŠ, Michal. Plochá kostrová pohřebiště doby laténské v Praze. Str. 35 — 36; WALDHAUSER, Jiří. Die Goldfingerringe von Münsingen-Rain und ihre Vergleichsstücke aus Flachgräberfeldern im Gebiet zwischen dem schweizerischen Mittelland und den Karpatenbeckem. In: *Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archeologie*, Band 2, Bern 1998. Str. 83 — 121.

PRAHA 9 — VINOŘ

Nálezové okolnosti: Na ostrožně Kamenný stůl se mezi 4. a 1. stoletím př. Kr. nacházelo sídliště Keltů. Asi se skládalo ze dvou jednotek, vesnice a dvorce, na ploše zhruba 200 x 100 a 50 x 50 metrů. Ukazují na to nálezy keramiky a bronzového prstenu (4. století př. Kr.), dále zlomky skleněného náramku a běhounu z rotačního mlýnku (oboje z 2. — 1. století př. Kr.).

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 412; LUTOVSKÝ, Michal — SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*. Str. 773 — 774.

PRAHA 10 — ZÁBĚHLICE

Nálezové okolnosti: V letech 1890 — 1895 dokumentoval nebo alespoň získal informace a nálezy z 6 až 7 kostrových hrobů v poloze Wintrichova cihelna J. L. Píč. Hrob bohaté ženy nalezený roku 1891 (hrob č. 5), bronzové předměty včetně prstenu (nákrčník, náramek, duchcovská a münsingenská spona).

Prsten je velmi podobný zlatému exempláři z Prahy 9 — Hloubětína.

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 173; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 376; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 417; LUTOVSKÝ, Michal — SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*. Str. 775; BUREŠ, Michal. Plochá kostrová pohřebiště doby laténské v Praze. Str. 36.

PŘEMYŠLENÍ (o. Praha — západ)

Nálezové okolnosti: Nález kostrových hrobů ze 4. — 3. století př. Kr. Čeněk Ryzner daroval z těchto hrobů Národnímu muzeu různé předměty, například náramek z drátu esovitě vinutého a zlomek jiného pečetičkového, dále pásový prsten beze všech ozdob, patrně z jednoho hrobu.

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 44, 170; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 377; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 421.

RADOVESICE (o. Teplice)

Nálezové okolnosti: V letech 1974 — 77 bylo prozkoumáno 37 kostrových a žárových hrobů. Z bronzových šperků nalezeny náramky, nápažníky, nánožníky, prsten a početné spony, v některých případech s patkami vykládanými řezanými plátky ulit mořských plžů.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 426.

RADOVESICE II (o. Teplice)

Pohřebiště se 23 kostrovými hroby objeveno roku 1981. Na nekropoli ukládali své mrtvé pravděpodobně obyvatelé jednoho z dvorců, které se koncem 4. a ve 3. století nalézaly v malé kotlině horního povodí Lukovského potoka. Předměty z pohřebiště tvoří součást archeologické sbírky teplického muzea.

Nálezové okolnosti: Hrob 2/81 pravděpodobně dospělé ženy s bohatou výbavou: kostra ležela v natažené poloze na zádech, s rukama podél těla a s lebkou orientovanou na severozápad. Hrobová výbava: vázovitá nádoba uložená za hlavou, tři bronzové spony v místech hrudního koše, fragment železného předmětu u lokte levé ruky vně kostry, železný opaskový kroužek v místě nad levou částí pánve, bronzový náramek a nápažník. Původně snad uzavřený bronzový prsten, vyrobený z tenčí hladké tyčinky elipsovitého průřezu byl nalezen v místě prstu levé ruky.

Rozměry: Světlost 1,5 — 1,7 cm; průměr tyčinky 0,25 x 0,4 cm.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 426; TENTÝŽ. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 87 — 89.

Nálezové okolnosti: Nález pochází z kostrového hrobu č. 5/81 dospělého muže — bojovníka. Kromě lebky a končetin téměř úplně strávená kostra dospělého muže ležela v natažené poloze na zádech s rukama podél těla a s lebkou orientovanou k severozápadu. Součástí nálezového

celku byly: železná spona (v prostoru levého ramene), bronzový náramek (provlečen přes zápěstí levé ruky), železný opaskový kroužek (u zápěstí levé ruky uvnitř kostry; dutý, vyrobený ze železného plechu) a železný meč v pochvě (od pasu dolů na pravé noze, směřoval dovnitř kostry; fragmentárně dochovaný, rukojeť meče a nákončí pochvy se nedochovaly). Původně uzavřený hrubě opracovaný, pravděpodobně kostěný kroužek či prsten elipsovitého průřezu ležel v prostoru prstů levé ruky vně kostry.

Rozměry: Světlost 1,35 cm; vnější průměr 2,6 cm; síla 0,6 cm.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 426; TENTÝŽ. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 89 — 90.

REJŠICE (o. Mladá Boleslav)

Nálezové okolnosti: Nález 2 kostrových hrobů, obě kostry ležely naznak položené. V mužském hrobě po pravém boku železný meč délky 63,5 cm, v ženském hrobě nalezeny bronzová spona, vroubkovaný bronzový náramek, 1 náramek s vývalky, bronzové prsteny a hrubé šedé střepy.

Literatura: SKLENÁŘ, Karel. *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870: Prehistorie a protohistorie*. Praha: 1992. Str. 216; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 431.

SEDČICE (o. Louny)

Nálezové okolnosti: Ze zničených kostrových hrobů pocházejí bronzové šperky ze 4. a 3. století z chomutovského muzea. Mimo jiné se mělo jednat o malý otevřený bronzový prsten s plastickým žebrem, který je bohužel již neznámý, a bronzový sedlovitý prsten průměru 17 mm.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 379; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 441; HOLODŇÁK, Petr. Keltská pohřebiště ve středním Poohří. In: *Památky archeologické LXXIX*, 1988. Str. 50.

SLAVĚTÍN (o. Louny)

Nálezové okolnosti: Ve školní sbírce v Peruci býval ještě roku 1948 uložen předmět ze švartny, pravděpodobně prsten nebo přeslen. Mohlo by se jednat o výrobek Keltů z 3. — 2. století.

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 171; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 380; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 449.

SLIVÍNKO (o. Mladá Boleslav)

Nálezové okolnosti: Dlouhodobé archeologické sledování zoraných polí a terénních narušení na východním okraji obce v letech 2001 — 06 přineslo mimořádné objevy početných vzácných předmětů hmotné kultury Keltů, dále i odkryv dvou polozemnic. Sbírkou Muzea Mladoboleslavska byly obohaceny o zlomky třinácti skleněných a dvou švartnových kruhů, segmenty bronzového opasku a prsten ze stejného materiálu, amulety v podobě řady skleněných perel, tři žernovy, unikátní luxusní přeslen a další předměty. Bronzový páskový prsten z období LA A-C1 pochází z rovinného sídliště.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách: Dodatky*. Str. 76 — 78; TENTÝŽ. Slivínko. In: *Výzkumy v Čechách 2002*. Praha, 2004. Str. 263.

SMIŘICE (o. Hradec Králové)

Nálezové okolnosti: Výzkum jam nebo „chýší“ učinil již roku 1888 Ludvík Šnajdr. Z objektu mimo jiné vyzvedl červeně malovaný střep z 2. — 1. století. Nalezl také prsten, který byl uložen v muzeu v Pardubicích.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 451.

SOBĚSUKY (o. Chomutov)

Nálezové okolnosti: Roku 1986 nalezen kostrový hrob číslo 19, patrně muže ve věku 30 — 40 let. Patrné pozůstatky rakve z vydlabaného kmene, která byla obložena téměř 30 kameny. Hrobová výbava: zlatá perla (průměr 12 mm; šířka 4 mm; hmotnost 2,84 g, složení 47% zlata, 35% stříbra, 18% mědi) na hrdle, bronzový prsten, spona a nápažník, zkorodované zlomky železa.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 452-454; TENTÝŽ. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 74 — 75.

STAŇKOVICE (o. Louny)

Nálezové okolnosti: Nález ženského kostrového hrobu č. 5 (kromě něj nalezeno dalších asi 8 kostrových hrobů) z laténského období. Prozkoumán byl roku 1935. Pozorovány byly

zbytky rakve a jejího víka z jedle či smrku. Délka kostry asi 165 cm. Pod její čelisti se napravo i nalevo nacházelo po jedné stoličce prasete, které snad původně byly upevněny na bronzovém řetízku okolo krku. Další součásti nálezového celku: 7 šatových spon z bronzu a železa, opaskový řetěz z bronzových kroužků se železnými spojkami, na levém nadloktí nápažník ze švartny a na témže předloktí bronzový náramek, na kotníkách nánožníky s plastickou šnekovitou výzdobou. Mezi chodidly umístěna mísa a v ní lahvovitá nádoba zhotovená na hrnčířském kruhu. Dochovaly se též zbytky jemné tkaniny ve vazbě panama v oblasti prsou. Švartnový prsten bochníčkovitého průřezu o průměru 16 mm byl nalezen na prostředníku levé ruky.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 381; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 459; VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Str. 379; ŽEBERA, Karel. Švartnové šperky z Čech. In: *Geologický průzkum* 8/1980. Str. 237; HOLODŇÁK, Petr. Keltská pohřebiště ve středním Poohří. In: *Památky archeologické LXXIX*, 1988. Str. 55.

STARÝ BYDŽOV (o. Hradec Králové)

Nálezové okolnosti: Nález kostrového hrobu byl předán do muzea v Novém Bydžově roku 1925. Nález obsahoval: železný kruh, železnou sponu s lučíkem opatřeným podélným žlábkem, v němž byla patrně původně výzdoba, a dva bronzové prsteny.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 382; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 461.

STRADONICE (o. Beroun)

Nálezové okolnosti: Bohatý soubor nálezů publikovaných J. L. Píčem nepochází z výzkumu, ale z neodborného hledání.

Na oppidu bylo nalezeno množství prstenů z různých materiálů, některé dokonce se zachovanými nebo vypadanými kameny nebo skleněnou perlou.

Již J. L. Píč ve své publikaci registruje 5 jednoduchých zlatých prstenů: dva z nich vyrobené z tenkého zlatého drátu a tři ze zlaté proužky beze vsí ozdoby. Registruje již také zlatý prsten, ve kterém byl místo řezaného kamene zasazen jantar. Dostaly se do sbírek Národního muzea.

Další nález zlatého prstenu pochází z období 80. let 20. stol., kdy detektoráři získali zlaté a stříbrné mince, dále i zlatý "snubní" prsten s výzdobou kroužků se středovou tečkou.

Bohatý je i soubor prstenů bronzových: například prsten z bronzové proužky se slabou rýhou na středu zevnější strany, další z jednoduchého bronzového drátu spirálovitě svinutého, další z bronzového drátu s přeloženými konci (vrchní připomíná svým tvarem hadí hlavu), další uzavřený v jedné polovici pěkně profilovaný. Nalezeny byly také 3 prsteny z bronzového drátu s konci svinutými v plochou spirálku. Jeden bronzový prsten má místo spirálky tři malé otvory, z nichž dva krajní byly vyplněny emailovou látkou, do prostřední byla vsazená skleněná kulička.

Registrováno je také minimálně 5 železných a 1 stříbrný prsten.

Nález dalšího bronzového prstenu pochází z roku 1997. Zhruba 350 m jihovýchodně od brány se po orbě objevilo kruhové zbarvení o průměru 10 – 12 m. Zločinci s detektory kovů v něm identifikovali mnohé zlaté, stříbrné a bronzové mince, bronzový prsten a bronzovou plastiku muže s nákrčníkem, helmou a sponou. Nedokonale vypracovaný bronzový prsten s oválným štítkem s vhloubenou linií znázorňující běžícího psa (rozměry 3x 3,2 cm, velikost štítku 1,9 cm) je však považován za falzifikát.

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum*. Str. 49 – 53; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 346; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 464 – 468; TENTÝŽ. Keltské nálezy z Čech získané v letech 1990 – 2000 detektory kovů. In: *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001. Str. 447; VENCLOVÁ, Natalie. *Prehistoric glass in Bohemia*. Str. 302 – 303.

TĚCHOBUZICE (o. Litoměřice)

Nálezové okolnosti: V poloze Stínadla údajně nalezen roku 1893 kostrový hrob z doby laténské nebo hradištní, jehož obsahem byly: bronzový prsten, stříbrný kroužek a bronzový nákrčník plátovaný zlatem. Předměty jsou bohužel nezvěstné.

Literatura: BUDINSKÝ, Peter. *Keltské kostrové hroby z Litoměřicka a z Lounska v archeologické sbírce teplického muzea (fond Teplice)*. Str. 54.

TĚŠÍNŮV, obec Krč (o. Písek)

Nálezové okolnosti: Na počátku 2. světové války byla v lese Sýkorce rozebrána bez přítomnosti archeologa mohyla z 6. – 5. století, mimo jiné s nálezy téměř dvou desítek skleněných korálů a se dvěma bronzovými prstýnky.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 479.

TOUŠEŇ (o. Praha — východ)

Nálezové okolnosti: V areálu sídliště nalezeny kromě zlomků keramiky také bronzové šperky a jehlice a zlomek skleněného prstenu.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 484; SNÍTILÝ, Pavel. Toušeň. In: *Výzkumy v Čechách 2000*. Praha, 2003. Str. 393 — 394.

TRUBÍN (o. Beroun)

Nálezové okolnosti: Roku 1931 nalezena neúplná kostra v "nepravidelné poloze", v jejíž blízkosti byly pozorovány zvířecí kosti. V hrobě ženy byly nalezeny bronzové šperky, prsten, náramek a dvě spony ze 4. století.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 486.

TŘEBUŠICE (o. Most)

Nálezové okolnosti: Muzeum v Mostě a muzeum v Teplicích mají různé předměty z kostrových hrobů bez bližších údajů. Národní muzeum má z Bergrovy sbírky zlomky šnekovitých kruhů, část bronzového řetězu se dvěma bronzovými závěskami, část jiného bronzového řetězu, bronzové spony a náramky, prsteny a nádobku. J. L. Píč ve svém díle jmenuje například bronzový prsten vyrobený ze silnějšího proužku, ve středu zdobený perličkovými pupínky umístěný v Národním muzeu.

Literatura: PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Str. 44, 172; FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 385; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 490.

TŘÍSOV, obec Holubov (o. Český Krumlov)

Výzkum na oppidu o rozloze 26 ha začal už před 2. světovou válkou (ve 30. letech 20. století prehistorickým seminářem německé univerzity v Praze, pod vedením profesora Leonharda Franze a jeho asistentky Camilly Streit) a potom pokračoval od roku 1954 až do roku 1982 (Jiří Břeň z Národního muzea v Praze). Mnoho nálezů však dosud zůstalo nezpracovaných v depozitáři Národního muzea, proto se jim věnuje Z. Karasová.

Výzkumy uvnitř plochy oppida bylo doloženo několik typů objektů. Výrobní činnost byla pravděpodobně soustředěna na severní akropoli, kde byla zachycena chata s nálezy hliněných forem na odlévání přezek a kelímky se stopami bronzoviny na jejich vnitřních stěnách. Podobná dílna byla zachycena i na vnitřní straně severního křídla západní vnitřní brány.

Z oppida existují i doklady mincovnictví, kromě toho je třísovské oppidum charakteristické produkcí keramiky s příměsí tuhy v keramické hmotě. Vyspělé zemědělství dokládá množství železných nástrojů, které spolu s keramikou tvoří největší část nálezů na lokalitě.

Nálezové okolnosti: Z bronzových šperků patří mezi nejzajímavější závěsky v podobě trojúhelníkové destičky zdobené rytými soustřednými kroužky, kolečka s různým počtem loukotí. Objevují se i jednoduché drátěné prsteny a mnoho dalších ozdob.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 492 — 494; KARASOVÁ, Zuzana. Keltské oppidum na Třisově. In: *Dívčí Kámen, přírodní rezervace a historický vývoj osídlení. Sborník příspěvků ze semináře dne 26. září 2002 v Regionálním muzeu v Českém Krumlově*. Kremže: Obec Kremže, 2004. Str. 56 — 61.

ÚSTÍ NAD LABEM — město (o. Ústí nad Labem)

Nálezové okolnosti: Dva bronzové prsteny vyzvednuty z obytné jámy, asi polozemnice, při záchranném výzkumu roku 1926 v Sýkorově cihelně. Nálezy byly uloženy do Okresního muzea v Litoměřicích.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 505.

VELEMYŠLEVES — ZÁLEZLY (o. Louny)

Nálezové okolnosti: V údolí mezi dvěma obcemi bylo objeveno několik kostrových hrobů s početnými předměty ze 4. — 3. století. Téměř všechny předměty se za doby Rakousko — uherské monarchie dostaly do vídeňského muzea, jen jeden opaskový kroužek do Teplic. Do vídeňského muzea se tak dostal i obsah dvou blíže neidentifikovatelných hrobů bez bližších údajů, který tam daroval L. Engl v letech 1913/14. Mezi nimi byl i bronzový hladký prsten o průměru 22 — 23 mm.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 505; HOLODŇÁK, Petr. Keltská pohřebiště ve středním Poohří. In: *Památky archeologické LXXIX*, 1988. Str. 58; MICHÁLEK, Jan. Bohemika z doby laténské ve sbírce pravěkého oddělení přírodovědného muzea ve Vídni. In: *Zprávy Československé společnosti archeologické* 19, č. 3, 1977. Str. 65 — 75.

VELETICE (o. Louny)

Nálezové okolnosti: Snad z hrobu pocházejí tři bronzové spony, prsten a dva náramky, které přišly z Benešovy soukromé sbírky do Národního muzea. Bronzový prsten s plastickými obvodovými žebírky má průměr 17 mm.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 387; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 505; HOLODŇÁK, Petr. Keltská pohřebiště ve středním Poohří. In: *Památky archeologické LXXIX*, 1988. Str. 58.

VÍTOV (o. Kladno)

Nálezové okolnosti: Nálezy z kostrových hrobů ze 4. — 3. století se nacházejí ve slánském muzeu: několik kruhů z hladkých polokoulí, pečetítkový nákrčník, náramky s kyjovitými konci, pečetítkové náramky, prsteny, články opasku z dvojitého řetízku, bronzová spona s terčovitou patkou a zlomky jiných spon, část lignitového kruhu.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 388; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 517.

VLINĚVES (o. Mělník)

Nálezové okolnosti: Několik hrobů ze 4. — 3. století bylo v meziválečném období vykopáno v bývalé pískovně pana Pšeničky jižně od vsi na břehu Labe. Nález pochází z hrobu bohaté ženy. Nálezový celek: náramky, nánožníky, spony, kostěný kroužek navlečený na prst levé nohy.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 388; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 519.

Nálezové okolnosti: Nález z roku 1939. Na pohřebišti byly v hrobě 5 nalezeny tyto artefakty: bronzový náramek, 2 bronzové spony, bronzový nákrčník, 2 bronzové nánožníky, železný náramek a švartnový prsten navlečený na prstě levé ruky.

Literatura: VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Str. 385.

ZÁVIST, katastrální území Lhota, obec Dolní Břežany (o. Praha — západ)

Nálezové okolnosti: Bronzový pánský prsten a hrot faléry z přepychového koňského postroje byly vyzvednuty z podlahy kultovního místa u vrcholu kopce.

Literatura: DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 82.

Nálezové okolnosti: Nález stříbrného prstenu je důkazem "návštěvy" opuštěného hradiště Závist kolonisty před sklonkem 4. stol. př. Kr., kteří se však pravděpodobně nesnažili využít výhod strategické polohy, jejíž zřícené hradby by jim poskytly zaručenou ochranu, ale ruiny knížecího sídla je lákaly pouze jako zdroj snadné kořisti.

Literatura: DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. Str. 89.

Nálezové okolnosti: Mezi velmi početnými archeologickými nálezy keramiky, nástrojů a šperků zaslouží jistě zmínky i dva prsteny s výplněmi.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 531.

ŽALOV (o. Praha — západ)

Nálezové okolnosti: Hrob bojovníka a hrob bohaté ženy byly nalezeny při hloubení jámy pro čerpadlo. Výbavu ženy tvořily jantarový korál, bronzový prsten a další bronzové šperky ze 4. století, které nyní tvoří součást sbírek muzea v Roztokách u Prahy.

Literatura: WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 538.

ŽELÉNKY (o. Teplice)

Nálezové okolnosti: Pohřebiště a sídliště. Roku 1891 byl údajně nalezen kostrový hrob s bronzovým náramkem, nánožníky a prý se 6 zlatými prsteny. O autentičnosti zprávy je značně pochybováno.

Literatura: FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Str. 390; WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 542.

12. 2 Závěr vytvořený na základě katalogu laténských prstenů

Studiem literatury se mi podařilo shromáždit informace o 69 lokalitách, na nichž byl učiněn nález alespoň jednoho laténského prstenu. Celkově jsem zjistila informace o 145 prstenech, které pocházejí z laténského období, nebo existuje alespoň takováto možnost zařazení. U 6 lokalit se mi nepodařilo dohledat přesný počet nalezených exemplářů, proto nejsou do počtu registrovaných laténských prstenů nijak zahrnuty. Stejná situace je u Duchcovského pokladu, kde není možné zjistit přesný počet nalezených artefaktů, zahrnují-li tedy do procentuálního určení i nálezy z něj, používám pouze orientační hodnotu 100 prstenů.

Zajímavé je zjištění, že pokud nezapočítáváme Duchcovský poklad, tak téměř polovina (62) nalezených prstenů pochází ze sídlištního kontextu. Je tomu zejména díky bohaté kolekci prstenů z oppida Stradonice. Svoji roli patrně však hraje i malá velikost prstenů, v jejímž důsledku jsou tyto předměty náchylnější ke ztracení.

Laténské prsteny pocházejí jak z ženských (20 ks), tak mužských hrobů (6 ks), přičemž ženských hrobů bylo registrováno zhruba třikrát tolik. Prsten v dětském hrobě byl registrován pouze v jednom případě. Vysoké procento hrobů, ve kterých byl nalezen prsten, však zůstalo neurčeno, nebo se o pohlaví pohřbeného jedince literatura nezmiňovala (40 ks).

V žádném případě nebyl prsten jediným artefaktem nalezeným v hrobě, naopak většinou šlo o hroby poměrně bohaté. To by mohlo ukazovat na to, že prsten nebyl šperkem příslušející všem vrstvám obyvatelstva.

U většiny prstenů se mi podařilo zjistit materiál, ze kterého byly vyrobeny. Pouze 11 jich zůstalo neurčených.

Při výzkumu se potvrdila hypotéza, že nejvíce prstenů v laténském období bylo vyrobeno z bronzu (88 ks). Tento počet vysoce převyšuje jiné kategorie materiálů výroby laténských prstenů. Je tomu pravděpodobně proto, že bronz je vhodnějším kovem pro jemnější umělecké zpracování šperků, rovněž nebyl pravděpodobně drahý.

Poměrně vysoký počet prstenů vyrobených ze zlata (23 ks) může být důsledkem menšího objemu materiálu potřebného k jejich výrobě. Prsteny tak mohly být svou cenou přístupnější než větší šperky, ovšem pouze za předpokladu, že nebylo příliš náročné a nákladné jejich umělecké zpracování, které by snad případně mohlo převyšovat samostatnou hodnotu samotného materiálu.

Nezodpovězenou otázkou však zůstává, co se se zlatými prsteny skutečně stalo po smrti jejich majitelů, zda byly vždy umístěny do hrobů, nebo je získali dědicové. Hrobové nálezy ukazují, že zlaté prsteny byly nošeny místními elitami, a to po celé keltské Evropě.

Protože byly pravděpodobně nošeny na viditelném místě, mohly sloužit jako jeden z jejich „odznaků“. ²⁵⁴ Přijmeme-li tuto informaci, otevírá se také otázka, do jaké míry byly prsteny z levnějších materiálů obdobou prstenů zlatých a byly společností chápány jako jakýsi odznak příslušníků jiných, avšak stále důležitých společenských vrstev.

Ač je v literatuře uváděno, že zbylé středové vývrtky švartny mohly posloužit k výrobě přeslenů nebo menších kroužků²⁵⁵, švartnových prstenů jsem zaregistrovala jen poměrně nízký počet (4 ks). Tento fakt by mohl být dán tím, že menší kruhy byly náročnější na opracování, také byly pravděpodobně křehčí a náchylnější k rozbití, zničené kousky by byly také hůře registrovatelné při výzkumu než výrobky například z kovů.

Rovněž poměrně nízký je počet prstenů ze skla (2 ks), zejména porovnáme-li tento počet s nálezy z Moravy, odkud pochází například 10 skleněných prstenů z jediné lokality — z Němčic nad Hanou (o. Prostějov).

Počet zjištěných železných prstenů (8 ks) ukazuje na to, že již i tento materiál byli schopni laténští výrobci umělecky zpracovat, přesto však železo bylo používáno zejména jako užitkový materiál a před jeho uměleckým zpracováním byl upřednostňován jiný materiál.

Registrováno bylo 7 prstenů ze stříbra. Počet může být ovlivněn měkkostí materiálu, prsteny z něj by byly pravděpodobně značně náchylné na zdeformování nebo zničení.

Nízký počet prstenů z organických materiálů (2 ks) je jednak ovlivněn nižší možností zachování těchto materiálů, popřípadě nižší pravděpodobností registrace jejich případných zbytků při starších, méně pečlivě prováděných archeologických výzkumech. Nemůžeme tak zcela vyloučit existenci prstenů z kůže nebo jiných přírodních materiálů (např. lýka), v případě, že byly prsteny jakýmsi odznakem jistého společenského postavení a byly tak jako šperk vyhrazeny pouze pro určitou skupinu obyvatelstva, nemusely však takovéto předměty vůbec existovat.

Nejvíce prstenů bylo zjištěno v období LT B, vysoký počet prstenů z období LT D je dán nálezovým celkem ze Stradonic. Teritoriálně potom největší množství laténských prstenů pochází ze středních a severozápadních Čech, což ovšem může být přímo závislé na prozkoumanosti jednotlivých regionů a lokalit a jejich publikaci.

Samostatnou otázkou zůstávají kroužky nalezené na prstu nohy nebo mezi nimi. Takový případ pochází ze dvou českých lokalit: z Vliněvsí (o. Mělník) a Kralup nad Vltavou (o. Mělník), přičemž v obou případech se jednalo o pohřeb ženy. Zda byly tyto artefakty

²⁵⁴ WALDHAUSER, Jiří. Die Goldfingerringe von Münsingen-Rain und ihre Vergleichsstücke aus Flachgräberfeldern im Gebiet zwischen dem schweizerischen Mittelland und den Karpatenbecken. In: *Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archeologie*, Band 2, Bern 1998. Str. 107-108.

²⁵⁵ Například *Pravěké dějiny Čech*. Str. 605.

nošeny již během života, nebo byly zemřelým navlečeny až posmrtně, popřípadě z jakého důvodu, bohužel není zjištěno.

Řada prstenů byla zhotovena tvarováním kovového drátu, anebo tenké tyčinky. Pro relativně snadnou tvarovatelnost takového materiálu můžeme sledovat několik jejich tvarových variant. Literatura bohužel ve většině případů neobsahovala příliš detailní informace o podobě prstenů nebo přímo jejich vyobrazení, není proto možné vyhledat podobné exempláře a analogie.

Zda byl uzavřený prsten Keltů považován za symbol nekonečna, nebo zda použitý dražší materiál symbolizoval intenzivnější ochranu, zůstává nejisté.²⁵⁶

²⁵⁶ WALDHAUSER, Jiří. Die Goldfingerringe von Münsingen-Rain und ihre Vergleichsstücke aus Flachgräberfeldern im Gebiet zwischen dem schweizerischen Mittelland und den Karpatenbeckem. In: *Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archeologie*, Band 2, Bern 1998. Str. 108.

13 Závěr

Nošení osobních šperků v laténském období podléhalo častým změnám vkusu.

O přitažlivosti laténských výrobků (nejen šperků, ale i mečů a dalších výsledků laténského umění) nejen pro odborníky a archeology, ale i pro oči laické veřejnosti, svědčí to, že jsou často vystavovány na nejrůznějších regionálních i historických výstavách.

Vypracování této práce si žádalo shromáždění a nastudování velkého počtu literatury, přesto není vyloučeno, že při dalším bádání, zejména o menších nalezištích nebo novějších nálezech, by byl nálezový fond prstenů ještě dále rozšířen.

Práce byla vytvořena na základě práce s literaturou, což občas přineslo problémy například v podobě jiných názvů lokalit v jednotlivých dílech, rovněž byl někdy problém spojit nálezy zapsané v muzejních sbírkách a nálezy z nalezišť. Problémem byla v některých případech i nedostatečně podrobná publikace nálezů jednotlivých lokalit, v publikacích stručně věnovaným nálezům z jednotlivých lokalit se často objevovalo pouze označení „šperky“ nebo „ozdoby“, v popřípadě shromažďování informací o prstenech jsem se často setkávala s označením „kroužek“, ze kterého není patrné, zda se jedná o část opasku, prsten nebo snad zcela jiný artefakt. Protože některé prsteny mohly mít pouze jednoduchou formu, mohou být snadno zaměněny za jiný typ artefaktu. Problémem je také jejich malá velikost, takže zejména při starších výzkumech mohly být snadno přehlédnuty.

14 Resume

Die Bearbeitung dieser Arbeit verlangte die Sammlung und Erarbeitung von einer großen Menge der Literatur, trotzdem kann man nicht ausschließen, dass während einer weiteren Forschung, vor Allem über einigen kleineren Fundstellen oder kleineren Auffindungen, der Auffindungsfond noch breiter werden könnte.

Durch das Literaturstudium gelang es mir, die Informationen über mehr als 69 Lokalitätet zu erfassen, wo man mindestens einen latènen Fingerring fand. Insgesamt stellte ich die Informationen über 145 Fingerringe, die aus der Latènezeit kommen, oder mindestens es die Möglichkeit dieser Zeitzuordnung gibt. Bei 6 Lokalitäten gelang es mir nicht, die genaue Anzahl von den gefundenen Exemplaren nachzusuchen, deshalb sind sie nicht in die Anzahl der Fingerringe einbezogen. Dieselbe Situation gibt es auch bei dem Schatz aus Duchcov, wo man keine genaue Anzahl der gefundenen Artefakte feststellen konnte.

Interessant ist die Feststellung, dass mehr als eine Hälfte (62) der gefundenen Fingerringe aus dem Siedlungskontext stammte. So ist es vor allem dank der reichen Sammlung von den Fingerringen aus dem Oppidum Stradonice. Ein bestimmter Faktor ist aber auch ihre kleine Größe, in deren Folge man diese Dinge leichter verlieren konnte.

Die latènen Fingerringe stammen sowohl aus den weiblichen (20 Stück), als aus männlichen (6 Stück) Graben, wobei man die weiblichen Graben etwa dreimal mehr registrierte. Im Kindergrab wurde der Fingerring nur einmal registriert. Das große Prozent der Graben, wo man einen Fingerring fand, blieb aber unbestimmt, oder die Literatur erwähnte nicht das Geschlecht des Einzelnes (40 Stück).

Keiner Falls war der gefundene Fingerring der einzelne im Grab gefundene Artefakt, gegenseitig handelte es sich um relativ reiche Graben. Das konnte daran zeigen, dass der Fingerring kein Schmuck war, der allen Teilen der Bevölkerung gehörte.

Bei der Mehrheit der Fingerringe gelang es mir, das Material festzustellen, aus dem sie hergestellt wurden. Nur 11 Fingerringe blieben nicht näher festgestellt.

Während der Untersuchung bestätigte sich die Hypothese, dass die Mehrheit der Fingerringe in der Latènezeit aus der Bronze hergestellt wurde (88 Stück). Diese Anzahl übersteigt hoch die anderen Kategorien von den Materialien der Latènefingerringeproduktion. Ziemlich hoch ist die Anzahl der Goldfingerringe (23 Stück).

Die Anzahl der festgestellten Eisenfingerringe (8 Stück) zeigt daran, dass die latènen Hersteller imstande waren, auch dieses Rohstoff künstlich zu bearbeiten, trotzdem wurde das

Eisen vor allem nur als Gebrauchsmetall genützt und vor seiner künstlichen Bearbeitung wurde ein anderes Material favorisiert.

Man registrierte 7 Silberfingerringe. Die Anzahl kann durch die Weichheit des Materials beeinflusst werden, die Fingerringe aus diesem Material wurden wahrscheinlich ziemlich gegen Die Deformation oder die Zerstörung anfällig. Ich registrierte nur vergleichsweise niedrige Anzahl der Sappropeliteringe (4 Stück). Ebenfalls ziemlich niedrig ist die Anzahl der Glasfingerringe (2 Stück), vor allem im Vergleich mit den Auffindungen in Mähren, woher zum Beispiel 10 Glasfingerringe aus der einzigen Lokalität Nĕmčice nad Hanou (Bezirk Prostějov) stammen.

Auch die Anzahl der Fingerringe aus den vegetabilischen Stoffen ist niedrig (2 Stück). Es ist einerseits durch die niedrigere Erhaltungsmöglichkeit der Materiale beeinflusst, andererseits auch durch die niedrigere Wahrscheinlichkeit der Registrierung der eventuellen Resten von diesen Stoffen während der älteren, weniger sorgsam durchgeführten archäologischen Untersuchungen. Wir können also nicht das Existieren der Lederfingerringe oder der Fingerringe aus einem anderen Naturmaterial (z.B. der Baumbast) ausschließen, im Falle, dass die Fingerringe zum Symbol von einem bestimmten Status wurden und so wurden sie als der Schmuck nur für eine bestimmte Gesellschaftsgruppe vorbehalten, diese Dinge mussten aber auch gar nicht existieren.

Die meisten Fingerringe wurden in der LT B Zeit festgestellt, die große Anzahl der Fingerringe aus der LT D Zeit ist durch das Fundkomplex aus Stradonice gegeben. Die größte Anzahl der latänen Fingerringe stammt territorial aus Mittel- und Nordböhmen, was aber von der Untersuchung der einzelnen Regionen und Lokalitäten und ihren Publikationen abhängig sein kann.

Zu einer separaten Frage bleiben die auf der Zehe oder zwischen den Zehen gefundenen Ringe. Ein solcher Vorfall stammt aus zwei böhmischen Lokalitäten: Vliněves und Kralupy nad Vltavou (Bezirk Mělník), wobei es sich in beiden Fällen um Leichenbegräbnis von einer Frau handelte. Es wurde leider nicht festgestellt, ob diese Artefakte schon während des Lebens getragen wurden, oder erst nach dem Tod, beziehungsweise aus einem anderen Grund den Gestorbenen angezogen wurden.

Viele von Fingerringen wurden durch die Formgebung eines Drahtes oder einer dünnen Stange angefertigt. Für die relativ mühelose Umformung solchen Materials kann man mehrere ihre Gestaltvarianten folgen. Die Literatur beinhaltete leider in den meisten Fällen wenige Detailinformationen über die Gestaltung der Fingerringe oder direkt ihr Abbild, es ist deshalb nicht möglich, solche Exemplare und Analogien zu finden.

Es bleibt unsicher, ob die Kelten den geschlossenen Fingerring für ein Symbol der Endlosigkeit hielten, oder ob der benutzte teurere Stoff einen intensiveren Schutz symbolisierte. Das Tragen der persönlichen Schmucke in der Latènezeit unterstand aber auch den häufigen Geschmackänderungen.

15 Seznam použitých zdrojů

15.1 Použitá literatura

- BAUEROVÁ, Anna. *Zlatý věk Keltů v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1109-7.
- BOUZEK, Jan. *Keltové českých zemí v evropském kontextu*. Druhé vydání. Praha: TRITON, 2009. ISBN 978-80-7387-233-5.
- BUDINSKÝ, Peter. *Libkovice (Mariánské Radčice), Jenišův Újezd, Hostomice: Významná naleziště doby laténské v Podkrušnohoří: Část I, Libkovice (Mariánské Radčice)*. Teplice, 1968.
- BUDINSKÝ, Peter. *Libkovice (Mariánské Radčice), Jenišův Újezd, Hostomice: Významná naleziště doby laténské v Podkrušnohoří: Část II, Jenišův Újezd*. Teplice, 1970.
- BUDINSKÝ, Peter. *Libkovice (Mariánské Radčice), Jenišův Újezd, Hostomice: Významná naleziště doby laténské v Podkrušnohoří: Část III-1, Hostomice, rekonstrukce naleziště a prameny*. Teplice, 1987.
- BUDINSKÝ, Peter. *Keltské kostrové hroby z Litoměřicka a z Lounska v archeologické sbírce teplického muzea (fond Teplice)*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 1994. ISBN 80-95321-06-8.
- ČIŽMÁŘOVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-294-X.
- DRAHOTOVÁ, Olga et al. *Historie sklářské výroby v českých zemích I. díl: Od počátků do konce 19. století*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1287-7. Str. 29-72.
- DRDA, Petr – RYBOVÁ, Alena. *Keltové a Čechy*. 2. rozšířené vydání. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0658-3.
- DVOŘÁK, František. *Pravěk Kolínska: Soupis archaeologických památek Kolínska a Kouřimska*. Kolín, 1936.
- FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Praha, 1956.
- FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. 4. vydání. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0526-9.
- FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*. Druhé vydání. Brno, 1997. ISBN 80-85436-58-2.
- FRIDRICHOVÁ, Marie (ed.). *Praha v pravěku*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 1995. ISBN 80-85394-11-1.

- JACKOVÁ, Magdaléna. Malý velký Kelt. In: BARTLOVÁ, Milena (ed.). *Pop History: O historické věrohodnosti románů, filmů, komiksů a počítačových her*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-345-2. Str. 121-129.
- KNÁPEK, Zdeněk. *Kniha pro každého Kelta aneb pravda o keltském původu našeho národa*. Olomouc: Rubico, 1999. ISBN 80-85839-28-8.
- KUDRNÁČ, Jaroslav. *Zlato v Pootaví*. Oblastní muzeum v Písku, 1971.
- KUNA, Martin et al. *Nedestruktivní archeologie: Teorie, metody a cíle*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1216-8.
- LUTOVSKÝ, Michal- SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-236-8.
- NEUSTUPNÝ, Jiří. *Pravěk lidstva*. Praha: Orbis, 1946.
- NEUSTUPNÝ, Jiří at al. *Počátky šperku*. Národní museum, 1955.
- VENCLOVÁ, Natalie. *Prehistoric glass in Bohemia*. Praha, 1990.
- VENCLOVÁ, Natalie. *Výroba a sídla v době laténské: Projekt Loděnice*. Digitální forma. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-86124-22-3.
- VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 7: Doba laténská*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-86124-80-3.
- VENCLOVÁ, Natalie (ed.). *Archeologie pravěkých Čech 6: Doba halštatská*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-86124-79-7.
- PÍČ, Josef Ladislav. *Starožitnosti země české, díl 2, svazek 1: Čechy na úsvitě dějin: Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Praha, 1902.
- PÍČ, Josef Ladislav. *Starožitnosti země české, díl 2, svazek 2: Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum*. Praha, 1903.
- PIETA, Karol. *Umenie doby železnej*. Bratislava: Tatran, 1982. ISBN 61-342-82.
- PLEIRER, Radomír. *Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích: Vývoj přímé výroby železa z rud od doby halštatské do 12. věku*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie věd, 1958.
- PLEINER, Radomír. *Iron in Archaeology: Early European Blacksmiths*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-86124-62-2.
- PLEINER, Radomír – RYBOVÁ, Alena. *Pravěké dějiny Čech*. Praha: Academia, 1978.
- RYBOVÁ, Alena. *Laténská sídliště ve východních Čechách a přilehlé oblasti středočeské*. Hradec Králové, 1968.

- SKLENÁŘ, Karel. *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870: Prehistorie a protohistorie*. Praha: Národní muzeum, 1992. ISBN 80-7036-012-7.
- STOCKÝ, Albín. *Čechy v době železné*. Praha, 1933.
- WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby: Laténská pohřebiště ze 4.- 3. století v Čechách*. Praha: Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-300-2.
- WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-053-5.
- WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách: Dodatky*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-350-3.
- *Výzkumy v Čechách 2000*. Praha: Archeologický ústav AVČR, 2003. ISBN 80-86124-38-X.
- *Výzkumy v Čechách 2001*. Praha: Archeologický ústav AVČR, 2003. ISBN 80-86124-44-4.
- *Výzkumy v Čechách 2002*. Praha: Archeologický ústav AVČR, 2004. ISBN 80-86124-50-9.
- *Výzkumy v Čechách 2003*. Praha: Archeologický ústav AVČR, 2006. ISBN 80-8624-61-4.
- *Výzkumy v Čechách 2004*. Praha: Archeologický ústav AVČR, 2007. ISBN 80-8124-61-4.

15.2 Odborné články

- BLAŽEK, Jan – HLAVOVÁ KULJAVCEV, Jana – MEZENSKÁ, Eliška. Laténské pohřebiště v Lovosicích- Prosmykách, okr. Lovosice. In: *Zprávy české archeologické společnosti: Výzkumy v Čechách 2009*. Praha, 2010. ISSN 1211-992-X. Str. 26.
- BÖHM, Jaroslav. Drobné prehistorické nálezy I. In: *Památky archeologické XXXV*, 1927, s. 46 — 63.
- BŘEŇ, Jiří. Význam spon pro datování keltských oppid v Čechách. In: *Sborník Národního muzea*, svazek XVIII, č. 5, 1964. Str.196 — 197.
- BŘEŇ, Jiří. Zvláštní typy sídlištních objektů na keltském oppidu v Třísově u Českého Krumlova. In: *Časopis Národního muzea*, 144, 1975. Str.119 — 136.
- BUBENÍK, Josef – VELÍMSKÝ, Tomáš. Archeologický výzkum polokulturní lokality u Jenišova Újezda, okr. Teplice. In: *Archeologické výzkumy v Čechách v severozápadních Čechách v letech 1973-1982*. Praha, 1986. Str. 42 — 49.
- BUREŠ, Michal. Plochá kostrová pohřebiště doby laténské v Praze. In: *Archaologica Pragensia* 8, 1987. Str. 5 — 156.
- ČIŽMÁŘ, Miloš. Detektor ano nebo ne? Archeologie a detektory kovů. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. ISSN 0323-1267. Str. 284 — 290.
- DANIELISOVÁ, Alžběta. Povrchová prospekce na oppidu České Lhotice. In: *Vitaarcheologica: Sborník Víta Vokolka*, 2006. Str. 69 — 80.
- FELCMAN, Jan. Archeologický výzkum „Údolí svatojiřského“ a okolí. In: *Památky archaeologické a místopisné* LVIII, 1900. Str. 13 — 39.
- HELLICH, Jan. Kostrové hroby laténeské na Poděbradsku. In: *Památky archaeologické a místopisné* XIX, 1902. Str. 183 — 188.
- HLOŽEK, Josef – SMÍŠEK, Kamil. Záchranný archeologický výzkum v trase komunikace pro obchodní centrum „OUTLET AIRPORT PRAHA“ na katastru obce Kněžívka, okr. Praha — západ. In: *Zprávy české archeologické společnosti: Supplément 71: Archeologické výzkumy v roce 2007*. Praha, 2008. ISSN 1211-992X. Str. 5 — 6.
- HOLODŇÁK, Petr. Keltská pohřebiště ve středním Poohří. In: *Památky archeologické* LXXIX, 1988. Str. 38 — 105.
- HRUBÝ, Petr. Výšinné lokality pozdní doby halštatské a časně doby laténské v jižních Čechách. In: *Zprávy české archeologické společnosti, Supplément 34*, 1998. ISSN 1211 — 992X.

- HUBKOVÁ, Jana. Poznámky ke konzervaci archeologických nálezů z kovových materiálů. In: *Zprávy české archeologické společnosti* 43, 1993. Str. 1 — 3.
- KARASOVÁ, Zuzana. Keltské oppidum na Třísově. In: *Dívčí Kámen, přírodní rezervace a historický vývoj osídlení. Sborník příspěvků ze semináře dne 26. září 2002 v Regionálním muzeu v Českém Krumlově*. Kremže: Obec Kremže, 2004. Str. 56 — 61.
- KLECANDA, Jindřich. La Ténéské nálezy v Novém Bydžově. In: *Památky archaeologické a místopisné XIX*, 1902. Str. 157 — 161.
- KOSTELNÍKOVÁ, Marie. Počátky textilní výroby v Čechách a na Moravě do 11. století podle archeologických nálezů. In: *Z dějin textilu: Studie a materiály*, svazek 9, 1985. Str. 7 — 36.
- KOUTECKÝ, Drahomír. Laténská chata z Braňan. In: *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993-1997*. Most, 1999. ISBN 80-901828-5-2. Str. 77 — 91.
- KŘIVÁNEK, Roman. Nelegální využívání detektorů kovů není problém několika českých lokalit. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. ISSN 0323-1267. Str. 313 — 321.
- KUNA, Martin. Detektory kovu v archeologii. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. ISSN 0323-1267. Str. 323 — 328.
- KVĚT, Radan. Keltské osídlení České republiky v závislosti na predispozici stezek. In: *Archaeologica historica* 22, 1998. Str. 215 — 222.
- MICHÁLEK, Jan. Bohemika z doby laténské ve sbírce pravěkého oddělení přírodovědného muzea ve Vídni. In: *Zprávy Československé společnosti archeologické* 19, č. 3, 1977. Str. 65 — 75.
- MICHÁLEK, Jan. Město Strakonice a nejbližší okolí v pravěku až raném středověku. In: *Strakonice: vlastivědný sborník 1, Kapitoly z historie*. Strakonice: Město Strakonice, 2002. ISBN 80-238-7889-1. Str. 3 — 39.
- MICHÁLEK, Jan — VENCLOVÁ, Natalie. Laténské sklo ze Strakonicka. In: *Archeologické rozhledy* XLVI, 1994, sešit 4. Str. 558 — 583. ISSN 0323-1267.
- MILITKÝ, Jiří. Nálezy z pozdní doby halštatské až časně doby laténské z polokulturního sídlištního areálu v Kostelci nad Orlicí (okr. Rychnov nad Kněžnou). In: *Vitaarcheologica: Sborník Víta Vokolka*, 2006. Str. 175 — 190.
- MOTYKOVÁ, Karla. Doklady výroby z bronzu na laténském sídlišti u Holubic (okr. Praha — západ). In: *Praehistorica* VIII, 1981. Str. 193 — 199.

- PLEINER, Radomír. Hostivice — Palouky: Protohistorický výroba železa. In: *Archeologie ve středních Čechách* 9, 2005. Str. 385 — 400.
- PRINC, Milan. Dílna kováře na oppidu v Hradišti u Českých Lhotic. In: *Praehistorica* VIII, 1981. Str. 209 — 215.
- RYBOVÁ, Alena. Pozdně laténské a časně římské sídliště v Novém Bydžově — Chudonicích. In: *Acta musei reginaehradecensis*, serie B, VII, 1964. Str. 3 — 141.
- RYBOVÁ, Alena. Neznámé keltské kostrové hroby z Bechlína na Roudnicku. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*, Historie 8, 1992. Str. 117 — 125.
- ŘEZÁČ, Milan. Mladolaténské sklo v západních Čechách. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*, Historie XVII. Západočeské muzeum v Plzni, 2004. ISBN 80-7247-037-X. ISSN 0862-3597. Str. 159 — 173.
- SALAČ, Vladimír. O železářství v době laténské a římské v Čechách. In: *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993-1997*. Most, 1999. ISBN 80-901828-5-2. Str. 103 — 121.
- SALAČ, Vladimír. O obchodu v pravěku a v době laténské především. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. ISSN 0323-1267. Str. 33 — 58.
- SANKOT, Pavel. Dva puklicové nánožníky z Kralup nad Vltavou. In: *Praehistorica* VIII, 1981. Str. 187 — 190.
- SEDLÁČKOVÁ, Hedvika – WALDHAUSER, Jiří. Laténská pohřebiště ve středním Polabí, okr. Nymburk. In: *Památky archeologické* LXXVIII, 1987. Str. 134 — 204.
- SCHÁNIL, Josef. Kultura laténská a její vlivy na popelnicová pole v Čechách. In: *Obzor prehistorický* I, 1922. Str. 15- 24.
- SMOLÍK, Josef. Bronzové kruhy s dutými polokoulemi. In: *Památky archaeologické a místopisné* XII, 1884. Praha. Str. 545 — 554.
- SMRŽ, Zdeněk. Archeologové, mrcasníci a detektoráři. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. ISSN 0323-1267. Str. 321 — 323.
- STOLZ, Daniel – ŘEZÁČ, Milan. Nové nálezy laténských skleněných náramků a švartnového kruhu z Berounska. In: *Archeologie ve středních Čechách* 9, 2005. Str. 329 — 340.

- SVĚTLÍK, Ivo — DRESLEROVÁ, Dagmar — LIMBURSKÝ, Petr. Radiouhlík v přírodě a jeho využití pro datovací účely. In: *Archeologické rozhledy* LIX, 2007, sešit 1. Str. 80 — 94. ISSN 0323-1267.
- ŠEDO, Ondrej. Archeologie, archeologové a detektory kovů. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. ISSN 0323-1267. Str. 291 — 301.
- ŠNAJDR, Ludvík. Hradiště Lhotské u Nasevrk. In: *Pravěk* 11, 1911. Str. 15 — 17.
- TICHÝ, Radomír — DOHNÁLKOVÁ, Hana — DOHNÁLKOVÁ, Iva — THÉR, Richard. Záchranný archeologický výzkum pravěké polokulturní lokality v Tuněchodech (dobývací prostor Úhřetice I. cihelny) v roce 2006. In: *Zprávy české archeologické společnosti: Supplément 68: Archeologické výzkumy v Čechách 2006*. Praha, 2007. ISSN 12-11-992X. Str. 19 — 20.
- TUREK, Jan. Laténské pohřebiště v Tišicích (okr. Mělník). Předběžná zpráva o výzkumu v roce 1996. In: *Archeologie ve středních Čechách* 1, 1997. Str. 237 — 265.
- VENCL, Slavomil. Detektoráři jsou specializovaní zloději, něco na způsob bytařů. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. ISSN 0323-1267. Str. 307 — 309.
- VENCLOVÁ, Natalie. Fialové sklo v českém laténu. In: *Praehistorica* VIII, 1981. Str. 217 — 220.
- VENCLOVÁ, Natalie. Specializovaná výroba: teorie a modely. In: *Archeologické rozhledy* XLVII, 1995, sešit 4. Str. 541 — 564. ISSN 0323-1267.
- VENCLOVÁ, Natalie — HULÍNSKÝ, Václav — FRÁNA, Jaroslav — FIRKLE, Marek. Němčice nad Hanou — nová sklářská dílna doby laténské. In: *Historické sklo* 4, 2007.
- VÍCH, David. Detektory kovů v archeologii: úhel pohledu regionálního archeologa. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. ISSN 0323-1267. Str. 301 — 306.
- WALDHAUSER, Jiří. Hromadný nerituální hrob historických Keltů z Prahy — Bubenče. In: *Archeologica Pragensia* 6, 1985. Str. 139 — 147.
- WALDHAUSER, Jiří. Keltské nálezy z Čech získané v letech 1990 — 2000 detektory kovů. In: *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001. Str. 441 — 451.
- WALDHAUSER, Jiří. Nezákonné užití detektorů kovů na jednom příkladu z laténu: bilance a perspektivy. In: *Archeologické rozhledy* LVIII, 2006. ISSN 0323-1267. Str. 309 — 313.
- WALDHAUSER, Jiří. Die Goldfingerringe von Münsingen—Rain und ihre Vergleichsstücke aus Flachgräberfeldern im Gebiet zwischen dem schweizerischen Mittelland

und den Karpatenbeckem. In: *Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archeologie*, Band 2, Bern 1998. Str. 83 — 121.

- WALDHAUSER, Jiří – KOLDROVÁ, Klára. Mimořádné aktivity Keltů na skalním útvaru Sokolka v Pojizeří. In: *Archeologie ve středních Čechách* 10, 2006. Str. 555 — 598.
- WALDHAUSER, Jiří – SALAČ, Vladimír. Keltská pohřebiště ve středním Pojizeří. In: *Muzeum a současnost*, 1977. Str. 35 — 80.
- WALDHAUSER, Jiří – SLABINA, Miroslav. Nálezy kovové hmotné kultury na hradišti Obří hrad (kat. úz. Studenec, okres Prachatice). In: *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001. Str. 452 — 455.
- ŽEBERA, Karel. Švartnové šperky z Čech. In: *Geologický průzkum* 8, 1980. Str. 236 — 238.

15.3 Internetové zdroje

- URL: <<http://www.beltine.cz/>>. [cit. 9. 2. 2011].
- URL: <<http://www.archeoparkprasily.cz/>>. [cit. 9. 2. 2011].
- URL: <<http://www.boii.cz/01-uvodni-stranka/index.php>>. [cit. 9. 2. 2011].
- URL: <<http://www.nizbor.com/>>. [cit. 9. 2. 2011].
- URL: <http://www.rozhlas.cz/sever/audio/_audio/00895913.mp3>. [cit. 9. 2. 2011].

16 Seznam příloh a jejich zdroje

16. 1 Seznam a zdroje textových příloh

Tab. 1: Absolutní datování jednotlivých fází doby laténské v Čechách a ve střední Evropě. (VENCLOVÁ, Natalie. *Archeologie pravěkých Čech* 6. Str. 21.)

Tab. 2: Chronologická tabulka podle *Encyklopedie Keltů v Čechách*. (WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 41.)

Tab. 3: Tabulka jednotlivých nálezů prstenů. (Autorka)

Tab. 4: Grafické vyjádření datace nálezů laténských prstenů na jednotlivých lokalitách. (Autorka)

Graf 1: Percentuální určení materiálů laténských prstenů. (Autorka)

Graf 2: Percentuální určení nálezových okolností laténských prstenů. (Autorka)

Graf 3: Percentuální určení nálezových okolností laténských prstenů v případě, započítáme-li nález Duchcovského pokladu (100 ks prstenů). (Autorka)

Graf 4: Percentuální určení podle okresů lokalit, na nichž byly nalezeny laténské prsteny. (Autorka)

Graf 5: Vennův diagram znázorňující počet nalezených prstenů pro jednotlivá období. (Autorka)

16. 2 Seznam a zdroje obrazových příloh

- Obr. 1:** Schématické plány keltských oppid v Čechách. (PLEINER, Radomír – RYBOVÁ, Alena. *Pravěké dějiny Čech*. Str. 613. Upraveno.)
- Obr. 2:** Vývoj spony v době laténské. (FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. 1995. Str. 90, obr. 24.)
- Obr. 3:** Detail výzdoby lučičků laténských spon. (WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 57.)
- Obr. 4:** Různé způsoby zavírání náramků z doby laténské. (FILIP, Jan. *Umělecké řemeslo v pravěku*. Str. 47, obr. 17. Upraveno.)
- Obr. 5:** Tabulka zobrazující nálezy z laténových hrobů. (WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 83.)
- Obr. 6:** Nálezy údajně pocházející z kostrového hrobu č. 2 z Bechlína. (RYBOVÁ, Alena. Neznámé keltské kostrové hroby z Bechlína na Roudnicku. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*, Historie 8, 1992. Str. 118, obr. 1.)
- Obr. 7:** Nálezy z Brázdimi (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Tab. LVII:11.)
- Obr. 8:** Zlatý prsten z Droužkovic (WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 202.)
- Obr. 9:** Zlatý prsten z Hořovic nebo Hořoviček (WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 216.)
- Obr. 10:** Nálezy z Hostomic. (WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 72; BUDINSKÝ, Peter. *Hostomice, rekonstrukce naleziště a prameny*. Tab. XXXIV:6.)
- Obr. 11:** Zlatý kroužek (prsten?) z Chotěnic. (WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 238.)
- Obr. 12:** Předměty z kostrového hrobu 131 z Jenišova Újezdu. (BUDINSKÝ, Peter. *Jenišův Újezd*. Příloha VI. Upraveno.)
- Obr. 13:** Kostrový hrob 115 z Jenišova Újezdu. (BUDINSKÝ, Peter. *Jenišův Újezd*. Str. 19, obr. 4.)
- Obr. 14:** Kostrový hrob 129 z Jenišova Újezdu. (BUDINSKÝ, Peter. *Jenišův Újezd*. Str. 24, obr. 5.)
- Obr. 15:** Bronzový maskovitý prsten z lokality Lahošť (FILIP, Jan. *Keltové ve střední Evropě*. Tab. IV:2.)
- Obr. 16:** Nálezy z Libčevsi. (BUDINSKÝ, Peter. *Keltské kostrové hroby z Litoměřicka a z Lounska v archeologické sbírce teplického muzea (fond Teplice)*. Teplice, 1994. Tab. IX;

PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Tab. XXV:15.)

Obr. 17: Libenice: některé nálezy z ženského hrobu. (FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. 1995. Str. 167, obr. 46.)

Obr. 18: Laténské švartnové šperky: Náramek z Hořešoviček na Slánsku, kroužek z Vliněvsi u Mělníka a prsten z Okoře. (ŽEBERA, Karel. Švartnové šperky z Čech. In: *Geologický průzkum* 8/1980. Str. 237.)

Obr. 19: Zlatý prsten z Prahy 9 — Hloubětína. WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Str. 412.)

Obr. 20: Bronzový prsten z Prahy 9 — Vinoř. (LUTOVSKÝ, Michal — SMEJTEK, Lubor et. al. *Pravěká Praha*. Str. 774.)

Obr. 21: Předměty z laténských hrobů ze 4. a počátku 3. století z Prahy 10 — Záběhlic. (PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Tab. XVII.)

Obr. 22: Prsten z Přemyšlení. (PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Tab. II:3)

Obr. 23: Obsah hrobů 1/81 a 2/81 z Radovesic II. (WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 88.)

Obr. 24: Obsah hrobů 3/81, 5/81 a 6/81 z Radovesic II. (WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 90.)

Obr. 25: Plánová dokumentace hrobů 1/81, 2/81, 3/81 a 5/81 z lokality Radovesice II. (WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 87.)

Obr. 26: Soubor nálezů ze Stradonic: prsteny, kameny z prstenů, perly z jantaru a barevného skla. (PÍČ, Josef Ladislav. *Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum*. Tab. VII.)

Obr. 27: Skleněné nálezy ze Stradonic. (VENCLOVÁ, Natalie. *Prehistoric glass in Bohemia*. Praha, 1990. Str. 364, Pl. 44.)

Obr. 28: Bronzový prsten z Třebušic ze sbírek Národního muzea. (PÍČ, Josef Ladislav. *Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách*. Tab. XXVIII:3)

Obr. 29: Drátěný prsten z Třisova (bez měřítka). (KARASOVÁ, Zuzana. Keltské oppidum na Třisově. In: *Dívčí Kámen, přírodní rezervace a historický vývoj osídlení. Sborník příspěvků ze semináře dne 26. září 2002 v Regionálním muzeu v Českém Krumlově*. 2004. Str. 61:3.)

Obr. 30: Mapa okresů ČR a vyznačeným počtem lokalit s nálezy laténských prstenů.

Obr. 31: Typologie prstenů. (WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby*. Str. 70.)

Obr. 32: Typologie prstenů ze zlata. (WALDHAUSER, Jiří. Die Goldfingerringe von Münsingen-Rain und ihre Vergleichsstücke aus Flachgräberfeldern im Gebiet zwischen dem schweizerischen Mittelland und den Karpatenbeckem. In: *Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archeologie*, Band 2, Bern 1998. Str. 91, Abb. 5.)

17 Textové přílohy

Tab. 1: Absolutní datování jednotlivých fází doby laténské v Čechách a ve střední Evropě.

BC	STŘ. EVROPA	ČECHY
500	480	480
	LT A	LT A
400	420	460
	LT B1	LT B1
	330	375
300	320	320
	LT B2	LT B2
	260	260
200	250	250
	LT C1	LT C1
	175	175
	LT C2	LT C2
	125	130
100	115	110
	LT D1	LT D1
	50	80 LT D1
		LT D2a
		70
0	30	40
	LT D2	LT D2b
		25

Tab. 2: Chronologická tabulka podle *Encyklopedie Keltů v Čechách*.

Absolutní chronologie		Kulturní označení (časové úseky a jejich trvání)		Časový záběr lexikonu	Relativní chronologie a její symboly		Roky
Sklonek starého letopočtu	600 >	Halštatská kultura	Mladší halštát	první pol. 6. století	±500 doba osídlení Čech Keltů (a konvenčně náplň/záběr lexikonu)	Ha D1	560/550
	500 >		Pozdní halštát	přelom 6./5. století		Ha D2	
	400 >	Laténská kultura	Časný latén	5.–počátek 4. století		LT A	480/460
	300 >		Starší latén	4. a část 3. století		LT B	LT B1a LT B1b 390/380 LT B2a LT B2b 330/320 260/250
	200 >		Střední latén	konec 3. a 2. století		LT C	LT C1a LT C1b 190/175
	100 >		Mladý latén			LT C2	130/120
	0 >		Pozdní latén	konec 2. a 1. století		LT D1	LT D1a LT D1b 50/25
	začátek nového letopočtu		Kultura doby římské	Laténsko-římský horizont		konec 1. století 1. století n. l.	germánské osídlení Čech

Tab. 3: Tato textová příloha zjednodušenou formou prezentuje zjištěné informace o prstenech z laténského období. Slouží především ke zjištění celkových počtů jednotlivých kategorií a tím vytvoření procentuálních a jiných závěrů.

Lokalita	Okres	Materiál								Nálezový kontext						Datae (absolutní data jsou uváděna př. Kr.)	Číslo obrazové přílohy	
		Bronz	Železo	Zlato	Stříbro	Švartna	Sklo	Organický	Neurčeno	Pohřeb				Náhodný nález	Neurčeno			
										Mužský	Ženský	Dětský	Neurčeno					
Bechlín	Litoměřice	1								X							LT B1b	6
Brázdim	Praha-východ			1								X					4.–3. stol.	7
Čakovice	Litoměřice	?										?					4.–3. stol.	
České Budějovice	České Budějovice							2								2	Neurčeno	
Dobrá Voda	Jičín			2								2					350–225	
Dobřany	Plzeň- jih	1													X		Neurčeno	
Droužkovice	Chomutov			1									X				5. století	8
Dřemčice	Litoměřice	1											X				Neurčeno	
		1										X					5. stol.	
Hořešovice	Kladno	1								X							4.-3. stol.	
Hořovice/ Hořovičky	Beroun/ Rakovník			1											X		Sklonek 5. nebo přelom 4. stol.	9
Hostomice	Teplice			1						X							LT A2/B1	10
		1								X							LT A2/B1	
		2	1												3		LT B	
		1											X				Neurčeno	10
Hostouň	Kladno	1									X					Neurčeno		
Hrdlovka	Teplice		2								2						5.-3. stol.	
Hřivice	Louny	1											X				4.-3. stol.	
Chotěnice	Chomutov			1									X				Kolem přelomu letopočtu	11
Chotíněves	Litoměřice	1										X					4.-3. stol.	

Chraberce	Louny	1											X			Přelom 6. a 5. století			
Jenišův Újezd	Teplice	1											X			300—200	12		
		2														100—0			
		1											X			200—100	13		
		1											X			300—200	14		
		1				1									2		100—0		
		1													X		200—0		
Kněžívka	Praha-západ	1											X			LT B1b			
Koštice	Louny	1											X			4.-3. stol.			
Kralupy nad Vltavou	Mělník	1											X			Neurčeno			
Křinec	Nymburk	2													2		LT B1a/B1b		
		1												X			LT B1a/B1b		
Lahošť	Teplice														1 0 0 ?		370-320		
		1															X	Neurčeno	15
Letky	Praha- západ	1											X				4.-3. stol.		
Libčeves	Louny	1											X				LT B1	16	
		1											X				4.-2. stol.	16	
Libčice nad Vltavou, část Chýnov	Praha-západ			1													X	5. století?	
Libenice	Kolín			1									X				2. polovina 4. století	17	
Libodřice	Kolín	1		1											2		4.—3. stol.		
Libochovany	Litoměřice	1													X		2.—1.stol.		
Milčice	Nymburk	1											X				LT B1a		
Nehasice	Louny							2					X	X			Neurčeno		
Nové Dvory	Kutná Hora														?		4. — 3. stol		
Nový Bydžov	Hradec Králové	1															X	Neurčeno	
Obří Hrad	Prachatice	1															X	2. — 1. stol	
Okoř	Praha- západ				1									X			3. stol.	18	
Podbořany-Buškovice	Louny	2													2		LT B1		
Praha 3-Žižkov				1										X			4.— 3. stol.		
Praha 5-Smíchov		1											X				4. stol.		
Praha 8- Libeň		1												X			4. stol.		

Praha 9 — Hloubětín				1						X						4. stol.	19
Praha 9 — Vinoř		1											X			4. stol.	20
Praha 10 — Záběhllice		1								X						4.— 3. stol.	21
Přemyšlení	Praha- západ							1					X			Neurčeno	22
Radovesice I	Teplice	1											X			Neurčeno	
Radovesice II	Teplice	1								X						LT B1b	23, 25
							1			X						LT B2a	24, 25
Rejšice	Mladá Boleslav	?								?						3.— 2. stol.	
Sedčice	Louny	2											2			LT B1b	
Slavětín	Louny				1										X	3. —2. stol.	
Slivínko	Mladá Boleslav	1												X		LA A-C1	
Smiřice	Hradec Králové							1							X	Neurčeno	
Soběsuky	Chomutov	1								X						Kolem r. 300	
Staňkovice	Louny				1					X						LT B2b- Cla	
Starý Bydžov	Hradec Králové	2											2			4.—3. stol.	
Stradonice	Beroun	2 7	5	1 0	1								4 2	1		1. stol.	26, 27
Těchobuzice	Litoměřice							3		2		1				4.stol.	
Teplice	Teplice	1													X	LT B1	
		1											X			LB B- C1 nebo doba hradištní	
Těšínov, obec Krč	Písek	2											2			6.—5. stol.	
Toušeň	Praha- Východ						1							X		Doba halštatská nebo laténská	
Trubín	Beroun	1											X			4. stol	
Třebušice	Most	1													X	4.—2. stol.	28
								?				?				4.—2. stol.	
Třísov	Český Krumlov							?					?			LT C2- LT D2	29
Ústí nad Labem- město	Ústí nad Labem	2											2			4. stol.	

Velemyšleves- Zálezly	Louny	1											X					LT Bla-Blb		
Veletice	Louny	1											X					LT Blb		
Vítov	Kladno							?					?					4.-3. stol.		
Vliněves	Mělník						1						X					4.-3. stol.		
					1									X				LT B2a/b?		
Závist	Praha — západ	1															X		6.— pol. 5. stol.	
					1													X		2. polovina 5. stol.— sklonek 4. století
									2								2		Neurčeno	
Žalov	Praha—západ	1											X					4. století		
Želénky	Teplice			6												6		Neurčeno		
CELKEM		8	8	2	7	4	2	2	1	1	6	2	0	1	4	6	0	1		
		8		3								6	0			0	2	0	2	1
		145									67									

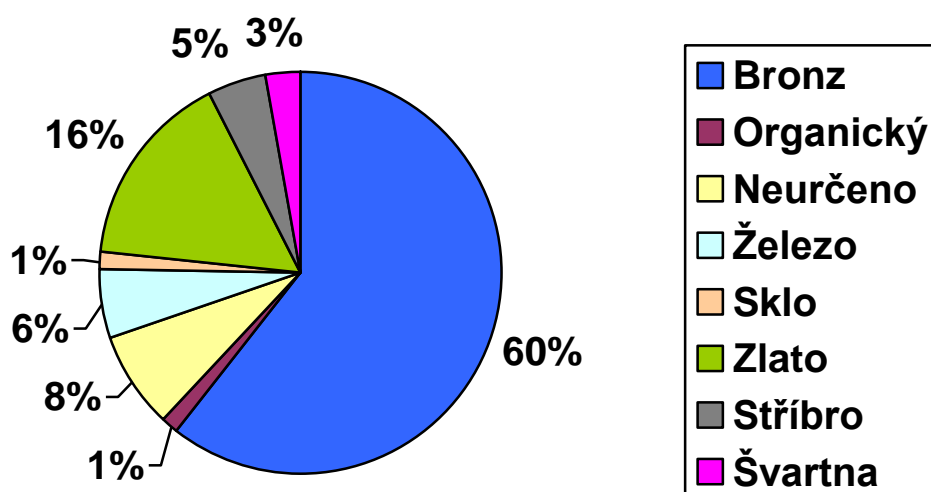
Tab. 4: Grafické vyjádření datace nálezů latěnských prstenů na jednotlivých lokalitách.

Datace / Lokalita	5. st. př. Kr.	4. st. př. Kr.	3. st. př. Kr.	2. st. př. Kr.	1. st. př. Kr.	Pozn.	
	LT A	LT B1	LT B2	LT C1	LT C2		LT D1
Bechlín							
Brázdím							
Čakovice							Počet ?
České Budějovice							2 ks
Dobrá Voda							2 ks
Dobřany							
Droužkovice							
Dřemčice							
Hořešovice							
Hořovice/ Hořovičky							
Hostomice							3 ks
Hostouň							
Hrdlovka							2 ks
Hřivice							
Chotěnice							
Chotiněves							
Chraberce							
Jenišův Újezd							2 ks
							2 ks
Kněžívka							
Koštice							
Kralupy n. Vlt.							
Křinec							2 ks
Lahošť							100 ks ?
Letky							
Libčeves							

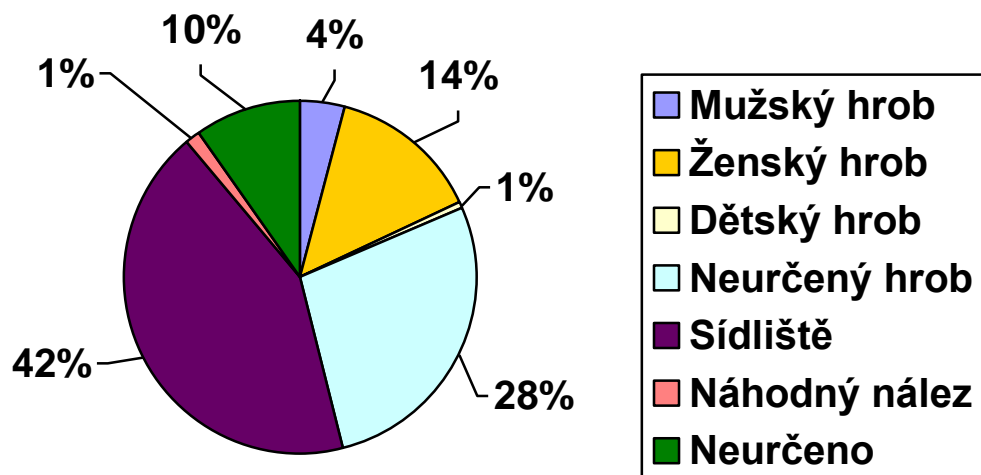
Libčice n. Vlt., Chýnov										
Libenice										
Libodřice										2 ks
Libochovany										
Milčice										
Nehasice										2 ks
Nové Dvory										Počet ?
Nový Bydžov										
Obří Hrad										
Okoř										
Podbořany-Buškovice										2 ks
Praha 3-Žižkov										
Praha 5-Smíchov										
Praha 8-Libeň										
Praha 9-Hloubětín										
Praha 9-Vinoř										
Praha 10-Záběhlice										
Přemyšlení										
Radovesice I										
Radovesice II										
Rejšice										Počet ?
Sedčice										2 ks
Slavětín										
Slivínko										
Smiřice										
Soběsuky										
Staňkovice										
Starý Bydžov										2 ks
Stradonice										43 ks
Těchobuzice										3 ks
Teplice										

Těšínov										2 ks
Toušeň										
Trubín										
Třebošice										Počet ?
Třísov										Počet ?
Ústí n. Lab.- město										2 ks
Velemyšleves -Zálezly										
Veletice										
Vítov										Počet ?
Vliněves										
Závist										2 ks
Žalov										
Želénky										6 ks

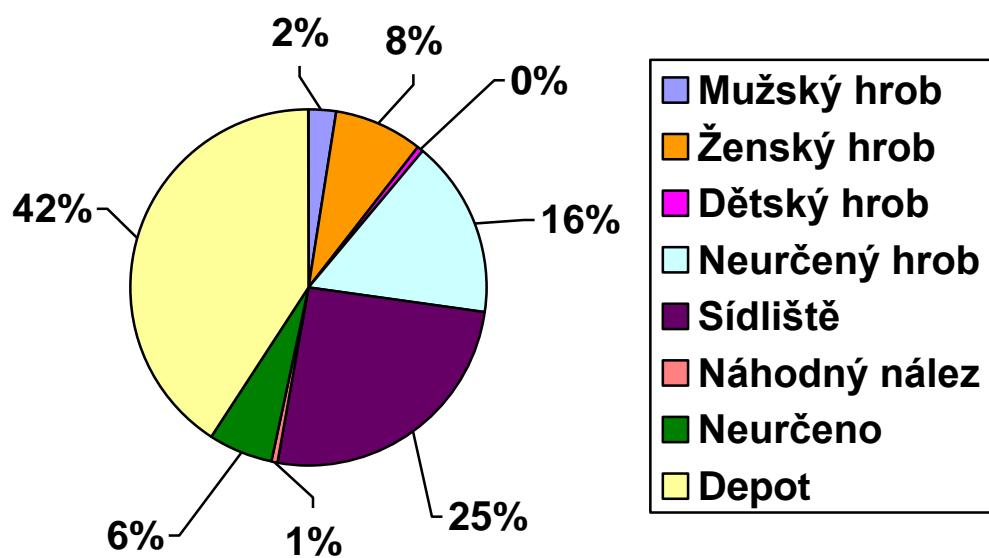
Graf 1: Percentuální určení materiálů laténských prstenů. (Bez započítání Duchovského pokladu)

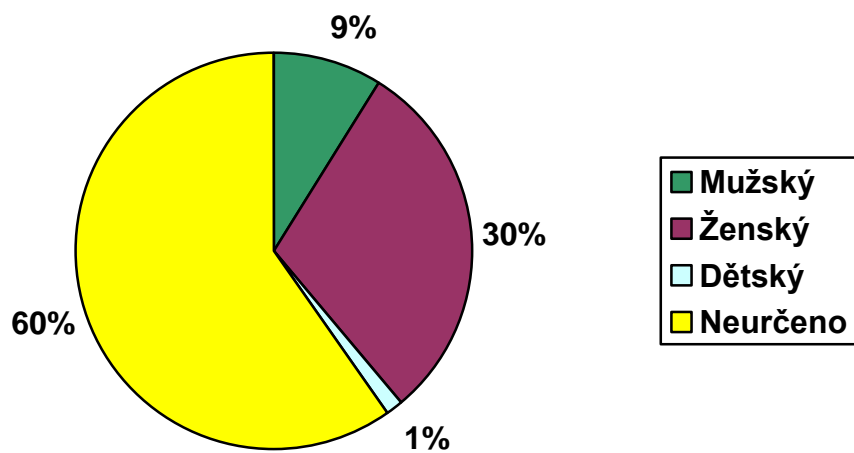
Graf 2: Percentuální určení nálezových okolností laténských prstenů.

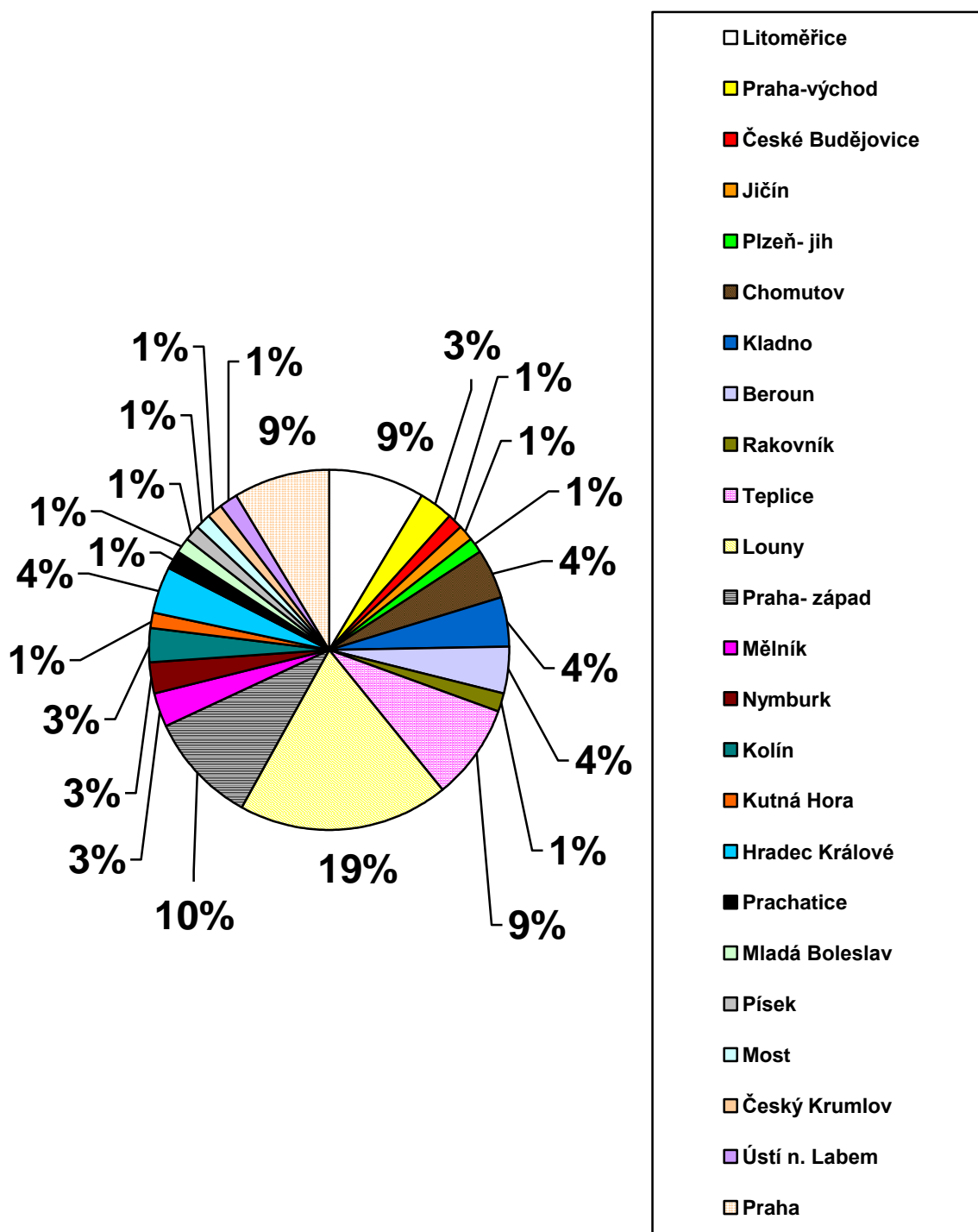
Graf 3: Percentuální určení nálezových okolností laténských prstenů v případě, započítáme-li nález Duchcovského pokladu (100 ks prstenů).

Graf 4: Percentuální určení počtu nalezených prstenů v hrobech podle pohlaví pohřbeného.

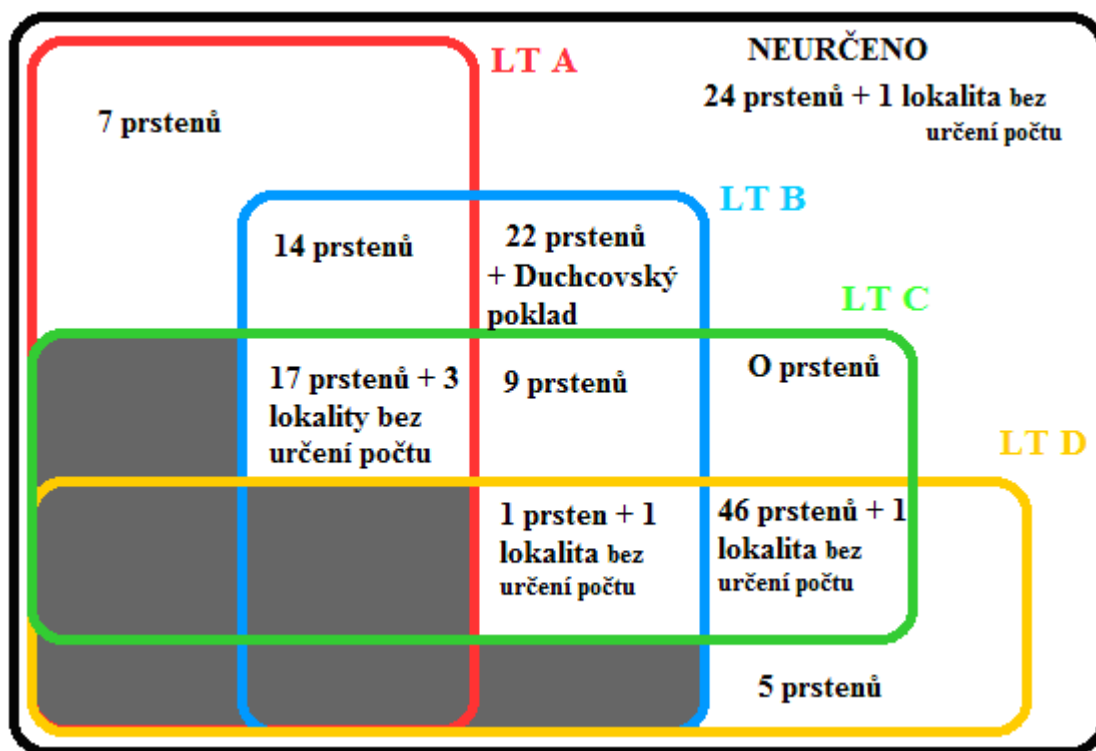
Graf 5: Percentuální určení podle okresů lokalit, na nichž byly nalezeny laténské prsteny.

Graf 6: Vennův diagram zobrazující 4 podmnožiny (LT A, LT B, LT C, LT D) ukazující počet nalezených prstenů pro dané fáze, popřípadě počet lokalit, na nichž nebyl počet prstenů zjištěn.

Zjištěné datace v absolutním datování byly nejprve převedeny do Reineckova chronologického systému upřesněného pro území Čech, potom informace sečteny a výsledek vyznačen do Vennova diagramu. Pokud datace nebyla určena, nebo obsahovala prvky všech 4 podmnožin, je nález zařazen mezi neurčené datace. Do jednotlivých fází doby laténské je nález započítáván bez ohledu na to, jak velkou případnou část dané fáze zabírá.

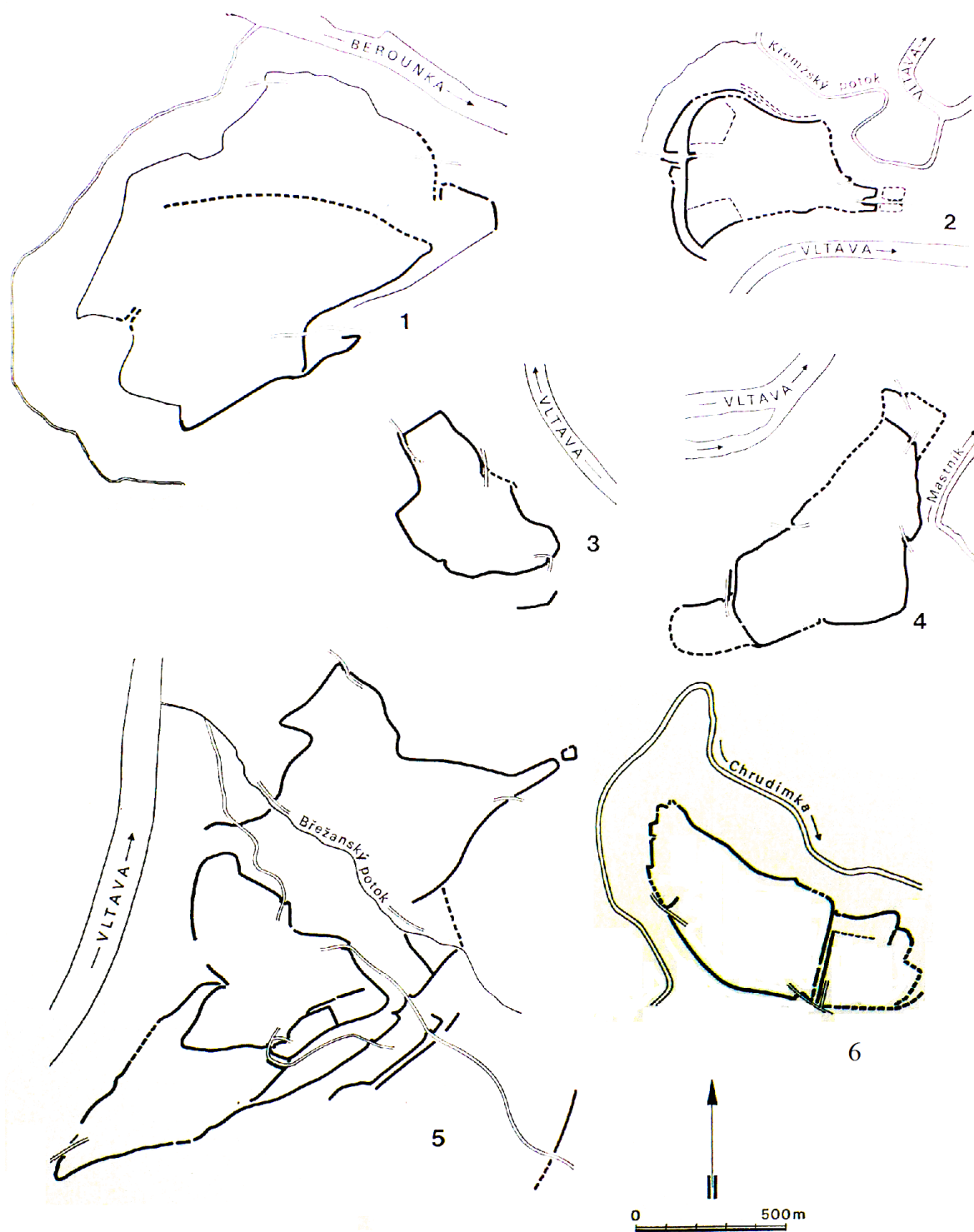
Protože zjištěná datace náležela vždy do souvislého časového úseku, mohly být některé průniky (vyznačeny šedě) dopředu označeny jako prázdné podmnožiny.

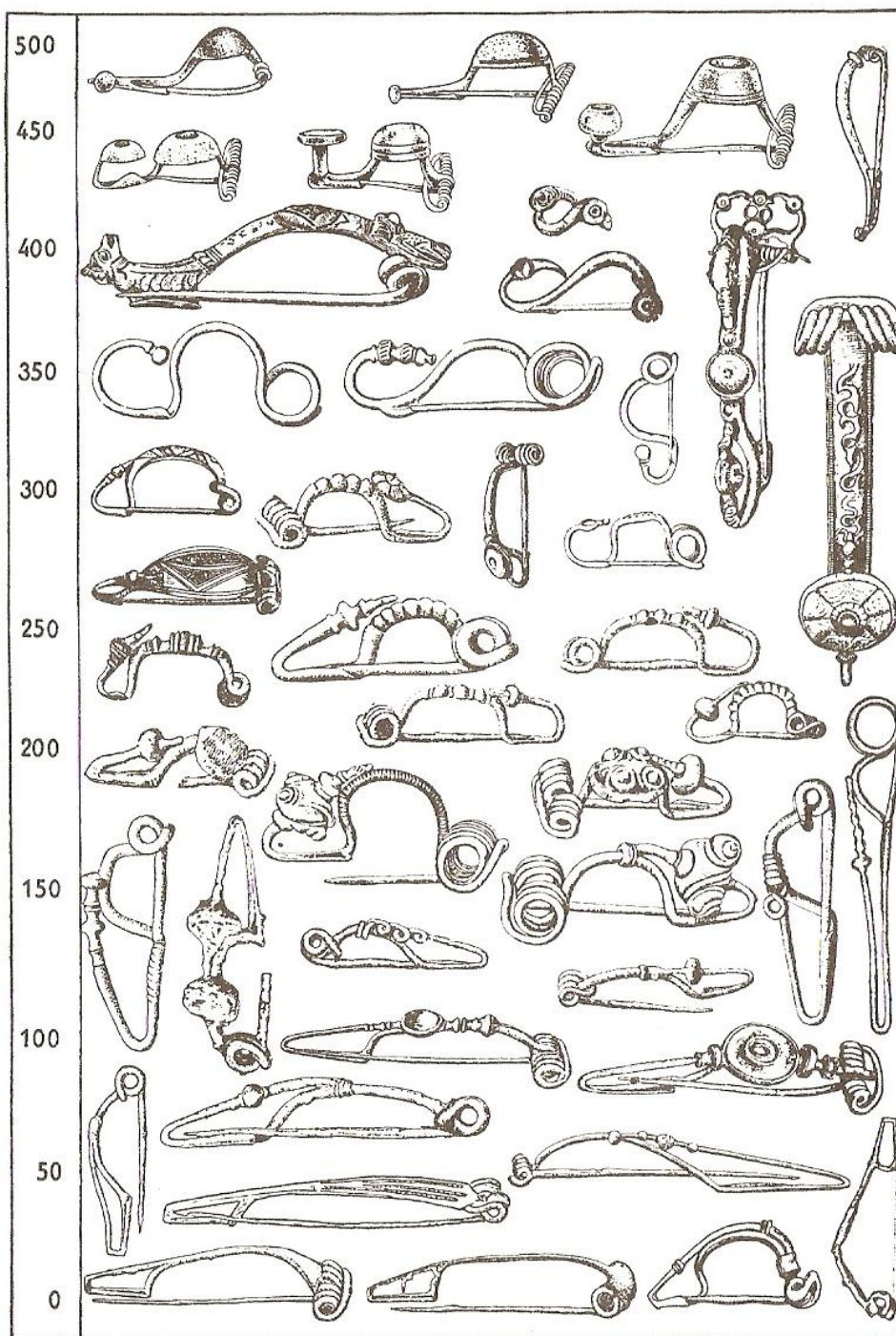
18 Obrazové přílohy

Obr. 1: Schématické plány keltských oppid v Čechách:

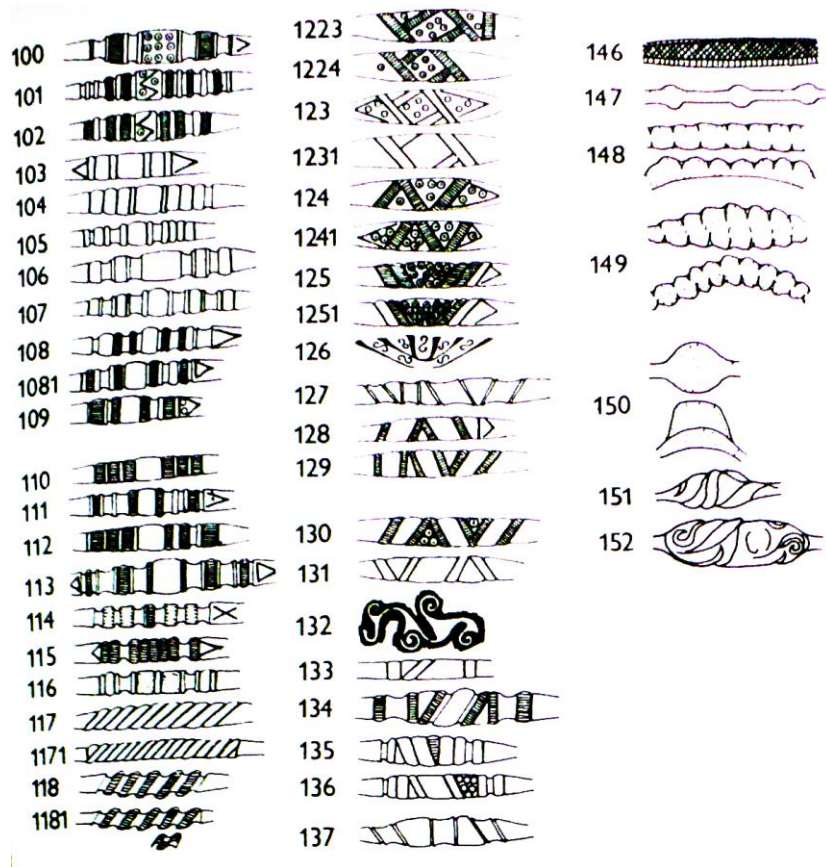
1. Stradonice, 2. Třisov, 3. Nevězice, 4. Hrazany, 5. Závist, 6. České Lhotice

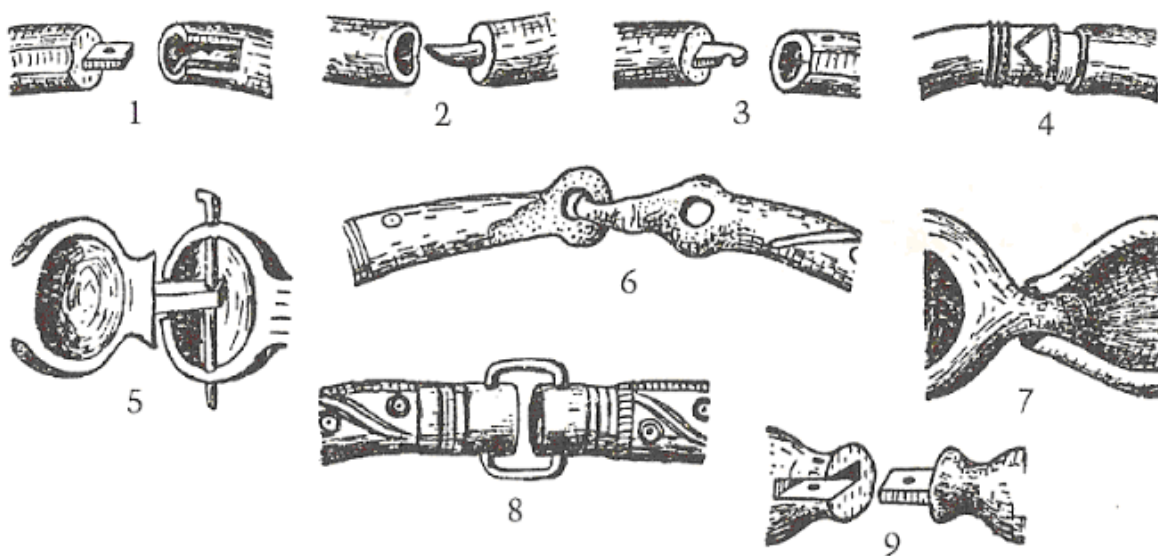
Obr. 2: Vývoj spony v době laténské.

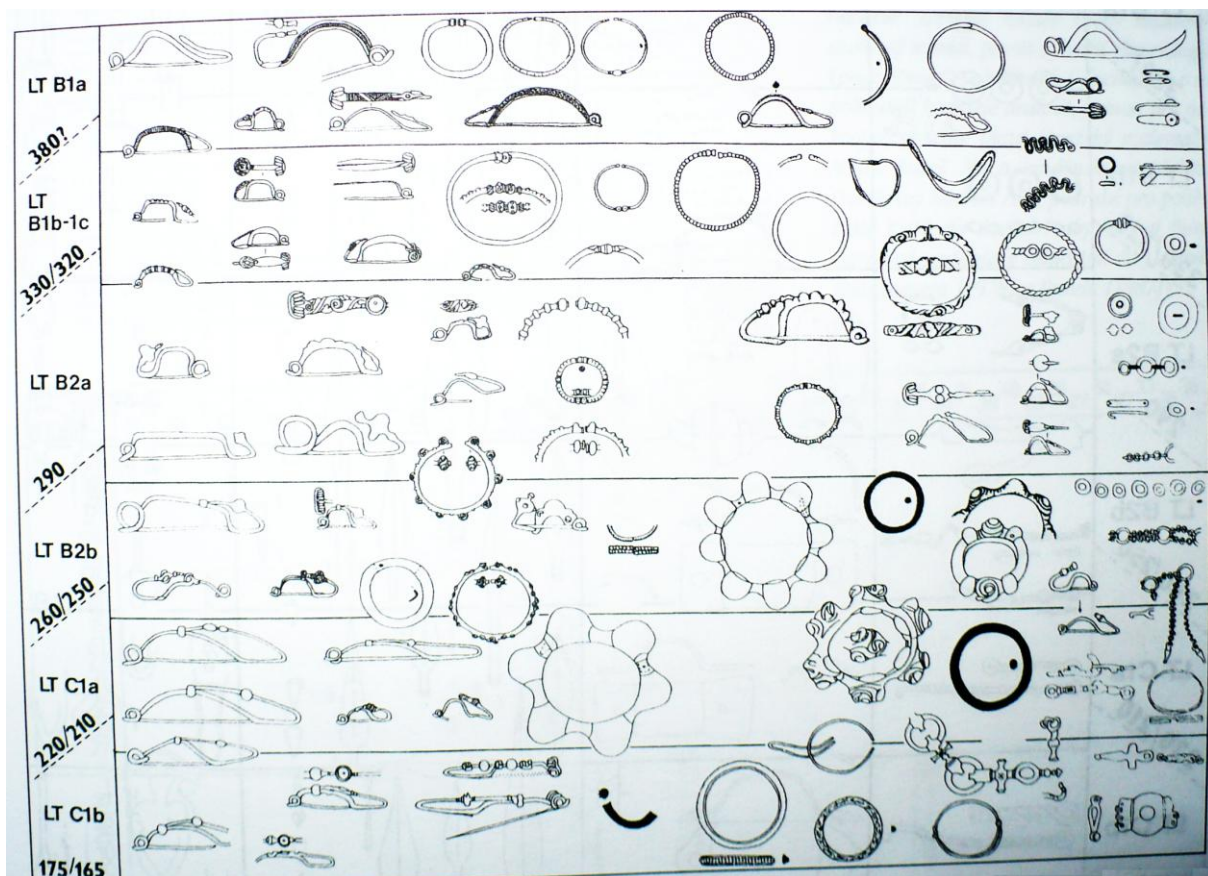
Obr. 3: Detail výzdoby lučičků laténských spon.

Obr. 4: Různé způsoby zavírání náramků z doby laténské.

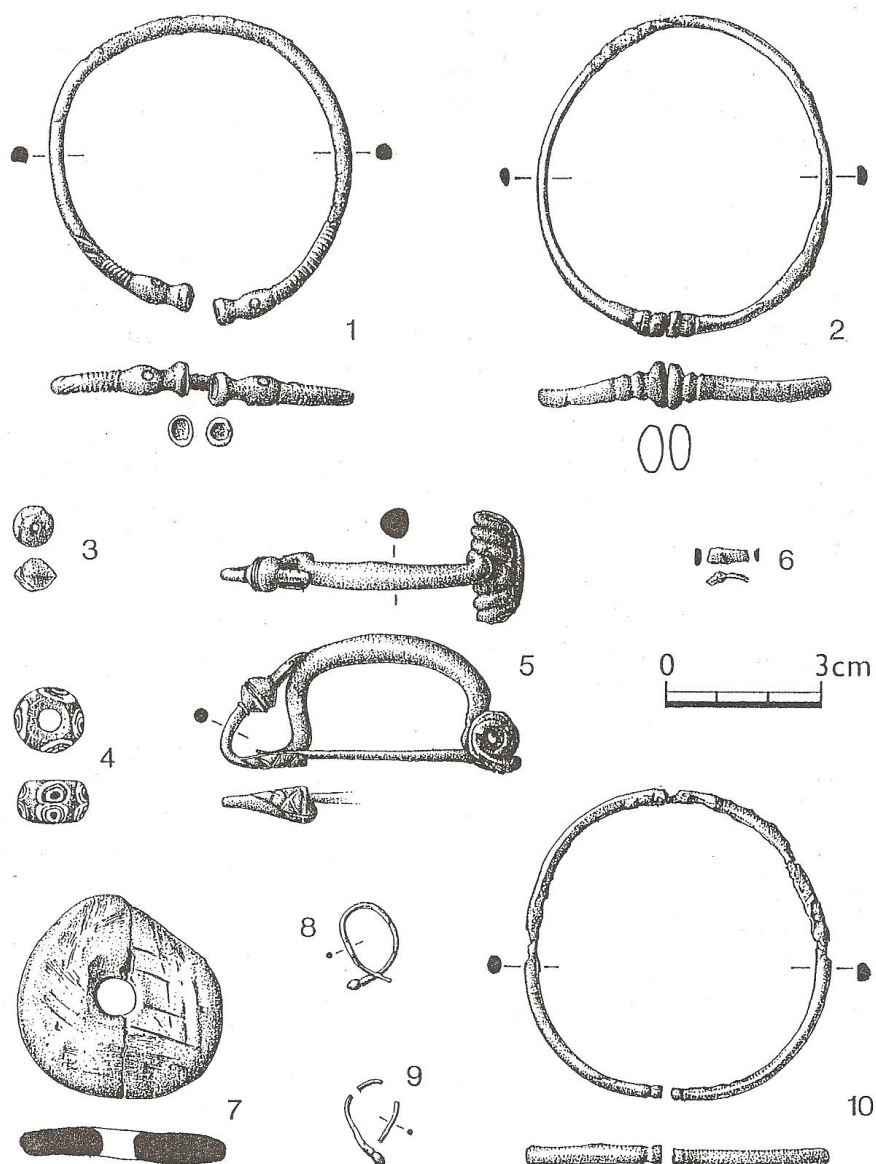

Obr. 5: Tabulka zobrazující nálezy z laténských hrobů.

Obr. 6: Nálezy údajně pocházející z kostrového hrobu č. 2 z Bechlína.

Popis předmětů: 1. Otevřený kruh s pečatítkovými, výrazně vyhloubenými konci (bronz); 2. Otevřený kruh s pečatítkovými konci (bronz); 3. Dvojkónická perla z průsvitného, vodově zeleného skla (sklo); 4. Soudková perla z opaktního skla (sklo); 5. Duchcovská spona (bronz); 6. Drobný zlomek slabšího kroužku (zlomek prstenu?, bronz); 7. Hliněný plochý závěsek v podobě oválné destičky s otvorem (dokonale vyhlazený povrch černé barvy, keramika); 8. Kroužek ze stříbrného gracilního drátu (stříbro); 9. Rozlomený kroužek ze stříbrného gracilního drátu (stříbro); 10. Otevřený kruh v 5 zlomcích se zesílenými odsazeným konci (bronz).

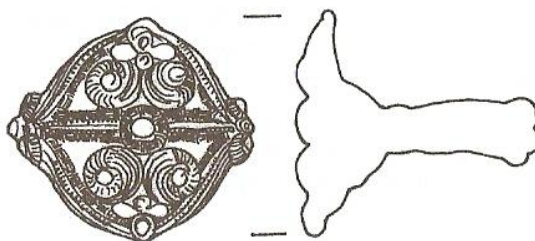
Obr. 7: Nálezy z Brázdimi: Náramek a prsten (bez měřítka).

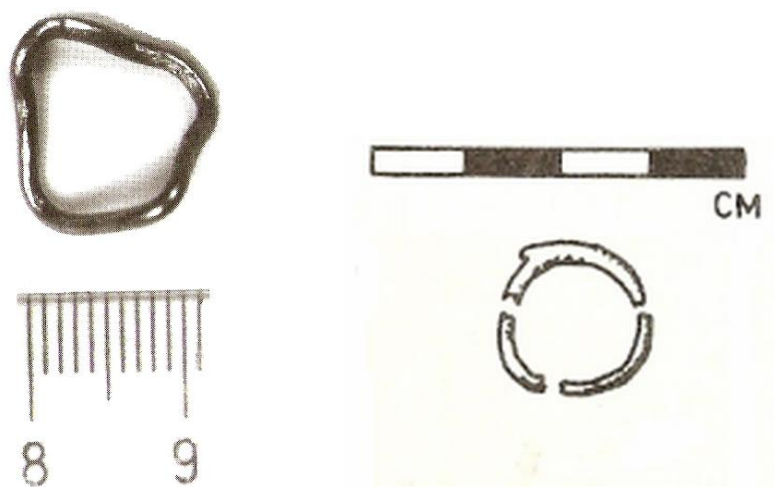
Obr. 8: Zlatý prsten z Droužkovic (bez měřítka).

Obr. 9: Zlatý prsten z Hořovic nebo Hořoviček (bez měřítka).

Obr. 10: Nálezy z Hostomic: Zlatý prsten z ženského kostrového hrobu VII/67 a bronzový kroužek ve zlomcích údajně z kulturní jámy.

Obr. 11: Zlatý kroužek (prsten?) z Chotěnic.

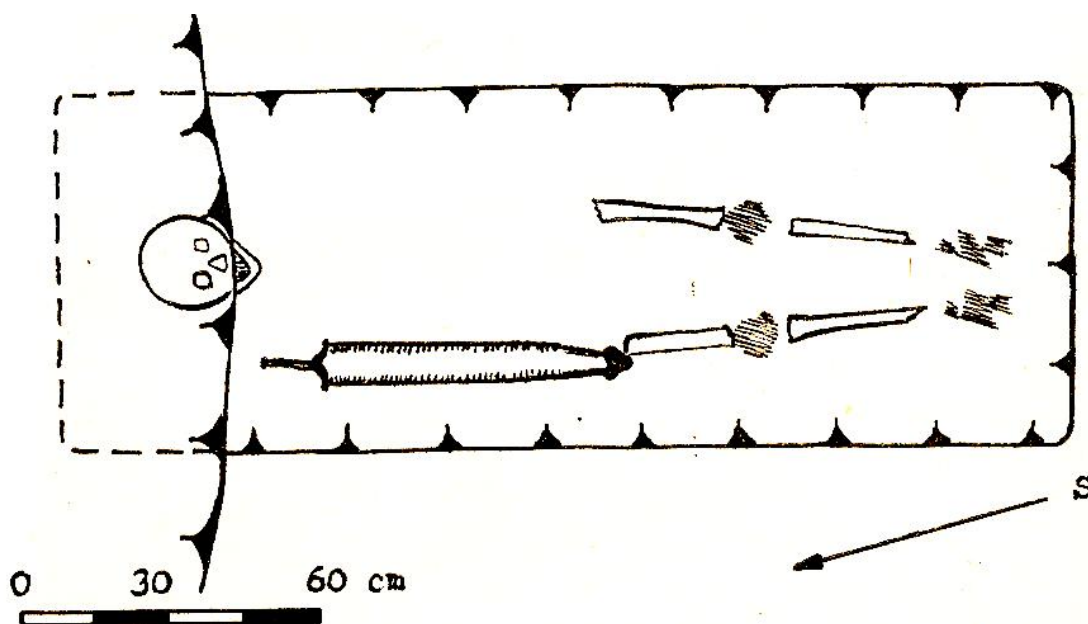

Obr. 12: Předměty z kostrového hrobu 131 z Jenišova Újezdu.

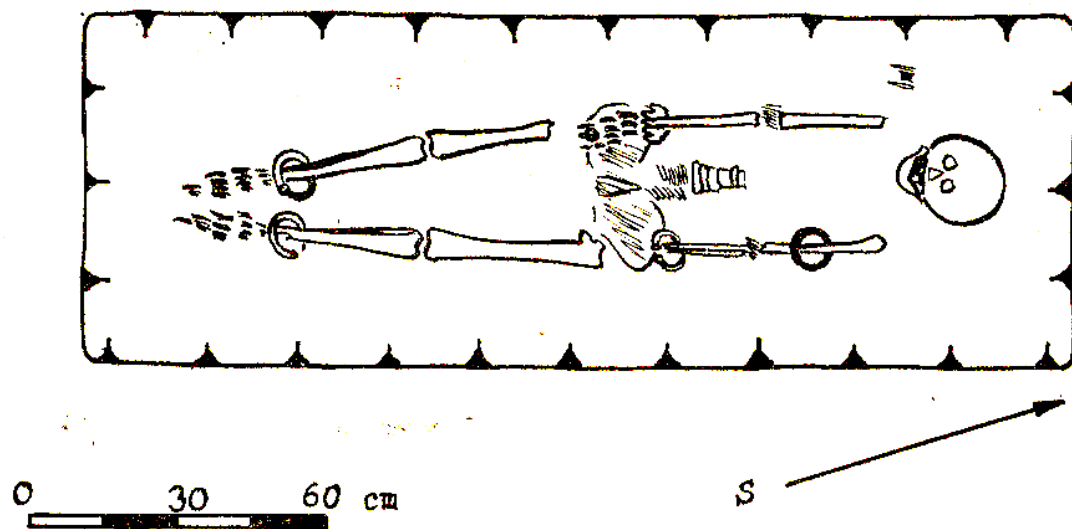
Popis předmětů: 1. Malý přeslen (hlína); 2. Plochý, svisle provrtaný amulet s hlavou koně na jedné a nejasnou figurální výzdobou na druhé straně (jantar); 3. Náramek vyrobený z tenké tyčinky se západkou (bronz); 4. Náramek vyrobený z masivní tyčinky kulatého průřezu se zeslabenými konci (bronz); 5. Náramek vyrobený z masivní tyčinky se zeslabenými konci; 6. Svisle rýhovaný prsten (bronz)

Obr. 13: Kostrový hrob 115 z Jenišova Újezdu.

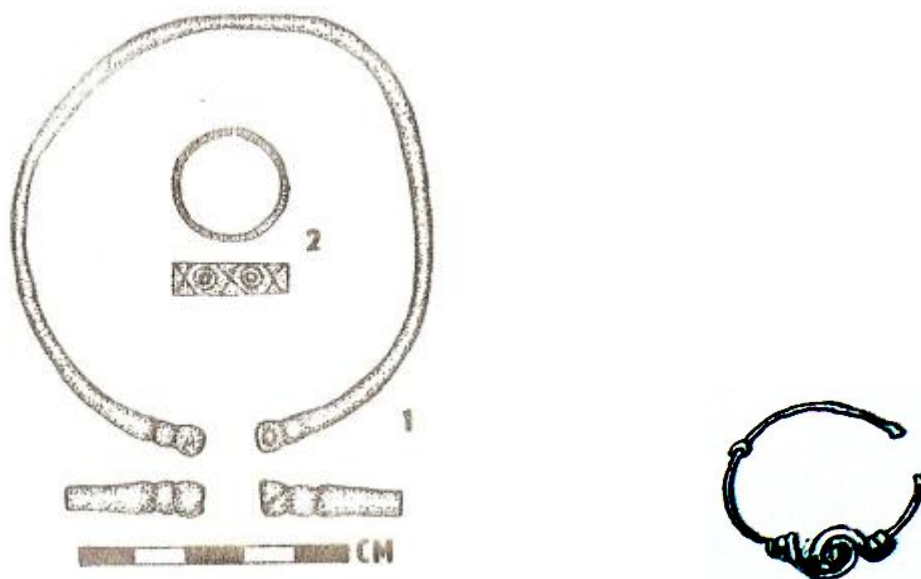
Obr. 14: Kostrový hrob 129 z Jenišova Újezdu.

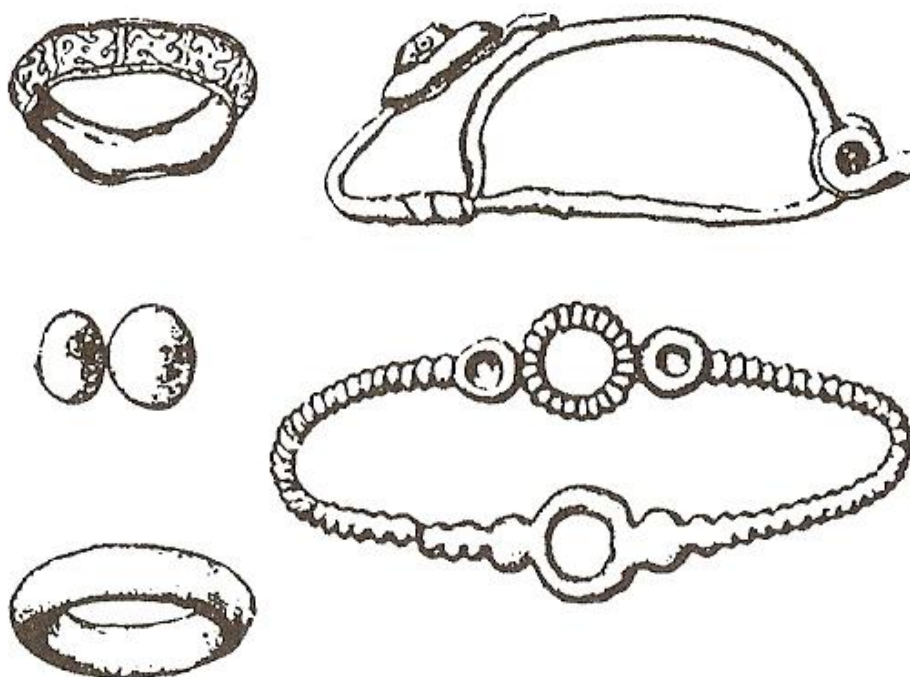
Obr. 15: Bronzový maskovitý prsten z lokality Lahošť (bez měřítka), o jehož dataci a pravosti pochyboval již J. Filip.

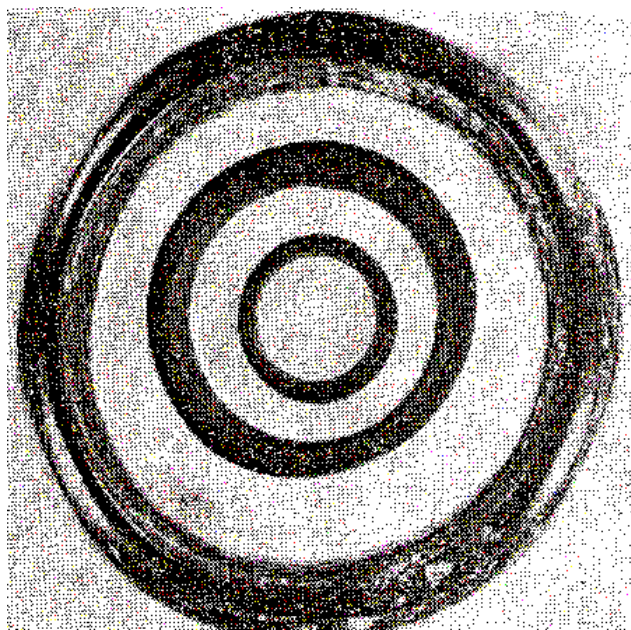
Obr. 16: Nálezy z Libčevsi: bronzový nánožník a prsteny.

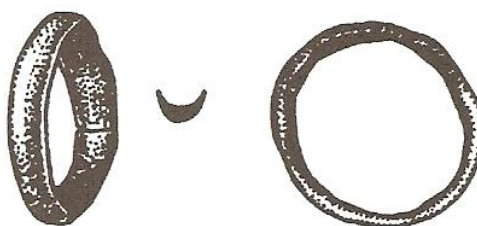
Obr. 17: Libenice: některé nálezy z ženského hrobu (bez měřítka).

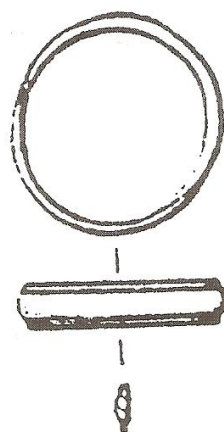
Obr. 18: Latéské švartnové šperky: Náramek z Hořešoviček na Slánsku, kroužek z Vliněvsi u Mělníka a prsten z Okoře (bez měřítka).

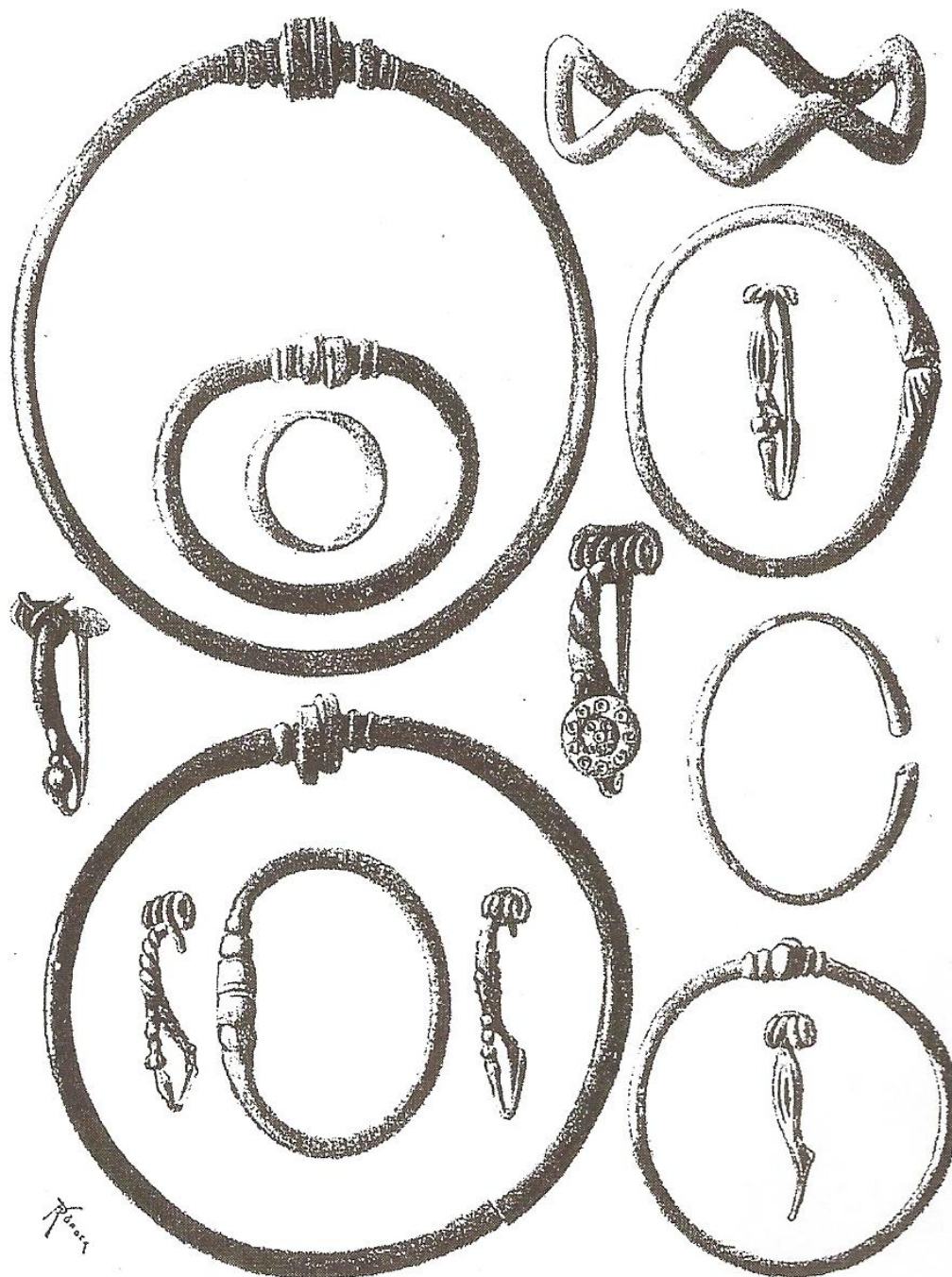
Obr. 19: Zlatý prsten z Prahy 9 — Hloubětína (bez měřítka).

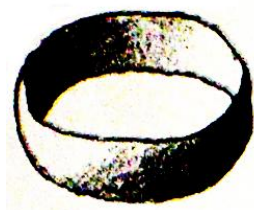
Obr. 20: Bronzový prsten z Prahy 9 — Vinoř (bez měřítka).

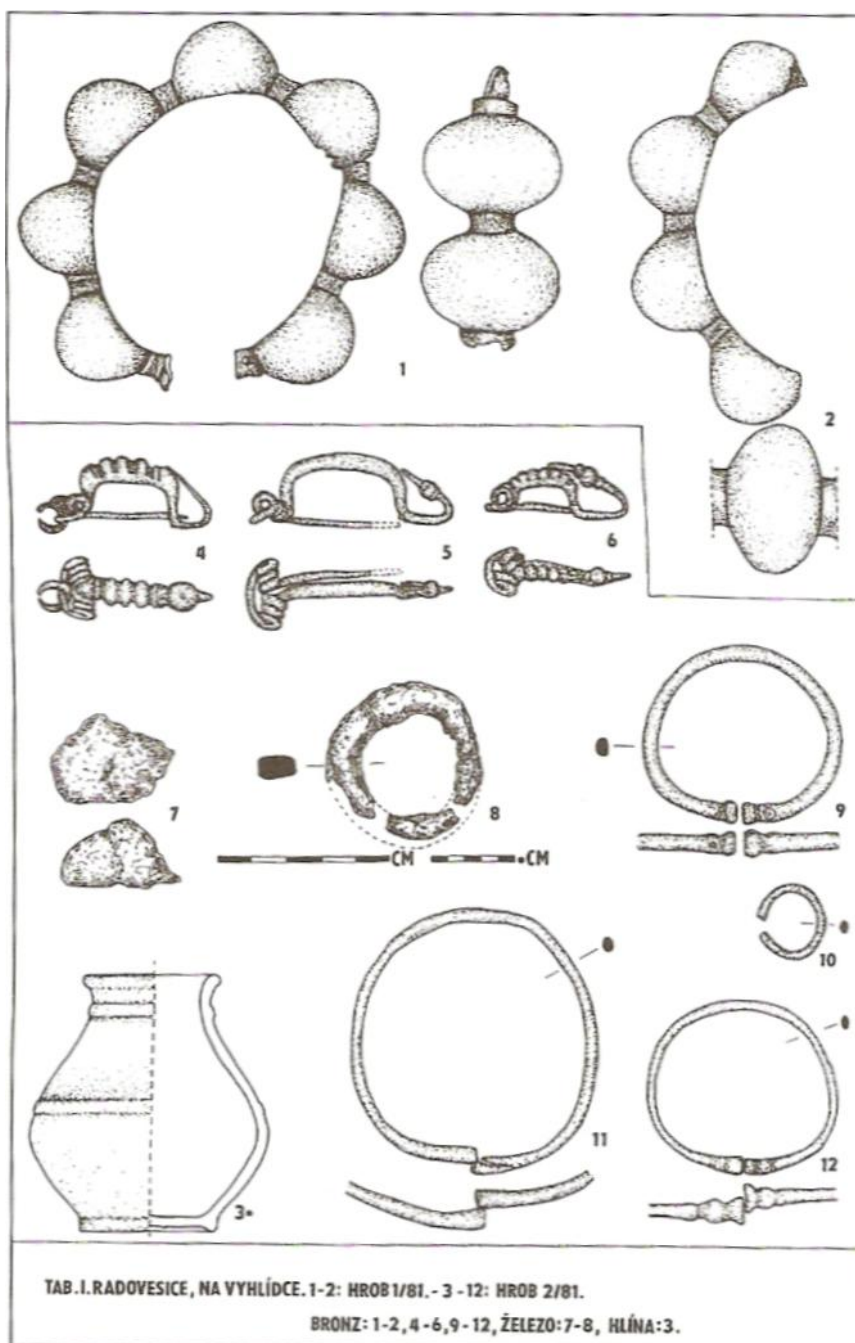
Obr. 21: Předměty z latěnských hrobů ze 4. a počátku 3. století z Prahy 10 — Záběhlic (bez měřítka).

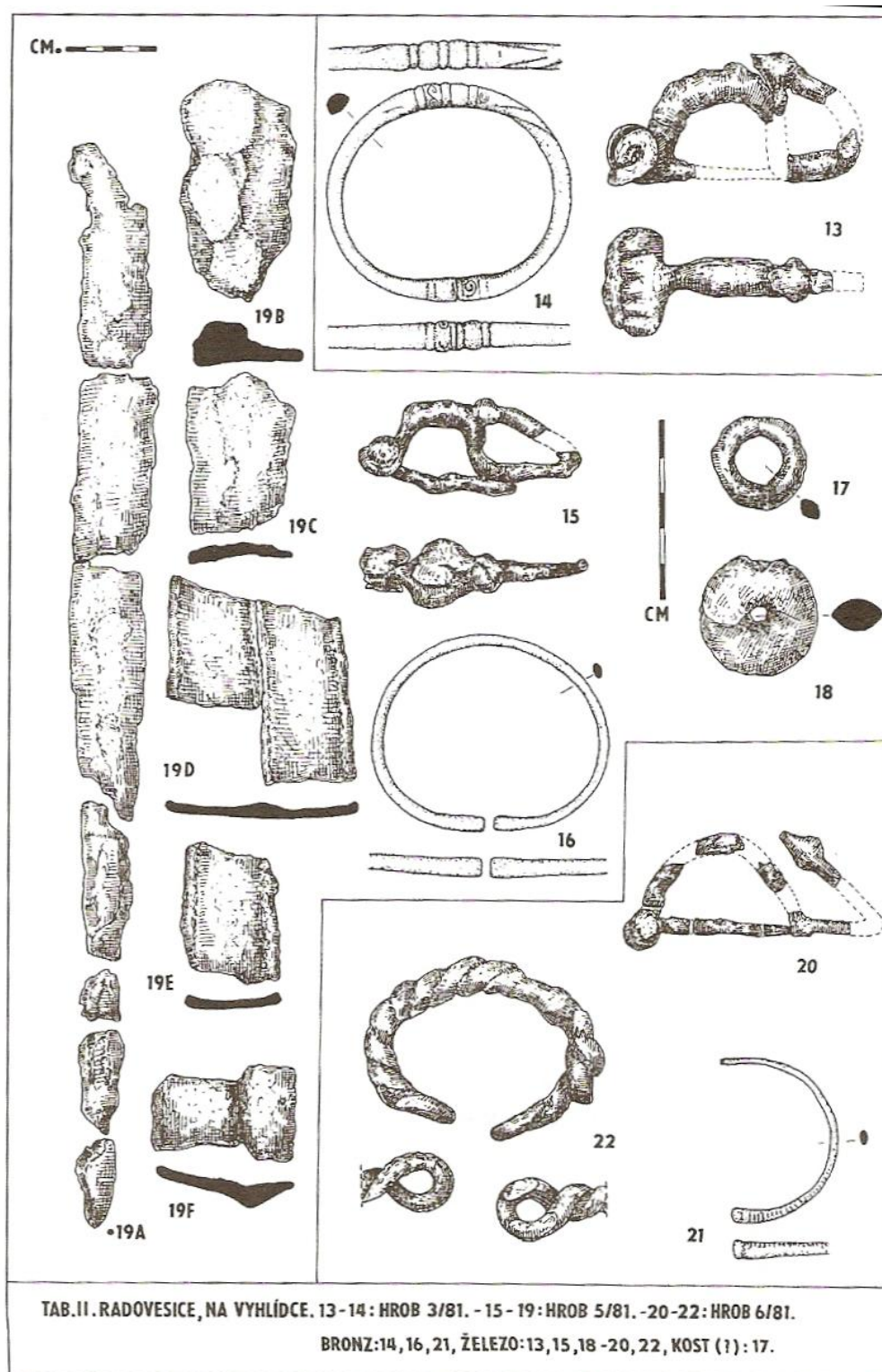
Obr. 22: Prsten z Přemyšlení (bez měřítka).

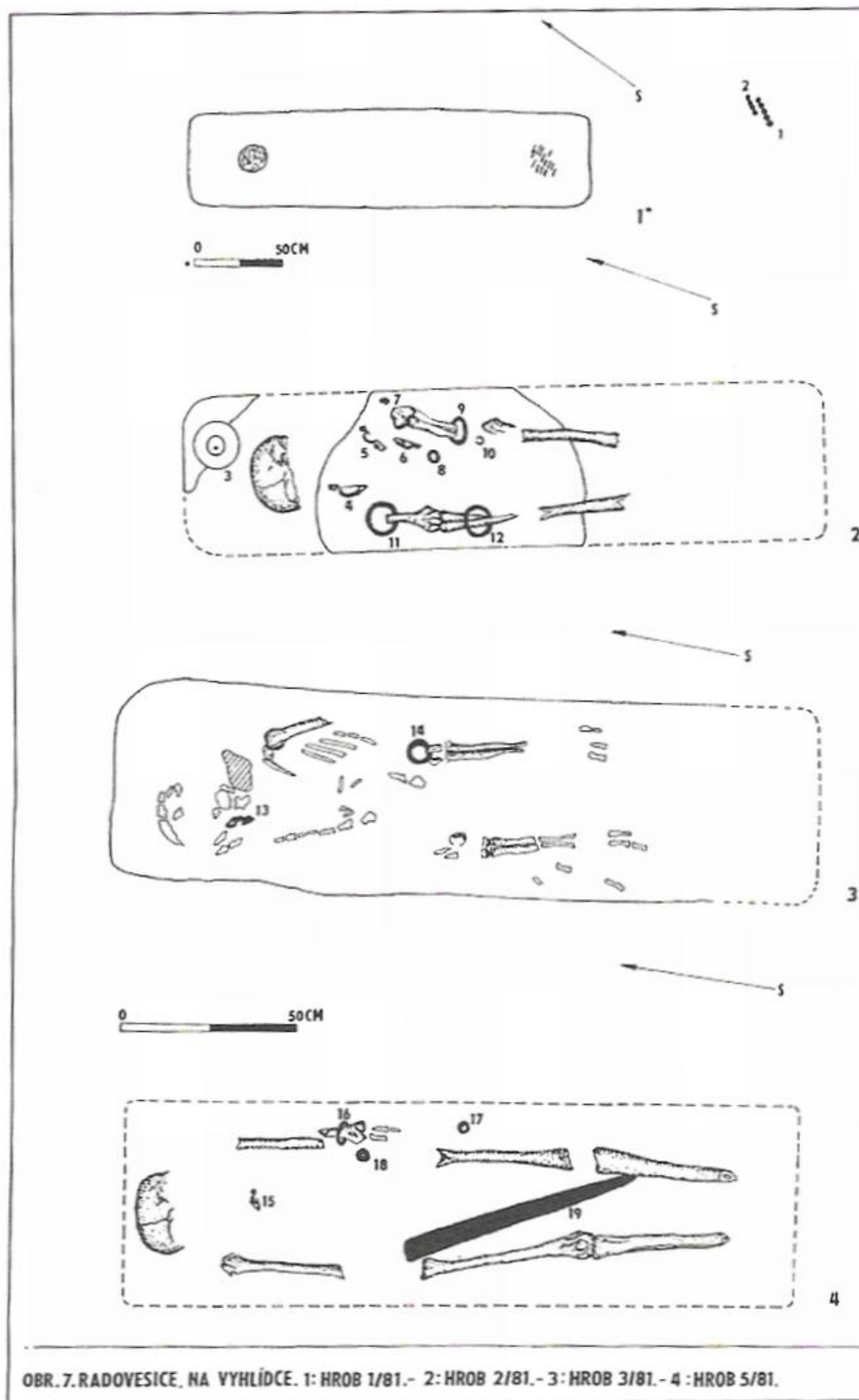
Obr. 23: Obsah hrobů 1/81 a 2/81 z Radovesic II.

Obr. 24: Obsah hrobů 3/81, 5/81 a 6/81 z Radovesic II.

Obr. 25: Plánová dokumentace hrobů 1/81, 2/81, 3/81 a 5/81 z lokality Radovesice II.

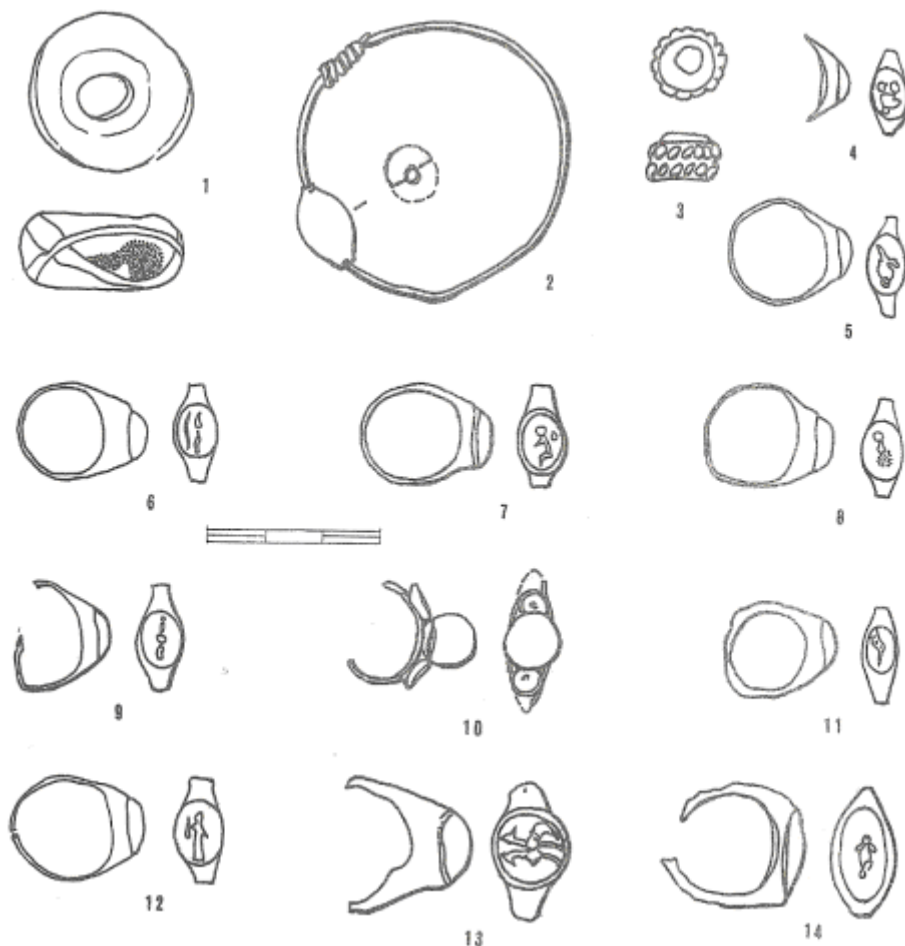

Obr. 26: Prsteny, kameny z prstenů, perly z jantaru a barevného skla z hradiště Stradonice.

Obr. 27: Skleněné nálezy ze Stradonic.

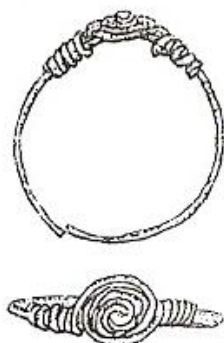
Popis předmětů: 1. Prstencový korál, tmavě zelený, opaktní, s křížicí se modrou vlnicí a červeným tečkami v oblasti jí vymezenými, 2. Modrá perla (typ 143) navlečená do náramku z bronzového drátu; 3. Soudkovitá perla s plastickými kapkami, oranžová, průsvitná; 4. — 14 prsteny s gemami ze skla (4 — 9, 12 bronz; 10 stříbro; 11, 13, 14 železo)

Obr. 28: Bronzový prsten z Třebušic ze sbírek Národního muzea (bez měřítka).

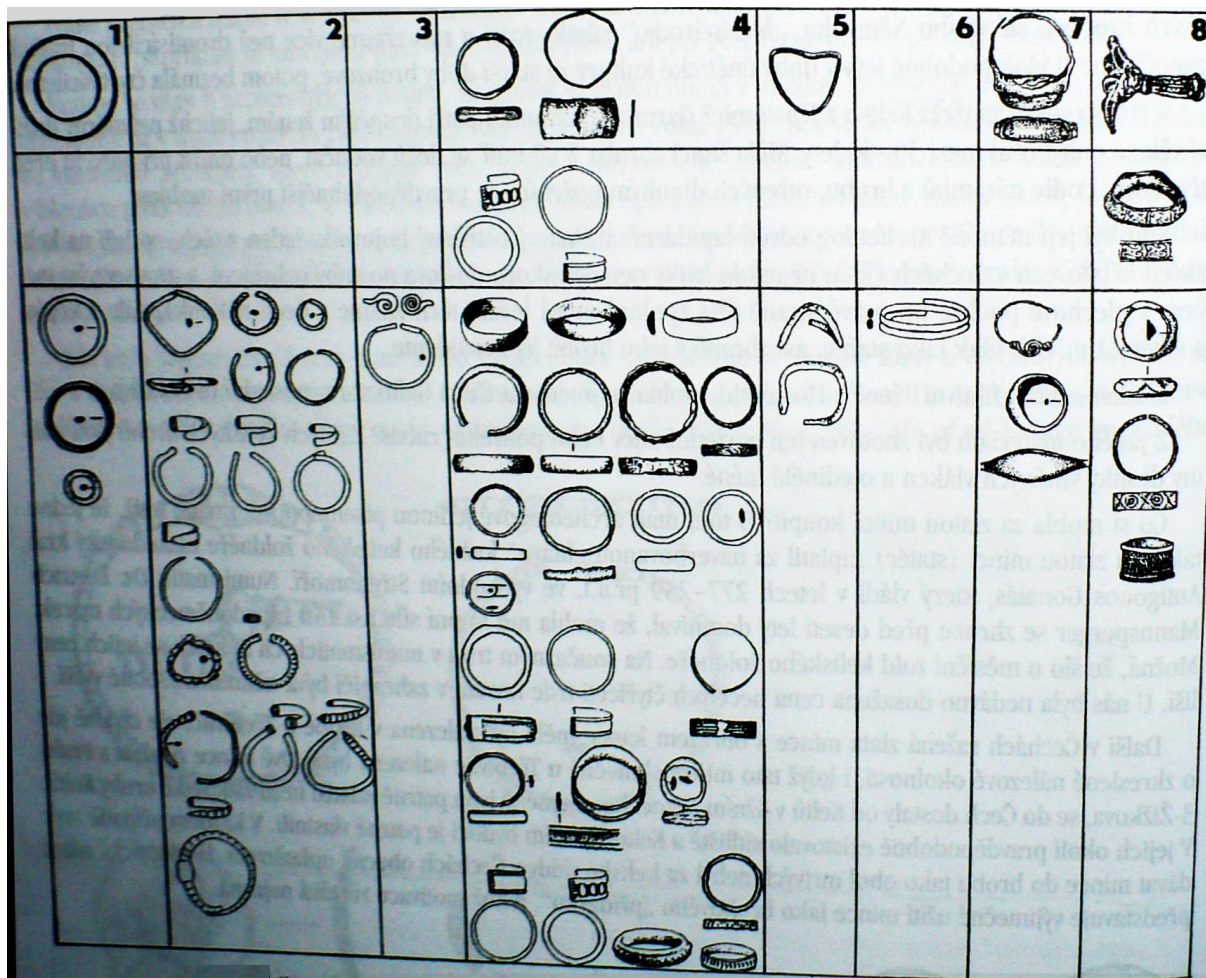
Obr. 29: Drátěný prsten z Třisova (bez měřítka).

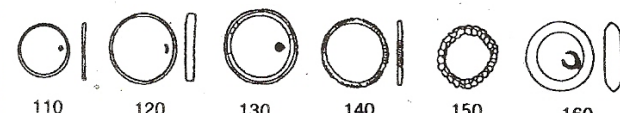
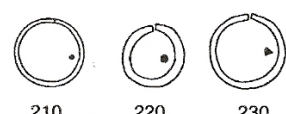
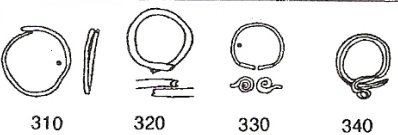
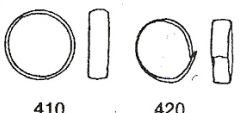

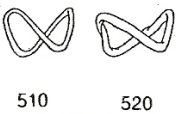

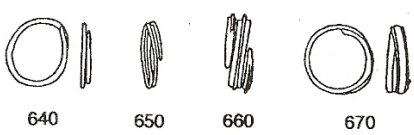

Obr. 30: Mapa okresů ČR a vyznačeným počtem lokalit s nálezy laténských prstenů.

Obr. 31: Typologie prstenů ze zlata (horní řada), stříbra (prostřední řada) a slitin mědi (dole), dále zcela ojediněle ze železa, které byly nalezeny v laténských hrobech a sídlištích v Čechách. Jednotlivé sloupce ukazují jednotlivé typy prstenů: 1. uzavřené, 2. otevřené, 3. růžicovitě, 4. páskové („snubní“), 5. sedlovité, 6. spirálové, 7. štítkovité, 8. plasticky zdobené.

Obr. 32: Typologie prstenů ze zlata. Skupina 100: uzavřené; Skupina 200: otevřené; Skupina 300: s přeloženými konci; Skupina 400: páskové; Skupina 500: sedlovité; Skupina 600: spirálové; Skupina 700: růžicovité; Skupina 800: vlnovité; Skupina 900: plasticky zdobené; Importy.

	Münsingen-Rain	Nördliches Mitteleuropa
Geschlossene Fingerringe Gruppe 100		 110 120 130 140 150 160
Offene Fingerringe Gruppe 200		 210 220 230
Endprofilierete Fingerringe Gruppe 300		 310 320 330 340
Bandfingerringe Gruppe 400	 410 420	 430 440
Schaukelfingerringe Gruppe 500	 510 520	 530 540 Pseudoschaukelfingerring (550?)
Spiralfingerringe Gruppe 600	 610 620 630	 640 650 660 670
Rosettenfingerringe Gruppe 700		 710 720 730 740 750
Wellenfingerringe Gruppe 800	 810	 820 830
Plastisch verzierte Fingerringe Gruppe 900		 910 920
Importstücke		 001 002